

T. C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI PROGRAMI
İKTİSAT YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE ‘NİN ULUSLARARASI SİYASET VE TİCARETTEKİ ETKİNLİĞİNDE

AFRİKANIN ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

ŞENAY ÖZAR

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Haluk YERGİN

VAN-2017

KABUL VE ONAY SAYFASI

İktisat Anabilim Dalı ‘da Yrd. Doç. Dr. Haluk YERGİN danışmanlığında, Şenay ÖZAR tarafından sunulan “Türkiye ‘nin uluslararası siyaset ve ticaretteki etkinliğinde Afrika ‘nen rolü” isimli bu çalışma Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği ‘nin ilgili hükümleri gereğince... ./... ./... Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: İmza:

Üye: İmza:

Üye: İmza:

Üye: İmza:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu ‘nın .../.../... Tarih ve. Sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

İmza

.....

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Şenay ÖZAR

ÖN SÖZ

Öncelikle, tez konumun belirlenmesinden, sonuçlanmasına kadarki süre zarfında benimle çalışma inceliğini gösteren, tezimin şekillenip sonuçlanmasında büyük katkısı olan ve hep anlayış ve rehberliğiyle desteğini yanımda hissettiğim her türlü ilgi ve yardımlarını esirgemeyen değerli bilgilerini bizlerle paylaşan, kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı önemini asla unutmayacağım saygıdeğer danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Haluk YERGİN ‘e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmamda yardımlarını esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Muhammed Şükrü Mollavelioğlu ‘na teşekkürlerimi sunarım.

2017

ŞENAY ÖZAR

ÖZET

TÜRKİYE ‘NİN ULUSLARARASI SİYASET VE TİCARETTEKİ ETKİNLİĞİNDE AFRİKANIN ROLÜ

ÖZAR, Şenay

Yüksek Lisans Tezi, İktisat Anabilim Dalı

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Haluk YERGİN

Haziran 2015, 124sayfa

Bu çalışmanın amacı, Afrika ‘nın önemini vurgulamak, özellikle son yıllarda Afrika kıtasının giderek artan önemine dikkat çekerek Türkiye ‘nin Afrika ‘daki etkinliğinin ekonomik ve siyasi analizini yapmaktır. Pek çok bölgesel ve küresel güç, Afrika ile hem önceki ilişkilerinin bir uzantısı şeklinde ve hem de doğal zenginliklerinin paylaşılması ve pazar oluşturma gibi unsurlara istinaden bu kıtaya yönelik ilgilerini yoğunlaştırmışlardır. Bu gelişmeler, özellikle Türkiye ‘nin bu kıta üzerindeki siyasi ve ekonomik faaliyetlerinin incelenmesini gerekli kılmıştır.

2001-2010 döneminde 6 ülke IMF verilerine göre Afrika dünyanın en hızlı büyüyen on ülkesi arasında yer alırken 2011-2015 dönemi tahminlerinde ise yedi kıta ülkesinin daha aynı başarıyı elde edeceği ön görülmüştür. Afrika ülkelerinin ekonomilerinde önümüzdeki yarım asırda büyük bir ilerleme yaşanacağı, kıtadaki orta sınıfının güçleneceği ve sosyal yaşamın olumlu yönde gelişeceği Afrika Kalkınma Bankası verilerince ifade edilmektedir. Afrika nüfusunun üçte ikisinden fazlasını gençlerin ve çocukların oluşturduğu düşünüldüğünde kıtanın geleceğinin bugününden daha parlak bir noktada olacağı beklenmektedir. Başta kömür, petrol, doğalgaz, linyit, bor olmak üzere birçok yer altı kaynakları rezervlerine önemli oranda ulaşıldığı ve rezervlerin azalma eğiliminde olduğu ifade edilmektedir. İşte tam da bu noktada enerji ve altyapı yoksunu olarak bilinen Afrika ve özellikle Doğu Afrika ülkelerinde ulaşılan yeni rezervler kıtanın önemini arttırmakta ve küresel güçler açısından büyük bir rekabet ortamına

dönüştürmektedir. Artan rekabet ortamına rağmen kıta ülkelerinin enerji ve yeraltı kaynakları potansiyellerini kendi gelecekleri için kullanmaları da oldukça önemlidir. Yaşanan gelişmeler enerji konusunun gündemdeki yerini koruyacağını göstermektedir. Buna binaen Afrika devletlerinin geçmiş tecrübelerini tekrar etmemesine ve sahip oldukları potansiyeli kıtaya istikrar ve refahın gelmesi doğrultusunda kullanmaları gerekmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti, uzun bir aradan sonra yaşanan gelişme ve değişimlere uyum sağlaması gerektiğini anlayarak, 1998 yılında Afrika kıtasına tekrar yönelmiştir. Aradan geçen 17 yıllık süre içerisinde Afrika Birliği ‘nin stratejik ortakların arasına girmeyi başarması ve aldığı mesafenin önemli olmasına rağmen kıtadaki rakipleriyle Türkiye ‘nin arasında tartışmasız bir fark vardır. Ancak bugünkü konum dün ile kıyaslandığında açılan yeni diplomatik temsilcilikler, yüksek düzeyde ziyaretler, Hava ulaşım sistemindeki iyileşme, artmakta olan ticaret ve yatırımlar, burs olanakları gibi konular ön plandadır. Türkiye ‘nin Afrika Birliği ile vardığı mutabakat çerçevesinde her beş yılda bir dönüşümlü olarak gerçekleşecek Türkiye- Afrika İşbirliği Zirveleri, kıta ile olan ilişkilerin vardığı noktanın değerlendirilerek geleceğe dair hedeflerin planlanması konusunda olanaklar sunmaktadır.

Türk dış politikasında Afrika perspektifinden bakılarak Türkiye-Afrika ilişkilerinde geçmiş dönem ilişkileri ve bu ilişkilerin başlangıcı, günümüz Türkiye-Afrika ilişkileri ve gelecekte bu iki ülkeler arasında yapılacak siyasi ve ekonomik konuların değerlendirilmesi bu tez çalışmasında önem arz etmektedir. Ayrıca bu çalışmada Türkiye ile Afrika ilişkilerinde yol gösterici bir çalışma olması beklenilmektedir.

Sonuç bölümünde konu üzerinde gelecek hedefler ve öngörü tahminlerinde bulunacak bu bağlamda sonuç evresi oluşturulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Dış Politikası, Türkiye Afrika İlişkileri, Afrika Açılım Politikası, Stratejik Ortaklık.

ABSTRACT

THE ROLE OF AFRICAN POLITICAL AND INTERNATIONAL EVENTS IN TURKEY TO TRADE

ÖZAR , Şenay

Master 's Thesis , Department of Economics

Supervisor: Assist. Dr. Haluk Yergin

June 2015 124 page

The aim of this work is to emphasize the importance of Africa, especially its economic and political analysis of Africa's influence in Africa, drawing attention to the increasing importance of African continent in recent years. Many regional and global powers have intensified their attention to Africa, both as an extension of their previous relations, and in favor of elements such as the sharing of natural wealth and market formation. These developments have made it particularly necessary for Turkey to examine the political and economic activities on this continent.

In the 2001-2010 period, 6 countries were ranked among the 10 fastest growing countries in the world according to the IMF data, and it was predicted that seven continents would achieve the same success in 2011-2015 period estimates. The African Development Bank, in which the economies of African countries will undergo major progress in the next half century, the middle class in the continent will be strengthened and social life will develop positively. It is expected that the future of the continent will be a brighter spot when it is thought that young people and children make up more than two thirds of the African population. It is stated that many underground resources such as coal, petroleum, natural gas, lignite and boron are being

accessed to important reserves and the reserves are decreasing tendency. At this point, the new reserves, which are known as lacking energy and infrastructure in Africa and especially in East Africa, increase the importance of the land and transform it into a competitive environment in terms of global forces. In spite of the increasing competition, it is also very important for the continent countries to use the potentials of energy and underground resources for their own future. Living developments show that energy conservation will keep its place on the agenda. On this basis, African powers must not repeat their past experiences and use them in the direction of stability and prosperity to the potentially scarcity they possess.

Understanding that the Republic of Turkey has to adapt to the developments and changes that have taken place after a long time, in 1998, it turned to the African continent. There is an unquestionable difference between Turkey and the competitors in the continent despite the fact that within the past 17 years the African Union has become a strategic partner and the distance it has taken is important. However, new diplomatic missions, high level visits, improvement in the air transport system, increasing trade and investments, and scholarship opportunities are at the forefront when compared to today's position yesterday. Turkey-Africa Cooperation Summits, which will take place every five years on a reconciliation basis with Turkey's African Union, provide opportunities for planning future goals by assessing the point where the relations with the continent are being met.

From the perspective of Africa in the Turkish foreign policy, the relations of the past periods in Turkey-Africa relations and the beginning of these relations, today's Turkey-Africa relations and the evaluation of the political and economic issues to be made between these two countries in the future are important in this thesis study. It is also expected that this study will be a guiding work in Turkey and Africa relations.

In the conclusion section, the outcome of the conclusion will be established in this context, which will be the predictions of future goals and predictions.

Key Words: Turkey 'S Foreign Policy , Turkey-Africa Relations, African Initiative Policy, Strategic Partnerships .

KISALTMALAR

BM: Birleşmiş Milletler

AKP: Ak Parti

STA: Serbest Ticaret Anlaşması

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AB: Avrupa Birliği

NAACP: Siyahları Geliştirme Ulusal Derneği

KOBİ: Küçük Orta Büyük Ölçekli İşletmeleri

AP: Adalet Partisi

DP: Demokrat Parti

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

ECOWAS: Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu

EAC: Doğu Afrika Devletler Topluluğu

AFB: Afrika Birliği

KEK: Karma Ekonomik Komisyon

TİKA: Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı

EAGÜ: En Az Gelişmiş Ülkeler

SAA: Sahraaltı Afrika

UNSC: United Nations Security Council (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi)

BRICS: Brezilya, Çin, Hindistan, Güney Afrika

MIST: Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye

THY: Türk Hava Yolları

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TOBB: Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği

DEİK: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu

TASAM: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi

STK Formu: Sivil Toplum Kuruluşu Formu

USTKİP: Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kalkınma Ve İş Birliği Platformu

PIDA: Afrika Altyapı Geliştirme Programı

NEPAD: Afrika ‘nın Kalkınması İçin Yeni Ortaklık Sekreteryası Ve (AfdB)

AFDP: Afrika Kalkınma Bankası Ortak Girişimi

AÇAUM: Ankara Üniversitesi Afrika Araştırma Ve Uygulamaları Merkezi

SAM: Stratejik Araştırmalar Merkezi

USAK-ODAM: , Orta Doğu Ve Afrika Araştırmaları Merkezi

TURKSAM: Türk Stratejik Araştırmalar Merkezi

CESRAM-SARAM: Stratejik Araştırmalar Ve Analiz Merkezi

ORDAF: Ortadoğu Ve Afrika Araştırmacıları Derneği

AID: African InnovationAnd Development

KDC: Demokratik Kongo

IMF: Uluslar Arası Para Fonu

AFAD: Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

YTB: Başbakanlık Yurtdışı Türkler Ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

ÇVÖ: Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi

YTKT: Yatırımların Karşılıklı Teşviki Ve Korunması

TEİA: Ticari Ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları

DEİK: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu

APA: Afrika Basın Ajansı

UNSC: United Nations Security Council(Birleşmiş Milletler Güvenlik Konse

GB: Gümrük Birliği

GİRİŞ

Afrika ülkeleri, 1960 yılları itibariyle sömürge yönetimlerinden kurtulmaya başlayıp egemenliklerini elde etmişlerdir. Buna rağmen, kıta ülkelerinin politik ve sosyoekonomik olarak bağımsızlıklarını kazanmış olduklarını söylemek güçtür. Özellikle soğuk savaş döneminde ve soğuk savaş sonrasında kıtanın Batıya bağımlılığı artmıştır. Türkiye ‘nin Soğuk Savaş sonrası dönemde Afrika ‘ya ilgisi 1998 yılında başlamış olmakla beraber bu eğilim özellikle 2002 yılında ilişkiler daha da ileri gitmiş ve ilişkilerde devrim niteliğinde dönüşümler gerçekleşmiştir. On yıl önce Türkiye ‘de açlık görüntüleri, yoksulluk ve çatışmalarla birlikte anılan Afrika bugün ekonomik ve siyasi alanda ortak işbirliği geliştirilebilecek bir kıta olarak görülmektedir.

İlk bölümde Afrika ‘ya genel bir bakışla Afrika kıtası incelenecek , Afrika’ya Hücum dönemi de diyebileceğimiz Afrika kıtasının keşfiyle başlayan Sömürgeleştirme faaliyetlerine yer verilecek akabinde Afrika kıtasının önemine vurgu yapılacaktır.

İkinci bölümde günümüz Türkiye-Afrika ilişkilerini daha iyi anlamak için ilişkilerin tarihsel boyutu kısaca özetlenecek ve ardından 2002 sonrasında bu kıta ile geliştirilen ekonomik ve siyasi ilişkilerin önemine vurgu yapılacaktır. Ayrıca bu çalışmada, 2020 ‘de 600 milyon civarında orta nüfusa sahip olması beklenen Afrika ‘deki çatışmaları dengelemek ve refah ve barışı sağlamak adına kurulmuş olan Afrika Birliği ile Afrika Birliği çatısı altındaki örgütlere ve Türkiye ‘nin bu oluşumlarla ilişkilerine değinilecektir.

İçindekiler...

Tablo listesi...

Kısaltmalar listesi... .

Özet

Abstract...

GİRİŞ...

1. AFRİKAYA GENEL BİR BAKIŞ

1. 1 Afrika Tarihi

1. 2 Afrika Kıtasının Önemi

1.3 Afrika'nın Sömürgeleştirilmesi

2. TÜRKİYE(OSMANLI)-AFRİKA İLİŞKİLERİ

2. 1 Türkiye Cumhuriyeti Öncesi Türkiye Afrika İlişkileri

2. 2 Türkiye Cumhuriyetin Kuruluşunda Türkiye Afrika İlişkileri(1923–1998)

2. 3 1998 Yılından İtibaren Türkiye Afrika İlişkileri: Afrika Açılım Eylem Planı

2. 4 Türkiye 'nin Afrika Açılımı ve Ak Parti¹ Hükümeti 'nin Afrika Temasları

3. TÜRKİYE-SAHRA ALTI AFRİKA İLE İLİŞKİLERİ

3.1. Afrika'da Türkiye Etkisi

3.2 Afrika 'ya Yönelik Türk Dış Politikası İle İlgili Değerlendirme

3.3.Türkiye-Afrika Ekonomik Ve Siyasi İlişkileri Eksenine Bakış

3. 4 Türkiye 'nin Afrika Ülkeleri İle İkili İlişkileri

1 Adalet ve Kalkınma Partisi 'nin parti tüzüğünde partinin ismi “AK Parti” olarak kısaltılmıştır. Bu sebeple bu çalışmada da AKP yerine AK Parti kısaltması tercih edilmiştir. Bakınız: <http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu>

SONUÇ VE ÖNERİLER

TABLO LİSTESİ

Tablo1: Afrika ‘da Bulunan Petrol Rezervine Sahip İlk Beş Ülke

Tablo2:Afrika ‘da Gündelik Olarak Satılan 3, 8 Varil Petrolün % ‘ lik Olarak Satıldığı Ülkeler

Tablo3:*Dünyada Üretilen Madenlerin Kıtada Üretilen % ‘ lik Payları

Tablo4: AK Parti Döneminde Afrika İle Türk Askeri Güvenlik İşbirliği Anlaşmaları

Tablo5: Sahra altı Afrika Ülkeleri İle Türkiye ‘nin Ticareti (İhracat) (2001–2012)

Tablo6: Sahra altı Afrika Ülkeleri İle Türkiye ‘nin Ticareti (İthalat) (2001–2012)

Tablo7:Sahra-Altı Afrika İle Türkiye ‘nin Ticaret HACMİ (2004–2013) (Milyar Dolar)

Tablo8:Türkiyeİle Afrika Arasında Yapılan Müzakereler

Tablo9: Türkiye ‘de Afrika Ülkelerinin Büyükelçilikleri

Tablo10:Ülke Gruplarına Göre Yıllık İthalat

Tablo11:Ülke Gruplarına Göre Yıllık İhracat

1. AFRIKA ‘YA GENEL BİR BAKIŞ

1. 1 Afrika Tarihi

Sular yükseldikçe balıklar karıncaları yer,

Sular çekildikçe de karıncalar balıkları yer.

Afrika Atasözü

Afrika ismi, yerel Libya boylarını tasvirlemek amacıyla verildiği varsayılsa da çoklukla Fenikeci ‘de tabir edilen afar yani toz kelimesi ile alakalıdır. Fakat 1981 yılında yapılan bir hipoteze göre² bir Berberi kelimesi olan ve "deve" anlamına gelen ifriden gelir. ³Aynı kelime kuzeybatı Libya ‘da mevcut olan, asıl adı Yafran yada Ifrane olan bununla birlikte Trablusgarp ve Cezayir etrafında hayatını sürdüren Banu Ifran boyuna verilen addır. Michelle Fruyt tarafından ortaya atılan bir diğer hipoteze göre⁴, Afrika kelimesi "güney rüzgârı" anlamına gelen "africus" kelimesinden gelmektedir.

Afrika, dünyanın en büyük ikinci kıtası olarak bilinir. Ayrıca nüfus yoğunluğu bakımından Asya’dan sonra dünyanın ikinci kıtasıdır. Afrika, kuzeyde Akdeniz, güneyde Hint Okyanusu ile çevrelenmiş bir kıta olup batıda Atlas Okyanusu, doğuda da Sina Yarımadası, Kızıldeniz ve Süveyş Kanalı ile kuşatılmıştır. Afrika, çok çeşitli iklim bölgeleri bulunan ekvatorun her iki yanında ve dünya üzerinde her iki iklim kuşağında da bulunan tek kıtadır⁵

² Edward Lipinski, *Itineraria Phonica*, Peters Publishers, 2004, s. 200. ISBN 90-429-1344-4

³in *Revue de Philologie* 50, 1976:221-238

⁴ *Migration of Early Humans From Africa Aided By Wet Weather*, sciencedaily. com

⁵ *The Berbers*, by Geo. Babington Michell, p 161, 1903, *Journal of Royal African people book on ligne*

Tarih öncesinde tüm insanlıkta olduğu gibi Afrika ‘da da ulus devletler bulunmamaktaydı. Khoi ve San gibi avcı ve toplayıcı grupların yerleşik hayata geçtiği görülür⁽⁶⁾⁽⁷⁾⁽⁸⁾ Afrika ülkeleri 1881-1914 yıllarındaki Afrika Talanı sırasında şekillenmiştir.

Kıtada elli dört tane hakim devlet, 9 bölge ve 3 tane de kısmen bilinen devlet mevcuttur. Bilhassa Afrika ‘nın batısı, birçok paleoantropolog ve arkeolog tarafından Dünya üzerinde insanlarca yerleşilmiş ilk yer olarak kabul edilmiştir. ⁽⁹⁾⁽¹⁰⁾. Afrika arkeolojisinde dönemler Erken, Orta ve Geç Taş Çağları olmak üzere üçe ayrılır. ¹¹ Afrika’da geç dönemdekileri yedi milyon yıl öncesinde olan Sahelanthropus tchadensis, Australopithecus africanus, A. afarensis, Homo erectus, H. habilis ve H. ergaster gibi türlerin evrimleşmesiyle oluştuğu kanıtlanan Homo sapiens ‘a¹² ait bulgular da bulunmuştur.

Kolonileşme dönemi öncesi Afrika ‘da takriben 10, 000 ‘den fazla farklı devlet ve ka⁽¹³⁾ birçok farklı kaidelere göre nitelik kazanmıştır örneğin Buşmalar, krallıklardan oluşan birçok farklı oluşum, Afrika Boynuzu’ndaki klanlar, aile klanları, otonom şehir devletleri birçok kurum ve kurallara göre nitelendirilmiştir. Öte yandan 11-15 yüzyılları arasında Müslüman olan Afrika insanları; Bornu, Vaday, Kanem, Asanti, Darfur gibi çeşitli krallıklar kurmuşlardır¹⁴

1061 ‘de Sahra bölgesine giden Ebû Bekir bin Ömer, Marakeş şehrinin yapımına başladı. 1068 yılına kadar Rif-Tanca arasında kalan bölgenin tamamını ve 1076 ‘dan 1077 yılına kadar Koumbi Saleh şehrini kendi kontrolüne aldı. Bölge halkının büyük bir kısmı İslamiyet ‘i bu dönemde kabul etti¹⁵. Öte yandan 700–1400 yılları arasında Zimbabwe sınırları içinde, geniş çaplı altın madenciliği yapılmıştır¹⁶. 1078 yılında Ebu Bekir bin Ömer ‘in amcasının oğlu Yusuf bin Tâşfîn, stratejik bir öneme sahip olan Tanca şehrini, arkasından Vehrân, Vüde, Tilimsan şehirlerini ele geçirdi. Ayrıca 1080 yılına gelindiğinde Cezayir ‘i ele geçirdi. Ku-

6 Eyma, A. K. and C. J. Bennett. (2003) Delts-Man in Yebu: Occasional Volume of the Egyptologists ‘ Electronic Forum No. 1, Universal Publishers. p. 210. SBN 1-58112-564-X.

7 Diamond, Jared. (1999) "Guns, Germs and Steel: The Fates of Human Societies. New York: Norton, pp. 167

8 O ‘Brien, Patrick K. (General Editor). Oxford Atlas of World History. New York: Oxford University Press, 2005. pp. 22–23

9 https://www.academia.edu/8845455/Do%C4%9Fu_Afrika_Prehistoryas%C4%B1na_Genel_Bir_Bak%C4%B1%C5%9F

10 van Sertima, Ivan. (1995) Egypt: Child of Africa/S V12 (Ppr).

11 Mokhtar, G. (1990) UNESCO General History of Africa, Vol. II, Abridged Edition: Ancient Africa, University of California

12 Names of countries, Decret and Fantar, 1981

13 Glick, Thomas F. Islamic And Christian Spain in the Early Middle Ages. (2005) Brill Academic Publishers page 37

14 Hermenn Kinder ve Werner Hilgemann, Dünya Tarihi Atlası, Cilt 1, Ed. Hüseyin Bağcı, Çev. Leyla Uslu, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2007, s. 221.

15 "MURÂBITLAR" İslam Ansiklopedisi, cilt: 31, sayfa: 152-155, Yıl: 2006

16 McNeill, Dünya Tarihi, s. 395.

zeydoğu Afrika ve 11. yüzyılda İber Yarımada 'sına kadar ulaşmışlardır. ⁽¹⁷⁾. Arap bedevileri, Mısır 'a göç etmek için Arap yarımadasından hareket etmişlerdir. 11. ve 13. yüzyıl arasında gerçekleşen bu olay sonucunda Arap 'lar ve Berberi 'ler yerel kültürleri Araplaştırarak ⁽¹⁸⁾ ve yerel kültürleri birleşik İslam kültürü ile emerek bölgede büyük değişikliklere yol açmışlardır. ⁽¹⁹⁾

7. ve 20. yüzyıl arasında zenci köle tacirleri 17 milyondan fazla esir Afrikalıları sattı. Uzun yıllar köleliğin hüküm sürdüğü Afrika büyük bir köle deposudur²⁰. Afrika kıtasında köleliğin kol gezmesi ve birçok Afrikalı insanın esir alınıp satılmasının altında yatan nedenlerden biri savaşta yenik düşmeleridir. Sonradan pazarda para etme ögesi ortaya çıkmıştır²¹.

Pazarlarda mal gibi satılıp para kaynağı olarak görülen Afrikalı esirler uzun yıllar köleliğin etkisinden kurtulamadı. İlk zamanlarda Afrikalı esirler, ticaret işiyle uğraşan Afrikalıları veriliyordu. Köle satma işi tekel gibi sadece şefler tarafından yapıp yerli tüccarlara satıldığı için bunlar bir şirket gibi hareket ettiklerinden Afrikalı tüccarlarla iyi geçinmek zorundaydılar öte yandan mağazalarının güvenliğini korumak da bu yerli tüccarlarla iyi geçinmekten geçiyordu. Bu sebeplerden dolayı kabilelerden Afrikalıları kaçırıp köle olarak satmak diye bir şey yoktu. Köle ticaretine sonradan şirket gibi hareket etmeyen kendi başlarına bu ticareti yapmaya karar veren maceraperestler türedi. Bunlarla beraber insan avı başlamış oldu. Afrika 'da devlet çok zayıf bir kuruluştur.

Devlet, bir sınıfın mümessili olmayan, daha çok yapılan merasimlerde harcamak için halktan haraç alan, köylülerin üretim işlerine doğrudan değil de dolaylı olarak müdahale eden, köylü toplulukların gerçekleştirdiği ticaretten pay alan, başka ülkelerle yapılan mücadelelerde yenik düşen kabileleri sömüren, ekonomiye hiçbir katkısı olmayan, kamu yararına hiçbir faaliyeti bulunmayan pasif bir role sahipti. 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar 7–12 milyon insan bu yolu izleyerek yenedünyaya satıldı⁽²²⁾⁽²³⁾⁽²⁴⁾Tanilli 'nin söylediklerine göre Avrupalılar her yıl 100

17 Nebel, A; Landau-Tasseron, E; Filon, D; Oppenheim, A; Faerman, M (2010-04-01). "Genetic Evidence for the Expansion of Arabian Tribes into the Southern Levant and North Africa". American Journal of Human Genetics (Pubmedcentral. nih. gov) 70 (6): 1594–6. DOI:10. 1086/340669. PMC =pmcentrez 379148. PMID 11992266

18 Welcome to Encyclopædia Britannica 's Guide to Black History, Encyclopædia Britannica

19 Focus on the slave trade, BBC

20 Hasan GÜRKAN ' ' MODERNLEŞME SÜRECİNDE AFRIKA 'NIN İKİ BÜYÜK KRİZİ: RUANDA VE DARFUR MESELELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME ' ' erişim tarihi:27, 09, 2016

21 Baskın Oran ' ' Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli ' ' syf:11

22 Transformations in Slavery: A History of Slavery in Africa p 25 by Paul E. Lovejoy

23 Sailing against slavery. By Jo Loosemore BBC

24 "The West African Squadron and slave trade". Pdavis. nl. 10 June 2010 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 2010-05-18.

bin köleyi başka yerlere götürmüşlerdir²⁵. Afrika kıtası, “Köle Kıtası” olarak isimlendirilmiştir. Bu köle düzeni ikinci dünya savaşına kadar sürmüştür²⁶. Kuzey ve Güney Amerika ‘da bulunan ve sanayide kullanılan kahve, kakao ve kauçuk gibi bitkilerin geniş ölçüde yetiştirildiği işletmeler tarafından gelen talep, milyonlarca Afrikalının buralarda esir olarak satılmaları sonucunu doğurdu. Plantasyonların talebi üzerine gerçekleşen bu hareketliliği Avrupa ‘nın uyanışı şeklinde nitelemek pek de yanlış olmayacaktır. Bu uyanış Afrika kıtasına yapılan korkunç bir darbeye sebep oldu. Avrupa ‘da sosyo-ekonomik hareketliliğinin başlangıcı sayılan bu gelişmeler, kara kıtada yaşayan milyonlarca siyahînin ailelerinden ve ülkelerinden kopmalarına da sebebiyet verdi. Avrupa devletlerinin yaptığı köle ticareti kara kıtada genç nüfusun ciddi derecede tükenmesine ve halkın giderek fakirleşmesine neden oldu. Kıtanın zamanla işgalini, sömürgeleştirilmesini kolaylaştıran olan bu ticaret, Afrika ‘yı yıkma derecesine getirmiştir. Portekiz tarafından sömürgeleştirilen Mozambik ve Angola ilk sömürgeleştirilmiş ülkelerdendir. Ayrıca Afrika kıtasında darbe gibi derin izler bırakan köle ticareti, şehirlerin boşalmasına ve devletlerin de alt üst olmasına sebep olmuştur. Öte yandan bu köle ticareti bütün bir kıtayı, en sağlam insanlarını alıp götürerek, insan gücünden yoksun kıldı²⁷. Avrupa, İngilizlerin kaçak köle ticaretinin önüne geçebilmek için, Afrika ‘da bir bölgede birden fazla ürünün üretimine izin vermedi. Afrika kıtasının her birini, bir tek tarım ürünü üretmek için ayırdı. Örneğin; Uganda sadece Kahve üretimine zorlandı. Senegal yer fıstığına ayrılırken, Nijerya Pamuk üretmeye zorlandı. Bu da, Afrika ‘nın kendi kendine yetmemesine neden oldu. Böylelikle kölelik karşıtı sözleşmeler 50 ‘den fazla Afrikalı ülkenin de imzasıyla kabul edildi.²⁸ Batı Afrika ‘daki İngiliz birlikleri, bölgede hâkimiyetini kuvvetlendirdikten sonra Afrika ‘daki devletleri yeni iktisadi sisteme zorladılar. İngiliz Kraliyet Donanması ‘nın bölge devletlerini zorlaması, Avrupa ve Amerika ‘da köle ticaretinin ciddi anlamda azalmasına ve 1808 ve 1860 yılları arasında bu ticarete karşı olan zihniyetlerin çoğalmasına sebep oldu. İngiliz Kraliyet Donanması yaklaşık 1600 köle gemisine el koydu ve kaçırılmış olan 150, 000 Afrikalıyı serbest bıraktı²⁹

Amerika kıtasında bulunan Amerikalı beyazların tesiriyle, Afrika milliyetçiliğinin meydana geldi. Roosevelt gibi Amerikan devlet adamları, Amerikalı aydınlar, Fortune ve Life gibi Amerika ‘da ses getiren dergileri Amerika ‘nın savaşa girmesinin ardından, kolonileşmeyle

25 TANİLLİ, Server, Yüzyılların Gerçeği ve Mirası İnsanlık Tarihine Giriş XVIII. Yüzyıl, Cem Yayınevi, C. IV, İstanbul, 1994.

26 İkinci dünya savaşından sonra kölelik ne Afrika ‘da ne diğer kıtalarda tam olarak ortadan kalkmıştır. Günümüzde bile kölelik halen devam etmektedir. Hatta toplam köle sayısının 27 milyon olduğu söylenmektedir. “21. yüzyıl köleliği” olarak adlandırılabilir bu durum ile ayrıntılı bilgi için bkz. NationalGeographic, Eylül 2003, ss. 2-29.

27 Baskın Oran ‘ ‘ Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli ‘ ‘syf:11

28 Lucien Bély, History of France. Editions Jean-paul Gisserot. 2001. page 118. Books.google.com.

29 Simon, Julian L. (1995) State of Humanity, Blackwell Publishing. p. 175. ISBN 1-55786-585-X

ilgili İngiltere 'yi sıkıştırdılar. Afrika milliyetçiliğinin doğuşuna yardımcı etkenlerden en önemlisi ise; Henry Sylvester Williams tarafından kıtasal zenci Afrika kültür ve ülkelerin birliği olarak tanımlanan pan-Afrikanizm akımıdır. Ana yurtları dışında azınlık olarak yaşayan Garvey ve DuBois 'in önderliğinde yürütülen bu akım daha sonra Afrika dışında yaşayan bütün zencileri de kapsayan bir akım oldu. Bu iki diaspora zencisinden biri olan Garvey, kara derili olmanın yüz kızartacak bir durum olmadığını aksine gurur duyulacak bir sembol olduğunu anlatan Amerikalı zencilere Afrika 'da bir vatan vaad etti. 1887 'de Jamaika 'da doğmuş olan Garvey 'in düşünceleri Afrika halkında "biz" şuurunun yeşermesine sebep oldu. Afrika milliyetçiliği, enternasyonal ortamın elverişli oluşundan da güç aldı. İkinci dünya savaşı ve bu savaşın getirdiği sonuçlar da, Afrika milliyetçiliğinin gelişmesinde önemli rol oynadı.² Dünya Savaşı'nın olması sebebiyle gelmeyince yerli mallar ve ürünler yerli sanayiciler tarafından üretilmeye başlandı. Savaş kara derililere bağımsızlık için canlarını feda etmeyi öğretti. Bir kez, Afrika sesini yükselttiği zaman Hindistan, Pakistan, Burma ve Seylan bağımsız olmuştu³⁰

Yine Afrika 'da Kolonların varlığı da milliyetçiliğin var olmasına neden oldu. Koloniler kurmak için çaba gösteren Avrupa 'nın sömürgeci güçleri oraya sadece hükmetmekle kalmayıp Afrika 'nın bütün üretim kaynaklarını da ele geçirmek için harekete geçtiler. Kolonileşme sürecinde Liberya ve Etiyopya tam bağımsız devlet olarak kalmıştır. Afrika 'da birçok ülke başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. Ayrıca ülkelerin büyük bir kısmı istikrarsızlık, yolsuzluk, otoriter rejimler, askeri darbeler ve diktatörlüklerle mücadele ettikleri için demokratikleşme süreçleri uzamaktadır. Bilhassa Etiyopya 'da hüküm süren açlık sorununun Sovyet politikaları tarafından kötüleştirildiğini düşünmektedir. ⁽³¹⁾⁽³²⁾⁽³³⁾

Sömürgecilikten kurtulup bağımsız olmak isteyen Afrika kıtasının bağımsızlık mücadeleleri kısa sürede tüm kıtaya yayılmıştır. . Ancak II. Dünya Savaşından sonra büyük bir ivme kazandı. Bağımsızlık mücadeleleri sonuç verdi ve hemen hemen tüm koloniler bağımsızlıklarını kazandılar. Özellikle 1960 'lı yıllarda hız kazanan bağımsızlık mücadelesi sonucu Fransa halkın çoğunluğunun oylamasıyla 1962 yılında Cezayir 'den vazgeçmiş ve Cezayir bağımsızlığını kazanmıştır³⁴. Bağımsızlık mücadelesini hızlandıran en önemli sebep büyük Avrupa 'lı devletlerin karşı karşıya kaldıkları yıkıcı savaştır. Savaşın yıkıcı etkileri Avrupa 'lı devletlerin bölgeye yeterince eğilememesine ve bağımsızlık mücadelesinin ivme kazanmasına

30 : <http://www.altinicizdiklerim.com/resimler/AzgelismisUlkeMilliyetciligi.pdf>

31 Steven Varnis, Reluctant aid or aiding the reluctant?: U. S. food aid policy and the Ethiopian Famine Relief 1990, ISBN 0-88738-348-3, p. 38

32 Mobile Phones and Economic Development in Africa by Jenny Aker, Isaac Mbiti :: SSRN

33 "Atlas - Xpeditions @ nationalgeographic.com". National Geographic Society. 2003. 3 March 2009 tarihinde kaynağından arşivlendi.

34 MCNEILL, William, Dünya Tarihi, Çev: Alâeddin Şenel, İmge Kitabevi, Ankara, 2008. s. 727

sebeptir. 1951 yılında İtalya 'nın sömürgesinde bulunan Libya, bağımsızlığını elde etti. 1956 'da da Tunus ve Fas, Fransa 'dan bağımsızlığı kazandılar.³⁵ İngiltere 'nin sömürgesinde bulunan Gana 1957 'de bağımsızlığını ilan etti. Böylelikle Gana, Sahra altı Afrika 'da bağımsızlığını kazanan ilk devlet oldu.³⁶ İngiltere 'nin sömürgesinde bulunan Rodezya, 1965 'de tek taraflı olarak bağımsızlığını elde etti. İngiliz krallığına bağlı olan Rodezya birleşik krallık tarafından ayrımcı politika izlendiği nedeniyle Rodezya 'nın bağımsızlığını tanımamıştır. Ayrıca yerel siyahî Afrika halkının yeterince temsil edilmediğini gerekçe göstererek bu bağımsızlığı yasa dışı olarak nitelendirmiştir. Lakin Rodezya, siyah milliyetçilerin mücadelesinde beyaz azınlık yönetimini yıkmasıyla Zimbabwe olarak bilindi. Güney Afrika Cumhuriyeti de İngiliz Uluslar Topluluğundan 1961 yılında, Belçika Kongo 'su 1968 yılında, Portekiz Afrika 'sı ise 1974 yılında bağımsızlığını kazandı. Sonraki on yılda ise öteki devletler sırasıyla bağımsızlıklarını kazandılar. Oran, Afrika 'da halkların bağımsızlıklarını kazanmalarında dış toplu durum ve uluslar arası politikaların sömürge yönetimlerine uygun olmayan havasını neden olarak görmektedir³⁷ Ayrıca Portekiz 'in Sahra altı Afrika 'dan çekilmesi 16. yüzyıldan 1975 yılına kadar devam etmiştir.

1. 2 Afrika Kıtasının Önemi

Derin ve uzun bir geçmişe sahip olan Afrika, bünyesinde farklı medeniyetleri ve farklı kültürleri de barındırmaktadır. Dini ve kültürel zenginliği bakımından dünya tarihine örnek olan Afrika savaşçı ruhu zamanla baskın hale geldikçe sömürgeci ülkelerle savaşarak bağımsızlığını elde etmeyi başardı. Afrikalıların sömürgeleştirildikleri dönemlerde derin yaralar alan Afrika ülkesi henüz bu yaraları tam anlamıyla sarmış değildir. Zengin yer altı kaynaklarına ve genç nüfusuna rağmen Afrika ülkesi sömürgeleştirilmenin bir sonucu olan köleleştirilmiş Afrikalılar sorunu ile karşı karşıya kaldı. İç savaşlar, yolsuzluklar, ihlal edilmiş haklar, yoksulluk, hastalıklar, az gelişmişlik ve vahşi kapitalizm gibi sorunlarla da uğraşmak zorunda kaldı. Birçok Afrika ülkesi, ekonomik sorunlarla ve siyasi sorunlarla yüzleşmek zorunda kalıyor. Afrika tarihinde yeni dönemlerin de başladığını söylemek mümkündür. Dünyanın ikinci büyük kıtası olarak bilinen Afrika 'da siyasi ve kültürel plüralizme malik olanların sayısı artış göstermekle beraber sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya ve siyasi istikrara, demokratik katılıma da sahip olanların sayısı artış göstermektedir. Yeni sayfaların açılmaya başlandığı Afrika 'da birçok yer kültür, eğitim, sanat ve ticaretin merkezi olarak canlanmaya başlamıştır. 21. yüzyılın yükselen yıldızı olarak gösterilen kıtadan biri de Afrika kıtasıdır. Afrika, Sina Yarı-

35"BBC: 1984 famine in Ethiopia". BBC News. 2000-04-06. Erişim tarihi: 2010-01-01

36 Robert G. Patman, The Soviet Union in the Horn of Africa 1990, ISBN 0-521-36022-6, pp. 295–296

37 Baskın ORAN, Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliği, Kara Afrika Modeli, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1997

madası ile Asya ‘dan ayrılır. Akdeniz ile de Avrupa ‘dan ayrılır. Fakat Jeopolitik olarak, Mısır ‘ın Sina Yarımadasındaki kısmı da Afrika ‘ya dahil olarak kabul edilir³⁸. Doğuda Hint Okyanusu ve Kızıldenizle komşu olan Afrika kıtası, batıda Atlas Okyanusu, güneyde ise yine Hint Okyanusu ile çevrilidir. Babülmendep Boğazı Arap Yarımadasına 18 km yaklaşır. Kıta kuzeybatıda Avrupa ‘dan 14 km genişliğindeki Cebelitarık Boğazı ile ayrılır. Günümüzde de genişlemeye devam eden ve Afrika ‘nın en büyük çölü olarak bilinmekte Sahra Çölü, dünyanın da en büyük çölüdür. Kapladığı alan açısından bakıldığında Afrika ‘nın en büyük ülkesi Cezayir ‘dır. Afrika ‘nın en küçük ülkesi ise kıtanın doğusundaki Seyşeller takımadalarıdır³⁹. Gambiya ise ana karada en küçük yüzey alana sahip ülke konumundadır. Bugüne nazaran Geçmiş yıllarında çok daha geniş topraklarda yaşayan, Bantu dilini konuşan ve fiziki özellikleri açısından da oldukça farklı halklara sahip Busmanlar, Hotantolar, Dinkalar ve Masa iler gibi bazı Afrikalılar, bugün yasadıkları toprakların daha küçük bir kısmı içine sınırlanmıştır⁴⁰. Hatta Güney Afrika “apartheid” döneminin en ilginç özelliklerinden biri, çok az sayıda ülkenin böyle zengin bir genetik çeşitliliğe sahip olmasıdır⁴¹.

Ekonomik kalkınmadan yoksun olan Afrika ‘nın yaklaşık 350 milyonluk nüfusun yıllık geliri günlük bir doların altındadır. Oldukça önemli tabii kaynaklarına rağmen Afrika ‘nın ekonomik olarak kalkınamamasında Afrika ‘nın suçu olmadığını söylemek mümkündür. Afrika ‘nın yoksulluğuna çare bulmayı hedefleyen gelişmiş ülkelerin yaptıkları çalışmalar göstermelik olduğu inancı yaygındır. Birçok doğal zenginliğe sahip olan Afrika, uluslararası ekonomik gücün sadece %2 ‘ninden faydalanmaktadır. Ayrıca 1900 senesinde Pan-Afrikan Kongresi ile de resmiyete kavuşan “ Pan- Afrikanizm” kavramı, dünyadaki bütün Afrika insanının ve tüm Afrikalıların ve Afrika ‘da yaşayan insanların birlik ve beraberlik içinde yaşamalarını amaçlamaktadır. Afrika ‘nın dünyada insanların en fazla yer değiştirdiği kıta⁴²olmasından dolayı Afrika ‘da ırk ayrımcılığının yaşandığını söylemek mümkündür. Ekonomik ve toplumsal problemler dünyanın hemen her yerinde azalmış durumdayken Afrika için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Afrika ‘nın Sahra-altı bölgesinde yoksul insanların gün geçtikçe armasını, sömürge amacıyla kullanılan kaynakların orda yaşayan insanlara yansıtılmamasını ve küresel dünyada diğer bölgelere kıyasla bölgenin ilerleyememesine de sebep olmuştur. Hakikaten kıtadan 3, 8 milyon varilin dünyaya pompalanması şiddeti ve yolsuzluğu da beraberinde getirmiştir. Özellikle Sahra-altı Afrika ‘nın önemli üreticilerinden olan Nijerya ve

38 "Africa: Environmental Atlas, 06/17/08. " African Studies Center, University of Pennsylvania.

39 Hottest temperature record in the world, El Azizia, Libya

40 Steve Olson, Hepimizin Kökeni Afrika, Çev. Filiz Kart, Ankara: Yurt Kitap-Yayın, 2008, s. 384.

41 Olson, Hepimizin Kökeni Afrika, s. 24-25.

42 Kavas, “Afrika ‘yı ABD ve Avrupa Kaybediyor, Çin Kazanıyor”, <http://www.gundemanaliz. . .>

Angola ‘da sefalet ve ayaklanmaya neden olmuştur. Çad ‘da yaşayan insanlar ülkelerinde petrol bulunmasının bir avantaj olmadığını, petrol zenginliği fayda yerine zarar sağlayacağını ileri sürmektedirler. Gerçekten de petrol ve maden endüstrilerinin istihdam yaratıcı etkisinin düşük kalmasında, yaşanan büyüme nüfusun geneline yayılmaması ve genel refahı artırıcı etkisinin düşük kalması etkili olmuştur⁴³. Afrika, küreselleşen dünyada yeni güçlerin rekabet içine girdikleri bir Kıta halini almıştır. Bu nedenle, Afrika, uluslararası toplumun ilgi odağı olmuştur⁴⁴ Ekonomik açıdan da hızlı bir şekilde büyüyen Afrika ile ilgili yapılan ciddi değerlendirmelere göre, 21. yüzyıl Afrika yüzyılı olacaktır⁴⁵. Afrika , ‘‘2050 yılının Çin ‘i’’ olarak anılacağı söylentiler arasındadır. Ayrıca Afrika ‘nen 2050 yılında iki milyarlık bir nüfusa sahip olacağı yine söylentiler arasında yerini almaktadır.

Günümüze bakıldığında dünya nüfusunun yaklaşık %14’ü Afrikalılardan oluşmaktadır bu durum Afrika kıtasını daha da önemli cazibe merkezi kılmaktadır. Ayrıca BM ‘e üye ülkelerin dörtte biri Afrika ülkelerinden meydana gelmektedir. Bunlara ilaveten dünyada mevcut bulunan bütün madenlerin üçte biri (dünyada üretilen altının %79, 2 ‘si, elmasın % 76, 6 ‘sı, kobaltın % 75, 5 ‘i, platinin % 49 ‘u, vanadyumun % 41 ‘i ve uranyumun % 20, 9 ‘u) bu kıtadaki madenlerden üretilmektedir. Bu durum gerçekte kıtanın ne kadar önemli bir güç olduğunun diğer bir kanıtıdır. Dünyadaki kanıtlanmış petrol rezervinin yüzde 7, 6 ‘sı Afrika ‘da bulunuyor. ⁴⁶Dünyada ortalama 1 trilyon 700 milyar varil kanıtlanmış petrol rezervinin yaklaşık yüzde 7, 6 Afrika kıtasında bulunuyor.

Sıra	Ülkeler	Petrol Rezervi
1.	Libya	48 milyar 400 milyon varil
2.	Nijerya	37 milyar 100 milyon varil
3.	Angola	12 milyar 700 milyon varil
4.	Cezayir	12 milyar 200 milyon varil
5.	Mısır	3 milyar 600 milyon varil

Tablo1: Afrika ‘da bulunan petrol rezervine sahip ilk beş ülke

43 Hüseyin Kaya, ‘‘Afrika: Dünya Ekonomisinin Gariban Çocugu’’, Gündem Analiz, Sayı 23, s. 32-33 erişim:7temmuz 2016

44Afrika ile ilgili bir değerlendirme için bakınız: Marin Meredith, The State of Africa, London, 2006; Paul Nugent, Africa since Independence, London, 2004

45 Sénat de la République Française, Rapport d ‘Information No: 104, Présence de la France dans une Afrique Convoitée, 2013.

Dünyada günlük ortalama 95 milyon varilin üzerinde petrol üretiminin 8 milyon 263 bin varili Afrika kıtasına aittir. Petrolün bitmeye yakın olduğunu fark eden ülkelerin stok yapmaya başlamaları dünya petrolünün kısa bir sürede tükenmesine yol açacaktır. Petrole dayalı gelişmiş ülkeleri savaşa sürükleyecek ve doğrudan veya dolaylı yollarla derin bir rekabete sürükleyecektir. Bilhassa Batı Sahra ‘nın batısında bulunan kıyı kuşakları, Kenya, Moritanya, Sudan, Nijer, Eritre, Somali, Mali, Darfur, Çad, Kazakistan, Türkiye ile Suriye arasında bulunan mayınlı bölge diğer Orta Asya ülkeleri, Venezüella, Belucistan, Rusya, AB, ABD, Çin ve hatta Türkiye ‘nin el attıkları ya da atabilecekleri yerler arasında gelmektedirler⁴⁷.

Kıtada günde 3. 8 milyon varil petrol satılmaktadır⁴⁸.

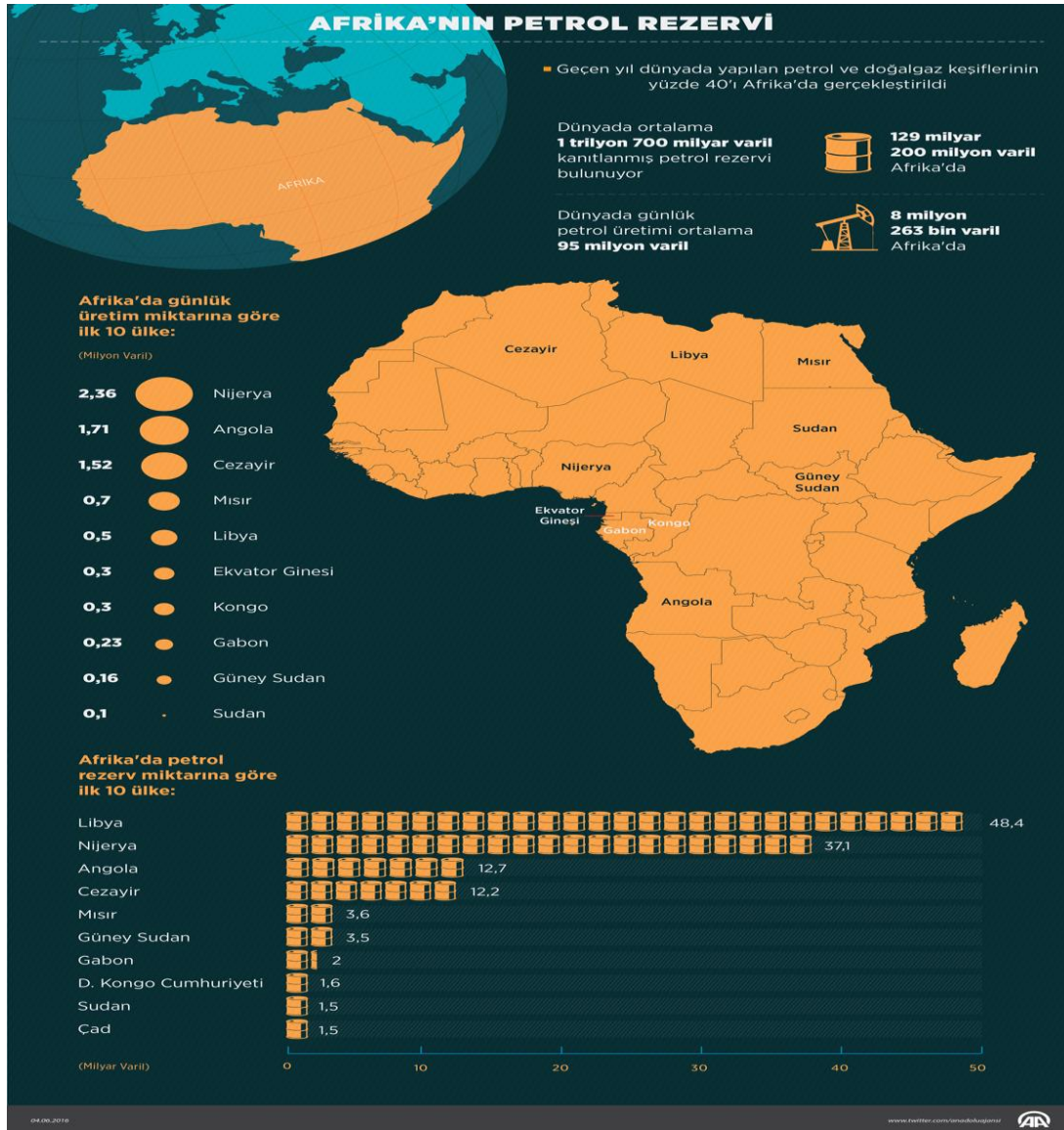
Ülkeler	Petrol %
ABD	38
KANADA	38
ASYA PASİFİK	35
AVRUPA	20
LATİN AMERİKA	5
AFRİKA ÜLKELERİ	2

Tablo2:Afrika ‘da gündelik olarak satılan 3. 8 varil petrolün %lik olarak satıldığı ülkeler

ALTIN	% 79, 2
ELMAS	% 76, 6
KOBALT	% 75, 5
PLATİN	% 49
VANADYUM	% 41
URANYUM	% 20, 9
Tablo3:*Dünyada üretilen madenlerin kıtada üretilen % ‘lik payları	

47 Aydal, Petrolsüz Dünya, s. 38, 42-44.

48 Alpar, “Türkiye ‘nin Afrika Ülkeleri le İlişkilerini Geliştirmesinde Gambiya Modeli”, s. 49-50.

Dünyada ortalama 1 trilyon 700 milyar kanıtlanmış petrol rezervi bulunuyor. Afrika 'da ise 129 milyar 200 milyon varil mevcuttur. Dünya 'da günlük petrol üretimi ortalama 95 milyon varildir. Bunun 263 bin varili Afrika 'da bulunmaktadır. Afrika 'da günlük üretim miktarına göre Nijerya 2. 36 milyon varille ilk sırada yer almaktadır. Gaz rezervi 5 trilyon metreküp civarında bulunan Nijerya aynı zamanda dünyanın en önde gelen petrol ihracatçıları arasındadır⁴⁹. Ayrıca Nijerya Afrika 'da petrol rezerv miktarın göre 37. 1 milyar varille ikinci sırada yer almaktadır. Afrika 'da günlük üretim miktarına göre sudan 0. 1 milyon varille, günlük 600 bin varil petrol üretimiyle son sırada yer almaktadır. Ayrıca Sudan, dünyanın en bü-

49 "Avrupa 'dan Rusya 'ya Nijerya Misillemesi", <http://www.haber7.com/haber/20080918/Avrupadan-Rusyaya-Nijerya-misillemesi.php>, Erisim Tarihi: 9. 9. 2016.

yük gaz rezervine sahip ülkelerinden birisidir⁵⁰. Tüm bunlara baktığımızda yapılan keşiflerin Afrika ‘ya olan ilginin daha da artmasına sebep olacağını söylemek mümkündür. Afrika ‘daki rezervlerin bulunduğu miktardan daha fazla olduğunu düşünerek keşiflerin daha da artacağı ön görülüyor.

1.3 Afrika ‘nın Sömürgeleştirilmesi

Uzun yıllar devam eden kıtanın sömürgeleştirilmesi, köle pazarlarının oluşturulduğu 15. Yüzyılda başlamış. Bunu en iyi ifade eden cümle "Afrika ‘ya hücum"dur⁵¹. Sömürgeler genelde İngiliz Afrikası Fransız Afrikası ve Portekiz Afrikası olarak lanse edilir. Angola, Mozambik, Kongo ve Senegal gibi ülkeler bağımsızlık mücadeleleri verirken kurulmuş olan devletlerdendir. Ayrıca sosyalizmle de mücadele eden bu devletlerin sınırları sömürgeci güçler tarafından belirlenmiştir. Afrika ‘da yaygın olarak yaşanan bugünkü çatışmaların ve çekişmelerin kökeninde bu siyasi bölünmeler vardır⁵². 15. yüzyılda, Afrika ‘nın kıyılarına ulaşan ilk devlet Portekiz devletidir çünkü ticaret yollarının kara bölümüne İslam devletleri deniz bölümüne de Venedik devleti hâkimdi. Bu durum güçlü bir deniz kuvvetine sahip olan ve köle, altın ve baharata önem veren Portekiz devletini güneye doğru hareket etmesine ve Tanca Agadir ve Sebte limanlarını zapt ederek buralara egemen olmasına neden olmuştur. Afrika ‘nın Atlantik sahillerinden güneye doğru inmeye devam etti. Yeşil Burun ve Beyaz Burun adalarına ulaşan Portekizliler Altın kıyısı ‘na ulaşmayı başardı. Daha sonra Angola ‘ya varan Portekiz devleti 1488 yılında Afrika ‘nın doğusunda bulunan kıyılara ulaştı. Portekizlilerden sonra Afrika kıyılarına İspanyollar ulaştı. Buralarda bulunan birkaç adayı ele geçiren İspanyollar, 17. yüzyılda Portekizlileri kendi himayesine almayı başardı. Böylece Portekizliler ‘in Afrika ‘daki egemenlikleri gün geçtikçe zayıfladı.

Portekizliler, Fransızlılar, Hollandalılar ve İngilizler Afrika kıyılarına yerleştiler. Amaçları İktisadi, stratejik ve tecimsel olan bu devletler Afrika kıyılarına çiftlikler, kışlaklar ve sömürgeler kurdular. 17. yüzyılın başlarında bunlar arasında rekabet ortamı oluştu. Hindistan ticareti amacıyla Avrupa ‘nın büyük ülkelerinden İngiliz devleti 1600 ‘te İngiliz Doğu Hindistan Şirketini kurdu. 1602 yılında Hollanda devleti ise Doğu Hindistan Şirketini inşa etti. Yine bu yıllarda Fransız devletinin kurduğu Çin Şirketi ve daha birçok şirket ticaret alanında birbirleri ile derin bir çekişmeye girdiler. 1652 yılında Portekiz Hollanda çekişmesinde

50 "Sudan Hakkında Çesitli Bilgiler" http://www.orsam.org.tr/trUploads/Secimler/2/Dosyalar/201049_13Sudan%20Hakkında%20Genel%20Bilgiler%202.pdf, Erisim Tarihi: 20. 7. 2016. s. 2-3.

51. Saydam, Ali (28 Şubat 2010). "İyi niyet yetmeyebiliyor". Akşam. 7 Nisan 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi.

52 Aybar, "Türkiye-Afrika Ekonomik ilişkileri", s. 37.

Hollandalılar, Portekizliler ‘in Afrika ‘nın batısında bulunan kıyılarda yapılan kıymetli maden ticaretini kendi himayesine aldı. Daha sonra Ümit Burnu ‘na yerleşen Hollandalılar Ümit Burnu ‘nda Cape Colony ‘i inşa ettiler. Batı Afrika ‘ya yerleşen Avrupa devletleri yerli halkın tepkisiyle karşılaşınca Avrupalılar zorla veya çeşitli anlaşmalarla yerli halkı susturmayı başardı. Şiddetle veya kanla bu sorunu çözmeye çalışan Avrupalılar Afrika ‘nın güneyine doğusuna yerleşince de yerli hakla aynı muameleyi devam ettirdi.

Portekizlilerin himayesinde bulunan Angola kıyılarında, Luanda, Nijer nehri ağzında, Benguela ‘da, Altın Kıyısı ve Luanda sahil bölgelerinde, Zaire nehri deltasında önemli köle pazarları kuruldu. Bununla birlikte Okyanus ‘taki adalarda, Afrika ‘nın Güneyinde ve Doğusunda Zambezi nehir deltasında, Mozambik kıyılarında da köle pazarları kuruldu. 17. ve 18. yüzyıllarda kurulan Danimarkalıların, Hollandalıların, İsveçlilerin ve İngilizlerin kurduğu şirketlerin de asıl etkinlikleri köle ticareti oldu. 19. yüzyılın ilk yarısına kadar süren köle ticareti, Afrika ‘nın nüfusbilimini, toplumsal yapısını, ekonomisini ve Afrika halkın maneviyatını bozdu. Ayrıca bu ticaret, sömürgeleştirme politikasıyla hareket eden sömürü güçlerin köle ticareti yoluyla zenginleşmelerine olanak sağladı. Afrikalı köle sayısı tam olarak bilinmemektedir fakat bu sayının taşıma ve avlanma sırasında ölenlerle birlikte otuz milyona yakın olduğu tahmin edilmektedir.⁵³

Sömürgeleştirme faaliyetleri Afrika kıtasının keşfiyle başlayan serüven sanayi devrimi döneminde daha da arttı. Sömürgeleştirme hareketleri zaman içinde sömürü güçler tarafından anlaşmazlıklara sebep oldu ve sömürgeleştirdiklerinin bölgelerin egemenlik sınırları nerele kadar olacağı aralarında tartışma konusu haline geldi. Bu anlaşmazlıkların çözümü için sömürgeci güçler, 1885 yılında Berlin ‘de Avrupa ‘nın Afrika üzerinde belirgin güç sahibi olan sömürgeci güçlerin katılımıyla 14 ülke(İngiltere, Fransa, Avusturya, Almanya, İtalya, Rusya, Portekiz, İspanya, ABD, İsveç, Norveç, Danimarka, Belçika ve Osmanlı İmparatorluğu) ile bir araya geldiler. Görüşme sonrasında Berlin Senedi imzalandı(15 Kasım 1884–26 Şubat 1885). Burada alınan kararlar, kıtanın sömürgeci güçler arasında paylaşılması demek değildir. Bu toplantı sonucunda sömürgeci güçlerin etkinlikleri düzenlendi, Afrika ‘nın politik bölgeleri belirlendi, Afrika kıtasının sömürgeleştirilmesi belli bir düzene sokuldu ve sömürge yayılcılığı kurallara bağlandı. Ayrıca kıtanın işgal edilmesi belli kurallara bağlandı. Buna göre kıyıda barınma alanı bulunan bir ülkenin sahip olduğu alana kıyının arka bölgeleri de dâhil edildi. Avrupalılar sahipsiz kalmış sömürgeleşecek yerleri bir harita üzerinde paylaşarak

⁵³<http://www.enfal.de/sosyalbilimler/s/070.h> tm.

kıtaya yerleřtiler⁵⁴. Çok sayıda imzalanan sınır anlaşmaları; sömürgeci güçler, bir bölgenin tümünü işgal etmediğı sürece bölge üzerinde egemenlik hakkı talep edemez demektir. Ayrıca Berlin Senediyle beraber gelen fiilî işgal" prensibi ve "hinterland" teorisi sonrasında ülkeler arasında ikili anlaşmalara da imza atıldı. İngiltere, Almanya ile 25, Portekiz 'le 30, Fransa 'yla ise 149 antlaşma imzalandı⁵⁵. Ayrıca Afrika için yeni bir tarz sömürgeciliğın başlangıcı sayılan bu konferansın ardından Afrika üzerinde varılan antlaşma neticesinde bölgenin sömürgeci güçler tarafından sömürgeleştirilmesi daha planlı ve daha şiddetli bir hal aldı⁵⁶. Kıtanın bütününe baktığımızda hemen hepsi batı güçlerinin egemenliğı altına girdi. Bu nedenle Berlin Konferansı, sömürgecilik tarihinin başlıca kilometre taşlarından biridir.

2. TÜRKİYE(OSMANLI) - AFRIKA İLİŞKİLERİ

2.1 TÜRKİYE CUMHURİYETİÖNCESİ TÜRKİYE AFRIKA İLİŞKİLERİ

Türkler 1517 yılında Mısır 'a açılarak Kuzey Afrika ülkesine egemen oldular. Osmanlı Devleti 'nin 1917 yılında Trablusgarp 'tan ricat edene kadar Türkler, Afrika ile diplomatik, iktisadi ve sosyokültürel alanlarda çok taraflı münasebetlerde bulundular. Osmanlı bölgesinde bulunan yer alan birçok Afrika ülkesi ile Osmanlı devleti dinsel, emniyet, tecim, jeopolitik, iktisadi ve diplomatik münasebetlerde bulundular.

Abbasi halifeleri Mısır ve etrafında bulunan bölgelere Türkler yerleştirmişti. Buralara yerleşen Türkler daha sonra halifeliğın tesirinden sıyrılarak özgür devletler kurmuşlardır. 10. yüzyıla girmeden Tolun oğulları ve 10. Yüzyılda ise İhşitler, Mısır 'da yani Afrika 'da kurulan ilk Türk devletleridir. 12. yüzyılda Mısır 'da kurulmuş olan Eyyubiler Kuzey Afrika 'nın hepsine hükmedecek potansiyele sahipti. Bu yüzden de kuzey Afrika 'ya yaklaşık 300 yıl hâkim olmuştur. Yine Mısır ve Trablus 'a hükmeden memlûklular da kuzey Afrika 'ya yaklaşık 3 asır hâkim olmuştur. Söz konusu devletlerden sonra Kuzey Afrika ile birlikte kıtanın doğusu ve batısında önemli izler bırakan ve bu coğrafyada en uzun süre hüküm süren Türk devleti Osmanlı İmparatorluğu olmuştur⁵⁷. Tunus, Cezayir, Trablusgarp, Cibuti, Somali,

⁵⁴ Braudel, Uygarlıkların Grameri, s. 145-146.

⁵⁵ Ferro, M. (2011). Sömürgecilik tarihi (çev. M. Cedden, 2. basım). Ankara: İmge Kitabevi. S. 135-136

⁵⁶Parker ve Rathbone, 2007, s. 96

⁵⁷ Mehmet Seyfettin Erol ve Ahmed Said Altın, "Türk Dış Politikasında Afrika: Osmanlı Mirası Üzerine Ortak Gelecek-Etkinlik Arayışları", s. 2, <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=840&cid=381>.

Eritre ve Etiyopya' nın bir kısmını topraklarına alan Osmanlı Devleti ile Kuzey Afrika arasında önemli bir ilişkinin bulunduğu söylenebilir.⁵⁸

Osmanlı döneminde bile Türkler sömürgeci bir politikadan uzaktı. Avrupa 'nın kıtayı sömürdüğü yıllarda Türkler yapıcı kimliği ile: Nijerya 'da, Somali 'de hartum 'da Shitta Bey Camii, Ulu Camii ve çeşitli Osmanlı eserleriyle kıta üzerinde derin izler bırakmıştır. Bunun yanı sıra Afrika ülkelerinde bulunan Arap ülkeleri Türkiye 'ye orta doğu Arap ülkelerinden daha fazla sempati duymaktadır. Bilhassa Cezayir, Tunus ve Libya 'da Türkler, genellikle Hristiyan Avrupa 'ya karşı koruyucu bir rol oynamaktadırlar⁵⁹. Osmanlı İmparatorluğu, 16. yüzyılda Afrika'nın kuzeyinde bulunan Afrika halkının da katkılarıyla Afrika'nın doğusunda birden fazla deniz seferi ile Portekizlilerin yayılmasını önlemiştir. Batılı güçlerin sömürgeleştirme çabalarına karşın Osmanlı Devleti ile münasebetleri kesilmemiştir. Hatta II. Abdulhamid döneminde ikili ilişkileri daha da artırmaya yönelik girişimlerde bulunulmuştur⁶⁰. Osmanlı 'nın Afrika 'daki varlığı Afrika 'yı birçok sömürgeci güçten korumaya yetmiştir. Ayrıca Osmanlı kendi bünyesinde barındığı bölge halkının ulusal kimliklerini, kültürel değerleri ve dini değerlerini de korumuştur. Bilhassa dini inanışlara saygı göstermiş ve himayesindeki halkı başka bir dine zorlamamıştır.

Doğu Afrika bölgesinde yer alan Uganda 'da Ekvator vilayeti diğer adıyla Hatt-ı Üstüva 'yı inşa ettiler. Ayrıca Osmanlı devleti Afrika 'nın birçok ülkesiyle iktisadi, askeri, politik ve kültürel ilişkiler içindeydi. Özellikle Güney Afrika, Nijerya, Kenya, Tanzanya, Nijer, Fas, Etiyopya, Mali ve Çad ülkeleriyle bu ilişkilerini güçlendirmiştir

Afrika 'da ses getiren sömürgecilik döneminin geç başlamasını sağlayan Osmanlı ile Afrika ilişkileri emniyet, tecim, coğrafya, din, politik ve iktisadi alanlarda gelişme göstermiştir.⁶¹ Bunun sonucunda ise Eritre, Somali, Cibuti ve Etiyopya ' nın bir parçasını veya tamamını topraklarına almış ve burada Habeş vilayetini kurmuştur. Ayrıca Böylece eleştirel teori ve konstrüktivist teorinin sivil toplumcu yaklaşımıyla birlikte uluslararası toplum ve düzen yanlısı uluslararası toplum teorisi de Osmanlıların Kıta 'daki politikalarını açıklayıcı nitelik-

58 Mehmet Özkan, "Türkiye 'nin Afrika 'da Artan Rolü: Pratik Çabalar ve Söylem Arayışları", Ortadoğu Analiz, Cilt: 4, Sayı: 46, Ekim 2012, s. 1, http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20121111_mehmetozkan.pdf.

59 Hazar, Küresellesme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri, s. 7, 12.

60 Ugur, Osmanlı Afrikası 'nda Bir Sultanlık: Zengibar, s. 6.

61 Bu bölgelere daha sonra Garp Ocakları adı verilmiştir. Bkz: Hamiyet Sezer, "II. Abdülhamit Döneminde Osmanlı 'da Vilayet Yönetiminde Düzenleme Gayretleri- Trablusgarp Örneği ve Ahmet Rasim Paşa", 2002, s. 163-165,

tedirler. Ayrıca İspanyol sömürgeciliğini engelleme amacına ulaşmış ve Tunus, Cezayir ve Trablusgarp garp ocakları adıyla otonom bir yapıya kavuşturmuştur. Aynı zamanda Osmanlılar, İspanyol yayılmacılığına karşı olarak Cezayir ‘in, Tunus ‘un ve Trablusgarp ‘ın desteklerini de almıştır⁶².

Osmanlı Devleti ‘nin 19. yüzyılda Afrika ‘nın doğusunda ve güneyinde devletler düzeyinde ilişkide bulunduğu en önemli sultanlıklardan biri de Zengibar Sultanlığıdır(1832-1964). Zengibarlı Arap tacirleri aracılığıyla hâkimiyet alanı Kongo ‘ya kadar uzanan ayrıca sömürgecilik öncesindeki Doğu Afrika ‘nın en kuvvetli Müslüman sultanlığı olan bu hanedanlık, Osmanlı Devleti ‘nin desteğini almıştır. Osmanlının Arabistan Yarımadası ‘ndaki varlığı için tehlike olarak gördüğü Farisileri bu bölgeden uzaklaştırmış ve Umman ‘da Vahhabilere karşı savaşmışlardır. ⁶³Bünyesinde birçok ırklardan farklı insanı barındıran fakat Ummanlı Araplar tarafından idare edilen bu sultanlık, zaman içinde Afrika ‘nın doğusunda en büyük politik güç haline gelmiştir ve 20. yüzyıl başlarına kadar varlığını muhafaza edebilmiştir. Adal Sultanlığı Somali ve Cibuti mıntıkalarını içine alıyordu. 15 ve 16. yüzyıllarda Osmanlı bu sultanlık ile Etiyopya ‘ya karşı mücadele ettiği savaşta anlaşma sağlamıştır. Bunun yanında 15. Yüzyılda özellikle 20. Yüzyıla yaklaşırken batı egede yabancı yatırımlar arttı. Bu yabancı yatırımların etkisi köle ticaretini de arttırdı. Tütün ve pamuk tarımında çalıştırılmak üzere Afrika ‘dan Osmanlı ‘ya köleler getirilmiştir. Ayrıca fildişi ve köle ticareti Afrika ‘ya olan alakayı üst seviyeye getirmiştir. Selanik, İstanbul ve İzmir gibi stratejik bölgelere köleler götürülmüştür. 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu ‘na getirilen köleler daha çok ev hizmetleri, tarım, KOBİ ve haremelerde çalıştırılmak için getiriliyordu. Bu insan ticareti 1857 yılına kadar devam etti. Sultan 1. Abdülmecit 1857 yılında bir ferman yayınladı bu fermanla köle ticaretini yasaklayan ve hür kölelerin korunması gibi önlemler bulunmaktadır. Köle ticareti, önlemler alınmasını beyan eden ferman yayınlanana kadar sürmüştür. Köle ticaretinin son bulmasıyla beraber Ege ve Akdeniz bölgesine Afrotürkler dediğimiz Afrikalı köleler yerleştiler. Buraya yerleşerek küçük köyler oluşturmuşlardır. Afrotürklerin bir bölümü daha sonra 1970 ‘lerin sonu ile 1980 ‘lerin başı olan dönemlerde eğitim, sağlık, daha iyi koşullarda yaşama ve daha iyi eğitim alma gibi istekleri sebebiyle Balıkesir/Ayvalık ‘tan, Aydın/Söke veya Bağarası ‘ndan ya da Muğla/ Milas, Bafa ‘dan ve Torbalı ‘dan İzmir ‘e yerleşmişlerdir⁶⁴

⁶³ Hatice Uğur, Osmanlı Afrikası ‘nda Bir Sultanlık: Zengibar, İstanbul: Küre Yayınları, 2005, s. 5-6.

⁶⁴ Afrotürkler, <http://www.afroturc.org/afroturk-mu-dediniz>.

Osmanlı Devleti kıtadaki topraklarını kaybetmemek için kendi öz insan kaynaklarını kullanacak kadar cömertti. Oralardan alınan vergileri de orada bulunan halka hizmet amaçlı kullanmıştır. Osmanlı Devleti ‘nin Afrika ‘nın kuzeyine hizmet için gönderdikleri gençler zaman içinde oraları benimsemiş ve oradaki yerli kadınlarla nikâhlanmışlardır. Osmanlı gençlerinin orda dünyaya gelen çocukları Kuloğlu ismiyle bir sınıf meydana getirdiler. Zamanla bu sınıf eyaletlerin en özel insanları olarak kabul edilmiştir. Araplarla Osmanlıların huzur içinde uzun yıllarca beraber yaşamalarında bunların etkisinin olduğu da aşîkârdır. Kuloğlu denen sınıf hem asayişin temininde, hem de vergilerin toplanmasında büyük hizmette bulunmaktaydılar⁶⁵. Osmanlı, Afrika ‘daki son toprağını kaybettiği 1912 Uşi Antlaşması ‘na kadar geçen süre içinde tam 400 yıl Afrika ‘yı sömürgecilikten uzak tutan bir güç olarak bölge halkının tarihsel hafızalarında yer edinmiştir⁶⁶. Sömürgeciliğin Afrika ‘da artması ilişkileri zayıflatırken Osmanlı ‘nın da giderek zayıflaması Osmanlı ‘nın kıta üzerindeki hâkimiyetini zayıflatmış ve ilişkilerini kaybetme süreci 19. yüzyıl itibarıyla başlamıştır. ⁶⁷Anadolu ile Afrika arasındaki ilişki zamanda güçlendiği için artık Anadolu ile Afrika birbirinden bağımsız düşünülemez oldu. Eğer İstanbul ciddi bir sorunla karşılaşır Afrika ‘nın nîr dayanağı kalmamış olur, Afrika Osmanlı imparatorluğunun elinden çıkarsa bu sefer de Osmanlı imparatorluğu hemen hemen bitme noktasına gelecekti. Avrupa’nın yayılmacı politikasına karşı verilen çabalar sonucunda Osmanlı-Afrika bağı çözüldü ve Afrika fethedildi akabinde Osmanlı imparatorluğu 600 yıllık ömrünü tamamladı. Öte yandan Arap Yarımadası, Kuzey Afrika bölgesi ve bu bölgede kurulan İslam devletleri Afrika ‘yı koruyamayan devletler haline geldi. Bu durumu değerlendirmek isteyen Avrupa ‘nın sömürgeleştirme planları başlamıştır. O zamanların güçlü İmparatorlukları İspanya, İngiltere bunu iyi değerlendirip Afrika ‘ya çeşitli milletlerle girdiler⁶⁸. Artık Afrika sömürgeci güçlerin aralarında pay edindikleri bir kıta haline dönüştü ve 20. Yüzyılın ortalarında kocaman Afrika milleti Avrupalılardan kurtulmak için büyük gayretler gösterdiler. Sonuçta çoğu tarihle hiçbir bağlantısı olmayan ve aralarında devamlı bir husumeti barındıracak ellinin üzerinde devlet kurulmasına müsaade edildi⁶⁹

65 http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/383/osmanli_-_Afrika_iliskileri

66 Afrika ve Türklerin tarihi ve kültürel bağları hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız, Sabri Hizmetli, “Osmanlı Yönetimi Döneminde Tunus ve Cezayir ‘in Eğitim ve Kültür Tarihine Genel Bir Bakış”, A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 32, 1991; Altan Çetin, “Mali Özelinde Türkiye-Afrika İlişkileri”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 91-104

67 Numan Hazar, “Türkiye-Afrika... , a. g. e , s. 383-384.

68 <http://kaftanliufukali.com/2012/07/Afrikann-somurgelestirilmesi-ve.html>

69 Doç. Dr. Ahmet KAVAS ‘ ‘ Afrika ‘da Sömürgeciliğin XIX. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar Kurulamamasında Osmanlı Devleti ‘nin Rolü ‘ ‘

2.2 Türkiye Cumhuriyetin Kuruluşunda Türkiye Afrika İlişkileri(1923-1998)

1923 yılında cumhuriyetin ilan edilmesiyle Türkiye -Afrika ilişkileri çeşitli nedenlerden dolayı geriledi. Bağımsızlığı güvence altına alma, devlet yapısındaki değişiklik, sömürgecilik, özgürlüklerini pekiştirip garanti atkına alma isteği gibi sebepler iki devlet arasındaki ilişkilerin gerilemesine, en alt seviyelere inmesine neden oldu. Her iki tarafa ait iç karışıklıktan kaynaklanan sebepler cumhuriyetin kurulmasıyla beraber ilişkilerini derinden etkiledi.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sonrasında bağımsız bir politika sürdürmesinin neredeyse imkânsız olduğu bir zamanda NATO 'ya dâhil oldu. Türkiye, Asya-Afrika ülkelerine karşı kendi tarihi ile çelişir yönde bir tavır takındı⁷⁰. BM Genel Kurulu 'nda Fas 'ın bağımsızlığı mevzusu gündemdeyken, bu mevzunun ertelenmesi için oy kullandı. Fakat Tunus 'un bağımsızlığı konusu gündeme geldiğinde ise; konunun Fransa ile Tunus arasında bir 'iç ' sorun olduğunu belirtti⁷¹1956 yılında Mısır devleti 'nin Süveyş Kanalı 'nı ulusallaştırması Süveyş Krizi 'ne sebebiyet verdi. Süveyş Krizi nedeni ile Türkiye, Mısır devleti 'nin aleyhine bir tutum sergileyerek kıta ile olan ilişkilerini daha da bozdu .Bu dönemde Türkiye, yirmi bir ülke ile beraber 1956 yılında Londra 'da düzenlenen konferansa katıldı.⁷²Türkiye 'nin mısır 'ın milli değerlerini çiğneyen bir tavır takındığını ve Süveyş Kanalı 'nın millileştirmesi taraftarı olmadığı aksine kanalın enternasyonal kontrolde olması taraftarı olduğunu belirten dönemin devlet başkanı Nasır, Türkiye 'yi Batılı ülkelerle birlikte hareket etmesi nedeniyle 'Batı emperyalizminin polisi ' olmakla suçladı⁷³. Türkiye, Afrika 'da yaşayan ve bağımsızlığını ilan eden bütün ülkeleri kabullendi.Özgürlüğünü ilan eden bu ülkeler ile ikili ilişkiler kuran Türkiye, özgürlüğünü ilan eden bu ülkelerin birkaçında elçilikler açtı. 1957 yılında özgürlüğüne kavuşan Gana' da kalıcı bir büyükelçiliği faaliyete geçirdi.Fakat Türkiye bu ülkelerin bağımsızlıklarını kabullense de bu ülkeler ile ne yazık ki uzun soluklu bir ilişki içinde olmadı. Ayrıca Türkiye, önemli derecede Afrika ilişkilerine müdahil olmadı. Fakat Türkiye, 1950 yılının sonlarında başlayan ve 1960 yılından itibaren Afrika kıtasında oluşan dekolonizasyon süreci bitiminde bağımsızlığını kazanan bütün Sahra-Altı ülkelerini tanımasına rağmen Türkiye 'nin

70 Faruk Sönmezoğlu, der. , Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, (İstanbul: DER Yayınları, 2010), s. 118

71 Elem Eyryce Tepeciklioğlu, Afrika Kıtasının Dünya. . . , s. 67.

72 İbid. Elem Eyryce Tepeciklioğlu, Afrika Kıtasının Dünya. . . , s. 67.

73 Abdulkadir AKSÖZ ' 'Afrika 'da siyaset ' 'erişim tarihi 10. 11. 2016

bu tavrı ileriye dönük, kalıcı ve kayda değer beraberliklere sebebiyet vermemiştir. Türkiye bu dönemde etkin bir şekilde Afrika siyasetine dâhil olmamıştır⁷⁴

Türkiye Cumhuriyeti, Afrika ‘da dışa yönelik tutumunu değiştirmeye niyetlenerek 1970 yılında Afrika açılım politikasını planladı fakat Türkiye, Afrika ile uzun soluklu ve kalıcı olarak politik, iktisadi ve ticari bağlarını ilerletme avantajını kaybetti. Planlanan Afrika açılım politikası, Türkiye Cumhuriyetini zora sokan ve batılı ortakları ile ilişkilerinde duraksamaya neden olan Kıbrıs meselesi yüzünden ertelendi. Türkiye, 1965 seçimlerinden sonra çok yönlü bir dış politika uygulama yolunda yeni bir dönem başlattı. Bu dönemde Asya-Afrika ülkeleri ile olan bağlarını kuvvetlendirmek için bazı somut adımlar attı. 1966 ‘da Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Haluk Bayülken Mısır ‘ı ziyaret etti. Burada imzalanan ticaret anlaşması bu somut adımlardan sadece bir tanesidir. Aynı yılda Cumhurbaşkanı Tunus ‘u ziyaret etti. Sahra-Altı Afrika, 1978’ te Türkiye’ nin dışa yönelik politikasında önemli bir yere sahip olamadı. 1979 ‘da Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün zamanında bu ülkelerle ilişkileri geliştirmek için çok çaba harcandığını belirtmektedir⁷⁵. Oba ‘ya göre, “Türkiye kuruluş ve gelişme evresinde Afrika kıtası ile ilişkilerini savsakladı. 1955 yılında kıta ile münasebetlerin ilerletilmesine önem verildi. 1961 yılın sonlarına doğru başlayan 1962 ‘nin ortalarına kadar devam eden Birinci İnönü hükümeti programında, Türkiye Cumhuriyeti ‘nin, Afrika ‘nın bir sömürge devleti olmaktan kurtulmasını ve birçok ülkenin özgürlüğüne kavuşarak Birleşmiş Milletler Örgütü ‘ne dâhil olmasını memnuniyetle karşıladığını vurgulayan” anlatımlara yer verildi⁷⁶. 2000 ‘li yıllarda ise Türkiye ‘nin askeri, iktisadi, siyasi eksikliği ve dengesizliği Afrika ‘ya yönelik planladığı açılım politikasını sadece kâğıt üzerinde bırakmıştır. Bu durum Adalet ve Kalkınma Partisi ‘nin iktidara gelmesine kadar sürmüştür.

74 Mehmet Özkan, “Türkiye ‘nin Afrika ‘da Artan Rolü: Pratik Çabalar ve Söylem Arayışları”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 4, Sayı: 46, Ekim 2012, s. 21.

75 Baskın Oran, der. , Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Birinci Cilt, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), s. 677.

76 Ali Engin Oba, “Türk Diplomasisi ve Afrika”, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1359/turk_diplomasisi_ve_afrika

2.3 1998 Yılından İtibaren Türkiye Afrika İlişkileri: Afrika Açılım Eylem Planı

1990 ‘lı yılların sonuna doğru dönemin Dışişleri Bakanı özel önem verdiği ve emekli Büyükelçi Numan HAZAR ‘ın “olgunlaşma dönemi”⁷⁷ olarak addettiği sürecin sonucu olan 1998 yılındaki “Afrika Eylem Planı” ile Türkiye – Afrika ilişkilerinde yeni bir döneme girilmesi amaçlanmıştır.

1998 yılından itibaren Türkiye ‘nin Afrika ile olan ilişkileri, önemli bir değişikliğe uğradı. Dışişleri Bakanlığı ‘nca bu tarihte ‘Afrika ‘ya açılım ‘ politikası uygulanmaya konuldu⁷⁸. Afrika ile geçmişten gelen ilişkileri göz önüne alındığında var olan ilişkilerin üst seviyede olmaması Türkiye ‘yi harekete geçirdi ve Türkiye ‘yi, Afrika kıtasına yönelik detaylı bir eylem planı hazırlamaya sevk etti.⁷⁹ Türkiye, Afrika ülkeleri ile münasebetlerini üst seviyeye çıkarmayı ve bu ülkeyle ilişkilerini her alanda geliştirmeyi, Afrika eylem planı ile amaçlamıştır. İktisadi, ticari, siyasi gibi birçok alanda etkili, sağlam ve sürdürülebilir bir alt yapı geliştirilmesi hedeflendi. Siyasi ilişkilerin geliştirilmesi için de ikili ilişkilere önem verildi. Bilhassa Afrika ‘nın Sahra altı bölgesi ile münasebetlerin ciddi anlamda kısıtlı olduğu görülmekteydi. Türkiye Cumhuriyeti ‘nin jeopolitik, iktisadi ve siyasi münasebetlerini daha da ilerletmek için Afrika için ileriye dönük politikalarını geliştirmesi gerekli Türkiye ‘nin Afrika için planladığı ayrıntılı ve kapsamlı vizyonunda, Afrika ‘ya açılım politikası uygulanarak, 1998 ‘den itibaren ciddi bir dönüşüm yaşanmıştır⁸⁰. 1998 yılında Afrika ülkeleriyle politik, askeri, iktisadi ve tarihsel münasebetlerde ortak adımlar atılacağı bir politikaya gidildi. Tüm hedefler doğrultusunda 1998 yılında ‘ ‘Afrika Açılım Eylem Planı ‘ ‘ yürürlüğe girdi. Böylelikle Afrika kıtası ile kısa vadeli ve etkisiz ilişkiler son buldu akabinde Afrika Açılım Eylem Planı ile ilişkiler uzun vadeli politikalar ile detaylı ve geniş bir hale geldi. İki ülke arasındaki ilişkilerde önemli bir iyileşme ve canlanma görüldü. Genel olarak Afrika ülkeleriyle karşılıklı üst düzey ziyaretlerin gerçekleştirilmesini, uluslar arası ve bölgesel kuruluşlar nezdinde de Afrika ülkeleriyle temasların arttırılmasını, insani yardımların gerçekleştirilmesini, Türkiye ‘nin kıtadaki diplo-

77 Numan HAZAR: “TürkiyeAfrika ‘da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme 15 Yıl Sonra”, sayfa: 6

78 Ali Engin Oba, “Türk Diplomasisi ve Afrika”

79 Karagül ve Arslan , a. g. e. , s. 30.

80Karagül ve Arslan , a. g. e. , s. 27-28.

matik temsilcilerinin sayısının arttırılmasını ekonomik, teknik, bilimsel işbirliği ve ticaret anlaşmalarının imzalanmasını ve Türkiye ‘nin her alanda Afrika kıtası ile yakınlaşmasını amaçlamıştır⁸¹. Tüm bu gelişmelere baktığımızda, 1998 yılı Türkiye Afrika dış politikasında milat niteliği taşıması nedeniyle çok önem taşımaktadır⁸². Türkiye Afrika Açılım Eylem Planı çerçevesinde yürüttüğü politikalarda ekonomik ve politik geri dönüşümleri hızlı bir şekilde yaşadı⁸³ Afrika açılım politikası, Avrupa ve Amerika Birleşik Devleti piyasalarındaki enternasyonal iktisadi durgunluk ve Türkiye ‘nin genellikle dışsatım iktisadi politikası, Türkiye ihracatçıları için alternatif pazar arayışına sebep oldu fakat Afrika eylem planı ile fazla bir ilerleme gösteremedi . Bunun nedeni 1998 sonrası dönemde Türkiye ‘nin içinde bulunduğu düzensiz yapıdan kaynaklanmıştır. 1998 yılında yürürlüğe giren, Türkiye ‘nin Afrika kıtasında bulunan büyükelçileri, kamu ve özel sektör yetkilileri ve medya mensuplarının katıldığı Afrika Açılım Eylem Planı 1999 ekonomik krizi ve 2001 seçimleri nedeniyle yavaşladı. Fakat seçimlerden bir yıl sonra Afrika kıtası ile ilişkiler tekrar canlandı, siyasi ilişkiler tekrardan ilerledi. Addis Ababa Büyükelçiliğimiz AfB nezdinde akredite edildi. Öte yandan Türkiye ‘nin Etiyopya kurmuş olduğu Büyükelçiliği ‘nin, Afrika Birliği nezdinde akreditasyonun gerçekleşmesi⁸⁴ 2005 yılında gelişen hadiselerdendir. 2005 yılının ‘ ‘Afrika yılı ‘ ‘ olarak seçilmesi, Türkiye ‘nin gözlemci statüsünü elde etmesi Türkiye ‘yi harekete geçirdi ve 1998 yılından sonra daha detaylı, istikrarlı ve daha planlı bir yöntemle ikinci olarak Afrika ülkesinde yeni büyükelçilikleri faaliyete geçirme kararıyla daha stratejik hareket etmeye karar verdi Türkiye ‘nin Afrika ‘ya yeni Büyükelçiliklerin açılmasına sebep oldu zira Eylem planının hazırlandığı dönemde Türkiye Cumhuriyeti ‘nin Afrika kıtasında bulunan tek Büyükelçiliği Güney Afrika Cumhuriyetiydi⁸⁵. 2008 yılında Afrika ülkesinde Türkiye ‘nin büyükelçilik sayısı 12 iken günümüzde bu elçilik sayısı iki katından fazla bir artış gösterdi. Hala da Türkiye Afrika kıtasında büyükelçilik açmaya devam etmektedir. 2008 yılında Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi ‘ni gerçekleştirerek kıta ile ilişkilerde yeni bir dönem başlatıldı⁸⁶. 2008 yılında Türki-

81 www. usgam. com

82 Numan Hazar, “Türkiye...,a. g. e. , s. 386-387

83 Hazar, “Türkiye...,a. g. e. , s. 386-387.

84 12Ufuk Tepebaş. , Dönüşüm Sürecindeki SahraaltıAfrika Kalkınma, Güvenlik ve Ortaklık, İstanbul:Tasam Yayınları, 2013, . , s. 323

85Tepebaş. , Dönüşüm. . . , a. g. e. , s. 320

86Türkiye-Afrika İlişkileri, “ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-Afrika-iliskileri.tr.mfa>” (Erişim Tarihi:01. 04. 2015),

ye ‘nin Afrika Birliğı ‘nin Stratejik Ortağı olarak kabul edilen ve Etiyopya ‘nın başkentinde yapılan Afrika Birliğı Zirve toplantısı, Türkiye açısından ciddi bir gelimedir çünkü Afrika birliğı ‘nin Stratejik Ortak olarak kabul ettiğı devlet sayısı parmakla sayılacak derecede azdı. Afrika Birliğı ‘nin Stratejik Ortağı olarak kabul edilen ülkeler arasında Türkiye ile beraber Çin, Hindistan, Japonya ve Güney Kore gibi ülkeler de bulunmaktadır. Türkiye bu stratejik ortaklıkla Afrika birliğı ile olan temaslarında yeni bir ivme kazanmıştır.

Hazırlanan Afrika ‘ya Açılım Eylem Planı ile bazı ilkeler kabul edildi. Bunlar;

- İki ülke arasında üst düzey ziyaretlerin yapılması,
- Afrika kıtasında bulunan devletlerle ilişkilerin ilerletilmesi,
- İnsani yardımların gerçekleşmesi,
- Afrika kıtasında yeni Büyükelçiliklerin açılması,
- Birleşmiş Milletlerin Afrika ‘ya yaptığı yardım programlarına destek olunması,
- Ekonomi ve ticari gibi bazı alanlarda ortaklık anlaşmalarının imzalanması
- Devletin üst düzey yöneticilerinin(Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar)Türkiye ‘ye davet edilmesi,
- Afrika İthalat-İhracat Bankası ‘na dâhil olunması,
- Müşterek iş adamları ziyaretlerinin düzenlenmesi
- İş konseylerinin hazırlanmasıdır.

Hazar ‘a göre, iki ülke arasındaki siyasi, ticari, iktisadi gibi birçok alandaki ilişkileri istenilen seviyede değildi. Türkiye ‘nin gelişen ekonomisine ve ticari boyutuna bakıldığında, Türkiye ‘nin Afrika ile münasebetleri yetersiz düzeydedir. Afrika ile diplomatik ilişkiler yetersiz olduğundan iki ülke yalnızca İslam İşbirliğı ve Birleşmiş Milletler Örgütü gibi enternasyonal yapılar içinde birbirleriyle temasa geçebiliyorlardı. “Türkiye, Afrika ‘nın sorunlarını ve zorluklarını bilmiyordu. Afrikalılar da, yaygın düşüncelerin de etkisiyle, Türkiye ile ilgili diplomatik konularda olumlu bir anlayışa sahip değillerdi ‘⁸⁷

Son olarak 2008 ‘in ortalarında Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan “Birinci Türkiye – Afrika Zirvesi” ile Türkiye Afrika ile yakınlaşmayı hedeflemiştir. Ayrıca Türkiye kabul edilen bu belge ile Afrika ‘ya sağlık, eğitim, altyapı, ulaştırma, küçük ve orta boy işletmeler, iletişim, tarım gibi birçok alanda yatırım yönlendirmeyi de hedeflemiştir. Tüm bunlara baktı-

87 Numan Hazar, “TürkiyeAfrika ‘da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme Onbeş Yıl Sonra”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 4, Sayı: 46, Ekim 2012, s. 30. http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20121029_numanhazar.pdf.

ğımızda 2008 yılı sonrasında Türkiye, Sahra-altı Afrika ülkeleri ile olan siyasetine yönelik hedeflerini pratiğe döktüğü söylenebilir. Ancak gerek Afrika Eylem Planı gerekse 2008 yılındaki Afrika Zirvesi ile Afrika kıtasının kuzeyi ile olan ilişkilerini doğu, batı ve güneye de yaymayı planlayan Türkiye için bahsi geçen bölgeler uzun vadede hem siyasi hem de ticari açıdan ilişkilerin geliştirilmesi gereken alanlardır⁸⁸.

2. 4 Türkiye ‘nin Afrika Açılımı ve Ak Parti⁸⁹ Hükümeti ‘nin Afrika Temasları

Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Afrika ‘yı dış politikanın en başarılı olduğu alan olarak isimlendirmek çok yerinde bir tabir olacaktır. 1998 Afrika’ya açılım planı ‘nı uygulamak için çabalayan Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti 2003 yılında Cezayir ‘le imza attığı askeri anlaşma ile önemli münasebetlerini ilerletti. Böylelikle Türkiye, Batı Afrika ‘daki güvenlik sorunu için büyük bir katılım yaparak, kuvvetleriyle beraber Liberya ‘ya karşı 2006 da Birleşmiş Milletler ekibine katılmış olacaktır⁹⁰

İktisadi politikalar, politik temsilciliklerin açılması ve beşeri yardımlar Afrika açılımı ‘nın fikri altyapısını oluşturmaktadır. Evrensel kriz batı piyasasında durgunluğa neden oldu. Türkiye bunu fırsat bilerek ihracata dayalı ekonomisini geliştirmek için strateji geliştirerek Afrika kıtasına yöneldi ve Afrika ‘ya yönelik ekonomik açılım uyguladı. Böylece Türk ihracatçıları kıtayı bir alternatif Pazar olarak görüp burada ekonomik stratejilerini uyguladılar. Öte yandan Adalet ve Kalkınma Partisi ‘nin iktisadi ve siyasi tabanını meydana getiren küçük ve orta ölçekli ortaklıklardan meydana gelen küçük Asya burjuvazisinin yeni piyasalara bağlanması gerekmektedir. Afrika bu iki amaç için de ideal bir coğrafyadır⁹¹ Ayrıca Türkiye ‘nin Afrika açılımı dışsattımın yükselmesine, istihdamın artmasına ve Turgut Özal döneminde meydana gelen ‘Anadolu Kaplanları ‘nın güç kazanmasına yardımcı olmaktadır.

88 Hacı Mehmet BOYRAZ: ‘ ‘Türkiye – Güney Afrika İlişkileri ‘ ‘, sayfa:7

89 Adalet ve Kalkınma Partisi ‘nin parti tüzüğünde partinin ismi “AK Parti” olarak kısaltılmıştır. Bu sebeple bu çalışmada da AKP yerine AK Parti kısaltması tercih edilmiştir. Bakınız: <http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu>

90 Jobeps ‘ ‘işleyiş ve zorluklar bağlamında Türkiye:Afrika stratejik ilişkileri ‘ ‘

91 Gökhan Bacık, İsa Afacan, “Turkey Discovers Sub-Saharan Africa: The Critical Role of Agents in the Construction of Turkish Foreign-Policy Discourse”, Turkish Studies, Cilt: 14, Sayı: 3, 2013, s. 483-485

Adalet ve Kalkınma Partisi ‘nin 2002–2009 yılları arasında dış siyaset danışmanlığı, enternasyonal mekanizma iki kutuplu yapısını yitirdiğinden beri Avrupa Birliği dışındaki bölgelerle de münasebetlerinin arttırılmasının Türkiye açısından eksen kaymasına neden olmayacağını aksine Türkiye ‘ye yarar sağlayacağını ifade etti. Ayrıca Türkiye ‘nin dış politikasında Afrika ‘nın da bulunmasının Türkiye açısından iyi sonuçlar doğuracağını ifade ederek Afrika açılımının düşünce sisteminde neler olduğunu açıkladı. AK Parti 2002 seçimleri sonrasında tek başına iktidara geldi. Fakat parti kurucularının İslami bir geçmişe sahip olması ordu bürokrasi cephesinin kafasını kurcalıyordu. Öte yandan Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti o yıllarda AB ve Kıbrıs sorunu gibi önemli dış politika problemleriyle mücadele etmek zorundaydı. Bütün bu olaylar yüzünden, Afrika 2005 yılına ulaşana kadar dış politikada öncelikli konuma gelememi⁹².

Almanya ‘nın Siegen kenti Güneydoğu Avrupa ve Kafkasya Araştırmaları Merkezi Başkanı Christian Johannes, “Türkiye ‘nin Afrika ajandası vardı ama Türkiye ‘nin iç problemleri uygulamaya elvermedi. Türkiye Sahra altı Afrika ‘sında ekonomik canlanma olduğunun bilincindeydi”⁹³ Ayrıca bu dönemin Cumhurbaşkanı sadece ekonomik konular üzerinde durmayıp, aynı zamanda Sünni nüfusun yaşadığı Afrika ülkeleri üzerinde yoğunlaştığını da belirtti⁹⁴.

Türkiye Afrika Ülkeleri ile münasebetlerini Avrupa ülkelerinin benimsediği sömürü politikasının aksine Afrika kıtasını geliştirmeye ve kalkındırmaya yönelik politikalar doğrultusunda hareket etti. Kıtaya aşıladığı güven duygusu ve bölgeye yönelik yaptığı alt yapı faaliyetleri ve buna yönelik yaptığı yatırımlar, Afrikalıların eğitim sorunlarının çözümü için gösterdiği gayret Afrika ‘nın güvenini kazanmaya yetti.

Türkiye kıtadaki çevresel birliklerle de münasebetlerini geliştirmek için bir takım çalışmalar yaptı. 2008 yılında Türkiye, Devletlerarası Kalkınma Otoritesi (IGAD), Uluslararası Ortaklar Forumu‘ na katıldı. “Doğu Afrika Devletler Topluluğu (EAC)” 2010 yılında Darüsselam ‘da (Tanzanya) bulunan Türk Büyükelçiliği‘ ni akredite etti⁹⁵. 2005 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti iç ve dış politikada etkinliğini arttırıp ve Afrika kıtasına ilgisini yo-

92 Mehmet Özkan, Birol Akgün, “Turkey ‘s Opening to Africa”, Journal of Modern African Studies, Cilt: 48, Sayı: 4, 2010, s. 533

⁹³<http://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-Afrika-ile-ili%C5%9Fkilerini-g%C3%BC%C3%A7lendiriyor/a-19299560>

94 Mehmet Özkan ‘ ‘Türkiye ‘nin Yeni Afrika Politikası Nasıl Olmalı? ‘ ‘

95 Numan Hazar, “Türkiye Afrika ‘da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On beş Yıl Sonra”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 4, Sayı: 46, Ekim 2012, s. 35

ğunlaştırdı. Ak Parti hükümeti Bu yılı ‘Afrika Yılı ‘ olarak ilan etti. Ayrıca dönemin başbakanı Etiyopya ve Güney Afrika ‘dan, Türkiye ‘nin 2009–2010 dönemi için BMGK geçici adaylığı için yardım istedi. Bu ziyaretin akabinde Türkiye 12 Nisan 2005 ‘te Afrika Birliği ‘nde (AfB) gözlemci ülke statüsü kazandı⁹⁶. Bu ziyarette dönemin Başbakanı; Türkiye ‘nin coğrafi ve duygusal açıdan Afrika ‘dan uzak olmadığını vurguladı, Türkiye ‘nin Afrika ‘ya şeref ve güç sözcüklerini yakıştırdığını belirtti⁹⁷. 2008 yılında da, Türkiye, AfB ‘nin stratejik ortaklarından biri olarak ilan edildi⁹⁸ ve Afrika Birliği, Türkiye ‘yi “stratejik ortak” olarak duyurdu. Ayrıca bu yılda İstanbul ‘da Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi yapıldı. Zirvede, devletlerarası ortaklık, tarım ve tarım ürünleri ticareti, kentten uzak yerlerin kalkınması, yatırım, ticaret, kobilerin geliştirilmesi, sağlık, eğitim, turizm güvenlik, altyapı, enerji, ulaşım, dirlik, kültür gibi önemli konular yer alıyordu. Öte yandan medya, bilgi teknolojileri ve çevre yatırımları da paketin süsüydü⁹⁹. Dönemin Cumhurbaşkanı 2009 ‘da Kenya ve Tanzanya ‘yı, 2010 ‘da Nijerya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Kamerun ‘u ziyaret etti. 2011 yılında ise, Gana ve Gabon ‘a resmi ziyaretler gerçekleştirdi.¹⁰⁰

Dönemin Başbakanı Gabon, Somali, Etiyopya, Güney Afrika, Sudan, Nijer ve Senegal ‘e ziyaretlerde bulundu. Somali, Tanzanya, Nijerya, Çad, Cibuti, Uganda, Moritanya ve Zambiya ise devlet başkanları nezdinde Türkiye ‘ye resmi ziyaretlerde bulundular.

Dönemin Başbakanı tarafından 2010/7 sayılı genelge ile yayınlanan Afrika Strateji Belgesi “Türkiye ‘nin çok yönlü ve aktif dış politika yaklaşımının gereği olarak, Afrika ülkeleriyle ilişkilerin ortaklık anlayışı ile sürdürülebilir bir zemine oturtulmasının büyük önem taşıdığına”¹⁰¹ değindi. Öte yandan belgede, “Türkiye ‘nin Afrika ülkeleri ile münasebetlerin geliştirilmesi, zirve ve oturumlarda alınan karar ve amaçların gerçekleştirilmesi sebebiyle Türk kamu kurum ve kuruluşlarının Afrika politikalarıyla ilgilenmesinin sağlanması adına ‘Afrika Strateji Eşgüdüm Komitesi ‘nin oluşturulacağı, komitenin sekretarya hizmetlerinin Dışişleri Bakanlığı tarafından yerine getirileceği”¹⁰² ifade edildi. Dönemin Başbakanı, Türkiye-Nijer İş Forumu ‘nda yaptığı konuşmasında, Afrika ‘nın 21. yüzyılın önemli stratejik işbirliği alanı olarak gördüklerini ifade etti. Ayrıca iki ülkenin ortak bir kültüre ve tarihi geçmişe sahip olduklarını dile getiren başbakan, iki ülkenin geleceğinin ortak menfaatler doğrultusunda bera-

96 “Afrika Ülkeleri ile İlişkiler”, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-Afrika-iliskileri.tr.mfa>

97Ali Engin Oba, “Türk Diplomasisi ve Afrika”, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/67/turk_diplomasisi_ve_Afrika

98www.MFA.gov.tr

99 ŞAHİN ERDURAN ‘ ‘ ak parti hükümeti ‘nin Afrika temasları ‘ ‘ Yeni Yüzyıl Üniversitesi- Uluslar Arası İlişkiler

100Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, ibid.

101 “Afrika Stratejisi” konulu genelge 2010/7, 26 Mart 2010 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

102 “Afrika Stratejisi – Genelge 2010/7”, T. C. Resmi Gazete, 27533, 26 Mart 2010, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100326-16.htm> (Son Erişim Tarihi 16 Temmuz 2014).

berliği yakalayabileceğini de ifade etti. Öte yandan ‘‘Son birkaç yıllık mesafeye bakınca bu inancımız daha da artıyor ‘‘diyen dönemin başbakanı, ‘Biz Afrika ile sömürgeci bir mantıkla tek taraflı olarak değil, karşılıklı fayda ve saygı temelinde, her iki tarafın da kazanacağı kalıcı bir işbirliği tesis etmek istiyoruz. Bugün Nijer ‘de biz onun için varız. Bizim derdimiz buraların petrolü, altını, elması bütün bunların ötesinde, biz kardeşliğimizi, dostluğumuzu yüzyıllarca buralarda oluşturulan kardeşlik nasıl olur, birlikte ayağa kalkış nasıl olur, özgürlük mücadelesi nasıl olur bunu göstermek için Nijer ‘deyiz ‘ dedi. Türkiye ile Nijer devletleri arasında farklı alanlarda ortaklık ile ilgili 5 anlaşma imzalandı.

Türkiye, TİKA, Türk Kızılay’ı ve AFAD önderliğinde Afrika ülkelerine insani yardımlarda bulunmaya devam etmektedir. Kızılay birçok Afrika ülkesindeki insanlara sağlık, gıda ve barınma desteğinde bulundu.Öte yandan Türkiye ‚Afrika ‘daki 35 ülke ile Karma Ekonomik Komisyon ‘u oluşturdu ve bu ülkelerdeki yatırımların, 2015 yılına kadar 5 milyar dolara kadar çıkarmayı, 2020 yılına kadar da 10 milyar dolara çıkarmayı hedeflediklemektedir. Ayrıca kıtada etkinliği devam eden TİKA ofislerinin sayısının ise 7 ‘ye yükseldi . Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı, kıtada 20 ‘si Nijer ‘de olmak üzere toplam 120 bin, Devlet Su İşleri de sadece Nijer ‘de 230 su kuyusu açtı.

TİKA Afrika ‘da yaklaşık 420 yetimin bulunduğu Derbil ve İleys yetimhanelerinin tüm eğitim, tefrişat ve giyim malzemelerini karşılamaktadır. Afrika ‘da 16 koordinasyon ofisi ile hizmet vermekte olan TİKA , son 3 yılda yaklaşık 200 eğitim projesini hayata geçirmiştir. TİKA Mogadişu Havaalanı ‘nın uluslararası uçuşlara açılmasına da katkıda bulunmuştur. Somali ‘de 2014 yılında 26 km ‘lik yol inşasını da tamamlayan TİKA , 11 ülkede toplam 531 su kuyusu açtı. Türkiye, Afrika ülkesi ile ilişkilerini daha da kuvvetlendirmek ve işadamlarının birbirleriyle karşılıklı olarak ilişkilerini kolaylaştırmak için ulaşım imkânlarını da geliştiriyor.Türk Hava Yolları ‘nın Afrika ‘da birçok ülkeye seferler gerçekleştirmesi de Türk-Afrika ilişkilerini olumlu şekilde etkilemektedir. Ayrıca Türk Hava Yolları Afrika ülkesinde 31 ülkede 48 noktaya uçmaktadır.

TİKA tarafından 2014 yılında hizmete sunulan ve Darfur-Nyala ‘da kurulan 150 yataklı Türkiye-Sudan Araştırma ve Eğitim Hastanesi Türk ve Sudanlı sağlık personeli tarafından 5 yıl ortak işletilecektir.Öte yandan Digfer Hastanesi Cumhurbaşkanı Erdoğan ‘ın Ocak 2015’te Somali ‘ye ziyareti sırasında resmi olarak açıldı. Digfer Hastanesi de Türk ve Somali sağlık personeli tarafından 5 yıl süre ile ortak işletilecek. Ayrıca TİKA Afrika ‘ya 34 tam donanımlı ambulans yardımında bulundu.

Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki askeri alanda işbirliği projeleri de son yıllarda ivme kazandı. Deniz Kuvvetleri Komutanlığına bağlı Barbaros Türk Deniz Grubu 148 yıl sonra ilk kez 2014 yılında Afrika turuna çıktı. Afrika seferi çerçevesinde TİKA ve Sağlık Bakanlığı başta olmak üzere birçok kurumdan alınan yardımlar da dağıtıldı.3 bin 33 Afrikalı öğrenci Türkiye ‘deki üniversitelerde eğitim görmektedir. Afrika ülkelerinden 2015 yılında “Türkiye Bursları”na 29 bin 334 başvuru yapıldı. Ülkemizde öğrenim görmek isteyen gençlere yönelik olarak Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından yürütülen “Türkiye Bursları” programı kapsamında 2011 ‘den bu yana 3 bin 920 Afrikalı öğrenciye Türkiye ‘de eğitim fırsatı sunuldu.

Afrika kıtasında ortak kültürel mirası kültürel mirası korumak amacıyla Osmanlı ‘dan kalma eserleri onarmıştır.Ayrıca Somali ‘de tarihi Zeyla kentinde bulunan Osmanlı yapılarının yeniden yapılanması çalışmaları sürmektedir Afrika ülkelerinde sağlık alanında “Sağlık Yardımları Projesi” kapsamında, ilaç ve tıbbi malzeme desteği bölge hastanelerinin talepleri doğrultusunda yardım yapılmaktadır. Haiti depreminde Kızılay ‘ın Somali ‘de açtığı Cezire Hayat Çadır Kenti ‘nde 3. 175 çadırdan 25 bine yakın kişi kalmaktadır.. Cezire Hayat Çadır Kentinde kurulan Mobil Fırın ünitesi ile günlük 8. 120 ekmek pişirilerek halka dağıtılmakta ve Türk Kızılay’ı tarafından 51 noktada kurulan hastane, yetimhane ve yatılı okullardan oluşan mobil mutfaklar ile Somaliler’in beslenme ihtiyacı karşılanmaktadır. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) Somali ‘ye 300 milyon liraya yakın sağlık, eğitim ve altyapı yardımı ulaştırdı. Yemenli mültecilere de 4 ton ilaç ve 2. 400 gıda kolisi yardımında bulundu. Ayrıca mültecilere yardım için Türk STK ‘lar tarafından toplanan 25 ton insani yardım malzemesi Kamerun ‘a ulaştırıldı.Elli beş ton insani yardım malzemesi de AFAD önderliğinde Çad içindeki mülteci kamplarına dağıtıldı. Öte yandan Türkiye ‘nin 20 ‘ye yakın Afrika ülkesi ile sağlık alanında ikili işbirliği anlaşması mevcuttur.

ÜLKE	ANLAŞMA	ANLAŞMA YERİ	İMZA TARİHİ	ONAYLAMA TARİHİ	YAYIN TARİHİ	RESMİ GAZETE SAYISI
SENEGAL	Askeri işbirliği anlaşması	DAKAR	2 Eylül 2013	2 Eylül 2013	8 Ekim 2013	28789
ETİYOPYA	Bilimsel İşbirliği ve Askeri Eğitim Protokolü	ANKARA	25 Nisan 2006	6 Nisan 2011	25 Nisan 2011	27916
GABON	Askeri Eğitim ve Bilimsel İşbirliği	LİBREVİLLE	25 Mart 2011	8 Ağustos 2012	11 Eylül 2012	28403
GAN	Askeri Eğitim ve Bilimsel İşbirliği	AKRA	24 Mart 2011	22 Nisan 2013	23 Mayıs 2013	28655
GÜNEY AFRİKA	Terör, Organize Suç ve Uyuşturucu Alanında İşbirliği	ANKARA	14 Ekim 2004	20 Mayıs 2004	15 Haziran 2004	25493
SOMALİ	Askeri Eğitim ve Bilimsel İşbirliği	İSTANBUL	22 Mayıs 2010	10 Şubat 2011	14 Nisan 2011	27905
	Askeri Eğitim ve Bilimsel İşbirliği	ANKARA	13 Nisan 2012	1 Ekim 2012	20 Ekim 2012	28437
SUDAN	Askeri Eğitim ve Bilimsel İşbirliği	İSTANBUL	10 Mayıs 2011	26 Şubat 2013	15 Mart 2013	28588
	Askeri Eğitim ve Bilimsel İşbirliği	ANKARA	18 Kasım 2009	6 Nisan 2011	24 Nisan 2011	27916
LİBYA	Askeri Eğitim ve Bilimsel İşbirliği	ANKARA	4 Nisan 2012	17 Nisan 2013	5 Haziran 2013	28668
	Libyalı Polis Eğitimi	TRABLUS	2 Nisan 2012	29 Haziran 2012	11 Temmuz 2012	28350
MISIR	Askeri Eğitim ve Bilimsel İşbirliği	ANKARA	18 Kasım 2009	6 Nisan 2011	20 Nisan 2011	27916
CEZAYİR	Askeri Eğitim ve Bilimsel İşbirliği	CEZAYİR	10 Haziran 2009	28 Temmuz 2009	6 Eylül 2009	27341
	Askeri ve Endüstriyel İşbirliği	İSTANBUL	7 Mayıs 2013	26 Kasım 2013	15 Ocak 2014	28883
TUNUS	Güvenlik Alanında İşbirliği	ANKARA	26 Nisan 2013	29 Mayıs 2013	11 Haziran 2013	28674
	Tunus Ordusu Savaş Uçakları Eğitimi	ANKARA	25 Mayıs 2012	11 Mart 2013	26 Nisan 2013	28692
MORİTANYA	Askeri Eğitim ve Bilimsel İşbirliği Protokolü	NUAKŞOT	27 Haziran 2011	10 Ekim 2011	25 Ekim 2011	28095
	Askeri Eğitim ve Bilimsel İşbirliği	NUAKŞOT	28 Haziran 2002	7 Ağustos 2002	4 Eylül 2002	24866

Tablo4: AK Parti Döneminde Afrika ile Türk Askeri Güvenlik İşbirliği Anlaşmaları¹⁰³

‘Ekonomik, ticari ve teknik işbirliği ‘, ‘İçme suyu tedariki ve arındırma alanlarında işbirliği ‘, ‘Su alanında işbirliği ‘, ‘Ormancılık alanında işbirliği ‘, ‘Diplomatik pasaportlara vizelerin karşılıklı kaldırılması ‘ alanlarında anlaşmalar karşılıklı imzalandı¹⁰⁴.

2010 yılında Türkiye ve Mısır ‘ın katılımı ile ‘Darfur ‘un Yeniden İnşası ve Kalkınması İçin Uluslararası Donörler Konferansı ‘ Kahire ‘de düzenlendi.

Türkiye Darfur ‘a 2010–2015 yılları için eğitim, sağlık ve tarım alanlarında harcanmak üzere 70 milyon dolarlık bir destekte bulunacağını belirtti.

2011 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler IV. En Az Gelişmiş Ülkeler EAGÜ Konferansı ‘nda Türkiye, 2012 yılından itibaren işbirliği projeleri ve burslar için her yıl iki yüz milyon dolarlık bir yardım paketi sunacağını belirtti .Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti kıtada barış ve istikrarın sağlaması ile ilgili konularda daha da hassas davrandı.Türkiye, dokuz Birleşmiş Milletler Misyonu ‘ndan UNOCI/Fildişi Sahili, UNAMID/Darfur, MONUSCO/KDC, UNMISS/Güney Sudan, UNMIL/Liberya’ya personel katkısı yapmaktadır.

Ak Parti zamanında, Türkiye, birçok bilimsel ve teknik işbirliği, askeri ve güvenlik eğitimi anlaşmalarıyla Ankara ve Afrika Devletler ile Afrika ‘da çeşitli coğrafi bölgeleri kapsayacak şekilde, ortak olarak her iki tarafta da Güvenlik ve askeri işbirliğini ilerletmeyi kararlaştırdı. Bu anlaşmalara benzer anlaşmalar Türkiye, Ak Parti döneminde Afrika ‘nın kuzeyinde bulunan Cezayir, Moritanya, Libya, Tunus ve Mısır devletleri ile güvenlik anlaşmaları kabul edildi. Güney Afrika Cumhuriyeti ile de Askeri işbirliği anlaşması imzalandı.

Afrika ‘nın kuzeyinde Türk askeri münasebetlerinin ilerlemesinde Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü ‘nün, Akdeniz ‘in doğusundan batıda Cebelitarık boğazına kadar olan bölgelerde terör olayları, suç şebekeleri ve kitle imha silahlarının yayılmasını gözlemlemek için yapılan “Aktif Çaba” operasyonlarını genişletmekle¹⁰⁵ gelişen rolü bir başlangıç niteliğindedir.

104 “Afrika ‘ya Sömürgeci Bir Mantıkla Bakmıyoruz”, AK Parti Resmi İnternet Sayfası

105 FARHAOUİ, Fouad (2013) “Terrorism, Petrol And International Competition: Turkey in Somalia”, <http://www.turkishweekly.net>. 12. 10. 2015.

3. TÜRKİYE-SAHRAALTI AFRİKA İLE İLİŞKİLERİ

Afrika ‘nın Sahra altı adıyla ifade edilen bu kısmında bulunan ülkelerin hemen hemen hepsi yeraltı ve yerüstü kaynakları açısından zengin olan ülkelerdir. Yeryüzünde bulunan diğer bölgeler ile kıyası bile yapılamayacak kadar değerli olan bu kaynaklar sayesinde bu ülkeler dünyanın da ilgisini çekmeyi başardı. Afrika ‘nın kuzeyi ile güneyini birbirinden ayıran ve 30 milyon kilometre kareyi biraz aşan bir yüzölçümüyle Büyük Sahra Çölü kıtanın büyük bir kısmını kaplamaktadır. Sahra altı Afrika bağımsızlığını kazanmış 47 ülkenin bulunduğu oldukça geniş coğrafyadır. Sahra altı bölgesi Afrika üzerinde en fazla konuşulacak bölgelerin başında gelmektedir. Strateji uzmanları kıtanın bazı imkânlarına sahip olmak isteyecek güçlerin olacağını sürekli dile getirmektedir. Bu güçler dünya ekonomisine yön veren güçler olacağını ve kıta için ciddi kavgaların yaşanacağını da belirtmektedirler.

Afrika ‘nın kuzey ile güneyini birbirinden ayıran Büyük Sahra Çölü, Fenikeliler, Yunanlılar ve Romalıların ilgilendiği bir kıtadır. Öte yandan bu milletler dışında kıtaya ilgi duyan milletlerden bir diğeri de Araplar oldu. İslamiyet’ten önceki devirde kıtanın kuzeyi Araplar için bir çekim merkezi haline geldi .İslamiyet’in doğduğu yerden öteki coğrafyalara sıçraması ile beraber İslamiyet’i kabul eden Araplar için kıtanın doğusu, hatta iç bölgeleri ile de yakın münasebetler kurdu.Sekizinci yüzyıla kadar sınırlı ilişkileriyle dış dünyaya açılan Afrika, İslam dininin bu kıtada yayılmasıyla birlikte gerçek manada Asya ile Avrupa arasında bir etkileşim merkezine dönüştü¹⁰⁶.

Türkiye Soğuk Savaş yıllarında uzun vadede dışarıya açılmadı. 1990 ‘lı yıllarda dış politikasını iyileştirmek, genişletmek ve geliştirmek amacıyla Sahra altı Afrika ülkelerine yönelmiştir.Türkiye ‘nin Afrika ‘yı ziyaret etmesi sonucunda Türkiye ile Afrika ‘nın birçok ülkesi ile ilk defa politik ve diplomatik temasa geçildi. Dönemin Cumhurbaşkanı Afrika ile münasebetlerini uzun vadede iyileştirmek için ekonomisi hızla büyüyen iki ülkeden olan Kenya ve Uganda gibi Afrika ülkelerine ziyaretlerde bulundu ve Afrika ile birçok görüşmeler yaptı. Kuzey Afrika, SAA ülkeleri, Afrika Boynuzu ülkeleri ve Batı Afrika ülkelerinin çoğu da arasında bulunduğu seyahat planı ile Türkiye Afrika ilişkileri canlı tutulmaya çalışıldı. Bu ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi birkaç açıdan Türkiye için stratejik bir öneme sahiptir.

Uluslararası Enerji Ajansı ‘nın verilerine göre, 2030 yılına kadar küresel elektrik gereksiniminin tedarik edilmesi için her sene otuz milyar dolarlık altyapı yatırımına ihtiyaç duyulmaktadır.

106 Ahmet KAVAS ‘ ‘ Tarihi Süreçte Sahraaltı Afrika: Osmanlı-Afrika İlişkileri ve Sömürgecilik ‘ ‘

Bu yatırımın % 64 'ünün Sahra altı Afrika bölgesine yapılması icap etmektedir. Doğal olarak bu rakamlar Sahra altı Afrika 'da büyük bir enerji altyapısı açığı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Sahra altı Afrika 'da enerji piyasasına yönelik yatırımların artmasına rağmen, yatırımların büyük bir kısmı ihracat olarak yapılmaktadır. 2000 yılından bu yana yapılan yatırımların 2/3 'ü ihracatı yapılacak olan enerji kaynaklarını tahsis edildi.

Bugün bile 2040 yılına kadar var olan talebinin üç katına çıkması tahmin edilen ve altı yüz milyon insanın sağlam ve sürdürülebilir enerjiye sahip olmadığı Sahra altı Afrika 'da, enerjiye erişimi artırmak için üretim kapasitesinin artırılması, iletim ve dağıtım ağının genişlemesine yönelik yatırımların yapılması gerekmektedir.¹⁰⁷

Türkiye ve Sahra altı Afrika ülkelerinin ticaret hacmi son on beş yılda on iki kat kadar arttı. 2000 'de ticaret hacmi 742 milyon dolar iken 2014 'te ise bu rakam 8, 4 milyar doları buldu. Avrupa ülkeleriyle en büyük dış ticaret ortaklığına sahip olan Türkiye 'nin Avrupa ülkeler ile ticaret hacmi ise 2015 'te 142 milyar dolardı. Karşılaştırıldığında Afrika kıtasıyla olan ticaret hacmi bu rakamın altıda birine denk gelse de, kısa zamanda gerçekleşen yükseliş dikkat çekiyor. Türkiye 2014 yılında Sahra altı Afrika 'ya 383 milyon dolarlık yardım payı ayırmıştır. Ayrıca Türkiye ,Afrika ülkelerine 2015-2016 eğitim ve öğretim yılında 1239 burs vermiştir. Ayrıca yakın ilişki içerisinde bulunduğu ve az gelişmiş ülkelere 2013 'te 3 milyar doların üzerinde kalkınma yardımı yapan Türkiye bu yardımların 783 milyon dolarını yani yaklaşık dörtte birini Afrika ülkelerine ayırdı. Yapılan yardımların büyük bir oranı Somali 'ye ulaştırıldı. Ayrıca 2016 yılında ' Somali Yüksek Düzeyli İşbirliği Forumu 'nun 6. toplantısında Türkiye 'den Somali 'ye her ay 2 milyon dolar değerinde yardım yapılması kararı alındı.

107 <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-Afrika-iliskileri.tr.mfa> Türkiye cum. dışişleri bakanlığı

Tablo5: Sahra altı Afrika ülkeleri ile Türkiye ‘nin ticareti (ihracat) (2001–2012)

Ülkeler	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Angola	6, 534	8, 328	9, 508	13, 475	24, 109	31, 682	44, 396	63, 914	40, 828	50, 595	66, 996	74, 000
Sudan	1, 699	1, 949	2, 542	3, 778	4, 824	5, 657	8, 879	11, 671	8, 257	11, 404	9, 694	3, 368
Kongo	2, 055	2, 280	2, 677	3, 433	4, 745	6, 078	5, 635	8, 325	6, 100	9, 300	11, 500	10, 700
Ekvator Ginesi	1, 735	2, 117	2, 801	4, 599	7, 064	8, 207	10, 210	15, 218	9, 100	10, 000	13, 500	15, 500
Gabon	2, 524	2, 409	3, 062	3, 728	5, 065	5, 450	6, 309	9, 566	5, 356	8, 686	12, 000	9, 665
Gana	1, 716	1, 850	2, 324	2, 450	2, 802	3, 727	4, 195	5, 270	5, 840	7, 960	12, 542	13, 000
Fildişi Sahili	3, 946	5, 275	5, 788	6, 919	7, 697	8, 477	8, 669	10, 390	11, 327	11, 555	12, 542	12, 350
Bostvana	2, 510	2, 425	2, 810	3, 513	4, 425	4, 529	5, 174	4, 951	3, 456	4, 693	5, 882	5, 971
Nijerya	18, 045	17, 975	24, 031	38, 631	50, 467	58, 726	66, 606	86, 274	56, 742	84, 000	114, 500	116, 000
Güney Afrika	29, 258	29, 723	36, 482	46, 146	51, 626	58, 175	68, 784	80, 784	61, 677	80, 892	98, 047	87, 256
Toplam	70, 019	74, 331	92, 025	126, 672	162, 824	190, 708	228, 857	296, 363	208, 683	279, 085	344, 661	347, 810

Yukarıdaki tabloda, Sahra altı Afrika ülkeleri ile Türkiye ‘nin ticaretinde ihracat rakamlarına bakıldığında 2001 yılında ihracat miktarı sadece 70 milyon dolar seviyesinde gerçekleşirken 2012 yılında bu rakam azımsanmayacak kadar artarak 347 milyon dolara kadar yükseldi. Dünya ekonomik krizin yaşandığı 2008 yılında ihracat rakamları 296 milyon dolar olarak kaydedilirken 2009 yılında 208 milyon dolara geriledi. Sonraki üç yıla baktığımızda bu rakamın tekrardan bir artışa geçtiği görülmektedir. Tablo geneline baktığımızda 2008 yılındaki çok az bir azalış haricinde ihracatın her yıl artış gösterdiği görülmektedir.

Bu on ülke arasında Nijerya Türk ihracatı açısından önde gelen ülke konumunda iken yine Türk ihracatı için önemli ikinci ülke Güney Afrika oldu.

Tablo6:Sahra altı Afrika ülkeleri ile Türkiye ‘nin ticareti (ithalat) (2001–2012)¹⁰⁸

Ülke- ler	200 1	200 2	200 3	200 4	200 5	200 6	200 7	200 8	200 9	201 0	201 1	2012
An- gola	3, 179	3, 760	5, 480	5, 832	5, 353	8, 778	13, 661	20, 982	22, 660	16, 667	20, 229	24, 000
Eti- yop- ya	1, 811	1, 594	2, 686	2, 874	4, 095	5, 207	5, 809	8, 277	7, 668	8, 602	8, 896	12, 656
Gana	3, 154	2, 720	3, 210	4, 074	5, 347	6, 754	8, 061	10, 269	8, 046	10, 922	15, 968	18, 000
Fildi- şi sahili	2, 548	2, 599	3, 279	4, 715	5, 865	5, 820	6, 683	7, 884	6, 960	7, 849	6, 720	9, 777
Ken- ya	3, 192	3, 245	3, 725	4, 553	5, 846	7, 233	8, 989	11, 128	10, 202	12, 093	14, 782	16, 290
Ni- jerya	11, 586	7, 547	10, 853	14, 164	20, 754	26, 523	34, 830	49, 951	33, 906	44, 235	56, 000	51, 000
Bost vana	1, 809	1, 845	2, 448	3, 231	3, 161	3, 086	4, 067	5, 211	4, 728	5, 657	7, 272	8, 025
Gü- ney Afri- ka	28, 248	29, 267	39, 748	53, 466	62, 304	78, 715	88, 450	101, 640	74, 054	94, 226	121, 606	124, 245
Su- dan	1, 958	2, 446	2, 882	4, 075	6, 757	8, 074	8, 775	9, 352	9, 691	10, 045	9, 236	9, 475
Tan- zan- ya	1, 712	1, 660	2, 125	2, 726	3, 287	4, 246	5, 337	7, 703	6, 149	7, 531	10, 799	11, 346
Top- lam	59, 197	56, 683	76, 436	99, 710	122, 769	154, 436	184, 662	232, 397	184, 064	237, 769	271, 508	284, 814

108www.ekonomi.gov.tr (24, 04, 2016)

Yukarıdaki tabloda, Sahra altı Afrika ülkeleri ile Türkiye 'nin ticaretinde ithalat rakamlarına bakıldığında 2001 yılında ithalat miktarı sadece 59 milyon dolar seviyesinde gerçekleşirken 2012 yılında bu rakam azımsanmayacak kadar artarak 284 milyon dolara kadar yükseldi.

Dünya ekonomik krizin yaşandığı 2008 yılında ithalat rakamları 232 milyon dolar olarak kaydedilirken 2009 yılında 184 milyon dolara gerilemiştir sonraki üç yıla baktığımızda bu rakamın tekrardan bir artışa geçtiği görülmektedir.

Sahra altı Afrika ülkeleriyle ithalat rakamlarına baktığımızda özellikle 2008 ekonomik kriz sonrasında Angola ülkesinde ithalat rakamlarında bir artış görülmektedir. 2008 yılında ithalat rakamları bu ülkede 20, 9 milyon dolar iken kriz sonrası bu rakam 22, 6 milyon dolar olarak gerçekleşti. Bu on ülke arasında güney Afrika Türk ithalatı açısından önemli bir ülke konumunda yer alırken yine Nijerya ihracatta olduğu gibi ithalatta da önemli ikinci ülke konumdadır. 2008 yılından sonra ithalatta dalgalanmalar görülmektedir.

Tablo7:Sahra-altı Afrika ile Türkiye 'nin ticaret HACMİ (2004–2013) (milyar dolar)¹⁰⁹

Yıllar	İthalat	İhracat	Toplam
2004	1, 428, 470	764, 791	2, 193, 261
2005	1, 632, 270	1, 086, 849	2, 719, 119
2006	2, 233, 388	1, 469, 127	3, 702, 515
2007	2, 821, 104	1, 946, 661	4, 767, 765
2008	2, 060, 486	3, 212, 341	5, 272, 827
2009	1, 700, 198	2, 738, 866	4, 439, 064
2010	1, 725, 916	2, 257, 898	3, 983, 814
2011	3, 424, 658	3, 633, 016	7, 057, 674
2012	2, 613, 447	3, 913, 246	6, 526, 693
2013	2, 522, 630	4, 104, 697	6, 627, 327

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi Sahra-altı Afrika ile Türkiye dış ticareti geçmiş yıllara göre artış eğilimi göstermektedir. Türkiye ve Sahra-altı Afrika arasındaki ticaret hacmi, 2004

109 www. turkstat. gov. tr (01/04/2016)

yılında sadece 2, 1 milyar dolar oldu, bunun yanında 2011 yılında 7, 0 milyar dolar ile en yüksek seviyeye ulaştı. Bu dönemde, ticaret hacminde 3 kattan daha fazla bir artış olduğu görülmektedir. Öte yandan 2012 yılında ticaret hacmi 7, 0 milyar dolardan hafif bir düşüşle bu rakam 6, 5 milyar dolara geriledi. Takibindeki yılda ise tekrar hafif bir artış gözlenmektedir. Bir diğer önemli nokta ise dünya ekonomik krize rağmen yani 2008 yılında Sahra-altı Afrika ülkeleriyle ticari ve ekonomik ilişkilerimizin kritik dönemlerinde ticaret hacmi çok fazla bir düşüşle yüzleşmek zorunda kalmadı. Şöyle ki 2008 yılında 5, 2 milyar dolar olarak gerçekleşen ticaret hacmi bir sonraki yılda çok az bir düşüşle 4, 4 milyar dolar olarak kaydedildi. Sahra-altı Afrika ‘da istikrar sağlanabildiği ölçüde, bölgedeki ülkelerin kaynaklarını ekonomiye kaydırabilecekleri ve bunun Türkiye ile ticari ve ekonomik ilişkilerine olumlu biçimde yansıtacağı düşünülmektedir. Ancak mevcut şartlarda dahi, gerekli hukuki altyapının oluşturulması ve özel sektörümüzün daha etkin bir şekilde bu ülkelerle bağlantı kurmasıyla ticari ilişkilerimizin daha ileriye götürülebileceğine inanılmaktadır¹¹⁰

3.1 Afrika ‘da Türkiye Etkisi

Türkiye uluslar arası ilişkiler bağlamında, Afrika ‘ya gereken önemi vermedi ve bu yüzden Afrika ile Türkiye arasındaki politik ilişkilerin ivme kazanması 1998 ve 2003 yıllarında sırası ile Afrika ‘ya Açılım Eylem Planı ve Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi stratejilerine kadar bir gelişim gösteremedi. Dış politikasının kilit ilkelerinden olan garplılaşma ilkesi Türkiye ‘nin kurulduğu yıldan beri bu ilke çerçevesinde hareket etmesi Afrika ülkeleriyle ilişkilerini yıprattı. Daha çok garplılaşmanın modernleşme ile birebir tutulması zihniyeti, batının büyüdü dünyası Türkiye ‘yi de etkisi altına aldı. Türkiye ‘nin batılılaşma gayretleri doğrultusunda, batı ülkeleriyle daha iyi ilişkiler kurma ve çağdaş devletler seviyesine ulaşma gibi hedefler Türkiye Afrika ilişkilerini geri planda bıraktı. Türkiye ‘nin batılı devletler ile birlikte hareket etme isteği Afrika ‘daki sömürgelerin özgürlüklerini kazandığı bağımsızlık dönemlerinde Türkiye ‘nin uzun yıllar bu ülkelerin pek çoğunun bağımsızlıklarını tanımaması sonucunu doğurdu. 1950 ‘li ve 1960 ‘lı yıllar boyunca pek çok Ortadoğu ve Afrika ülkesinde Türkiye ‘yi temsil etmiş emekli büyükelçi Mahmut Dikerdem; ‘ ‘Türk yetkililerin İkinci Dünya Savaşı sonrasında sömürgelerde ortaya çıkan bağımsızlık hareketlerinden

110 Nazlı Cansaran ‘ ‘Türkiye Ve Sahra-Altı Afrika Ülkeleri Arasındaki Ekonomik İşbirliği İmkânlarının Değerlendirilmesi ‘ ‘Yüksek Lisans Tezi s. 93 erişim tarihi:03, 10, 2016

haberdar olmadığını, hatta 1960 ‘lı yıllarda Dışışlerindeki Kara Afrika dosyasının bomboş olduğunu” belirtmektedir¹¹¹

Soğuk savaş döneminin son bulmasından sonra yükselişe geçen ekonomik bütünleşme ve rekabet baskıları, küresel ekonomik kriz sonrasında yeni ve strüktürel bir dönüşümün kapılarını araladı. 2008–2009 yıllarında ABD-Avrupa piyasalarından dünyaya yayılan Küresel Ekonomik Kriz sonrasında da dünya düzeninin yönetiminde bir kayma olduğu görülmektedir özellikle ekonomik ve siyasi ağırlığın Çin, Hindistan, Güney Afrika, Brezilya Meksika, Endonez-ya, Güney Kore, Türkiye gibi yükselen güçlerin ekseninde hareket ettiği söylenmektedir. BRICS VE MITS gibi bu yükselen güçlerin dünya sisteminin yönetimini de ele geçirmeleri yaygın biçimde ifade edilmektedir. Yakın komşularla olan ilişkilerinde sorun çözücü ve oturmaşluk kurucu bir rol üstlenen Türkiye dünya gündeminin de dikkatini çekmeyi başardı ve enternasyonal ortamlarda görünürlüğü ve güvenilirliği arttı. Öte yandan bölgesel bir çekim merkezi niteliği kazanan Türkiye ekonomik dengenin sağlanmasına, sürdürülebilir kalkınma- da istikrarın yakalanmasına, sürdürülebilir büyümenin gerçekleşmesine yönelik atılımlarda bulundu. Ayrıca demokratik pekiştirme gösterimin hız kazanmasına yönelik de ciddi hamleler yapmaktadır. Bunlarla beraber Türkiye 2002 sonrasında dış politika stratejisi olarak da ‘ ‘yumuşak güç ‘ ilkesini benimsedi ve bu doğrultuda hareket etti.

2011 yılına doğru gelinirken meşrutiyet ve iktisadi büyümeyi dileyen Arap halkını Türk güç- lerinin yardım ile Arap Baharı ‘nın başlaması, Türkiye açısından Afrika Arap devletleri ile önemli ilişkilerin artmasında tarihi bir fırsat olmuştur.

Tunus ve Mısır ‘ın gelişmesi için çalışan Türkiye, siyasi desteğini de esirgemedi. Protestolar başlaması Libya ‘da ortamın gerilmesine neden oldu ancak Türkiye, Muammer Kaddafi ‘nin yıkılmasıyla ortaya çıkan karışıklıktan sıyrılarak, Libya ‘daki durumun gidişatını etkileyen güçlerden biri oldu¹¹². Türkiye ‘nin Cezayir ‘in kendi içinde yaptığı çalışmalara müdahale etmesi devlet sorumluları tarafından tepki almasına neden oldu. Cezayir ile problemin hala detaylı olarak görülmemesi, Mısır devletinin eski Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi ‘nin görevden alınmasının ardından Türk dış politikasında sorunlar yaşandığı gibi Türkiye ‘nin Mısır ‘la olan münasebetleri de tehlikeye girdi. Muhammed Mursi ‘nin neden olduğu bu so- runlar Türkiye ‘nin Ortadoğu ve Doğu Akdeniz ‘e kadar devam eden ilişkilerini de tehlikeye

111 Dikerdem, Mahmut. (1977). Üçüncü Dünya ‘dan (Bir Büyükelçinin Anıları), İstanbul: Cem Yayınevi; Dikerdem, Mahmut. (1977). Ortadoğu ‘da Devrim Yılları (Bir Büyükelçinin Anıları), İstanbul: İstanbul Matbaası.

112 JOBEPs(journal business economics and political science) Vol:4, No:7, 81-99, April, 2015

soktu. Türkiye ‘nin Sisi ‘yi desteklediği dönemde, Türkiye ‘nin Kuzey Afrika ‘daki politik çatışmaları da arttı. Sisi ‘2014 Afrika Birliği Zirvesi ‘ne katılmadan önce Cezayir ‘e ilk yurt dışı ziyaretini gerçekleştirmişti. Cezayir ise Sisi ‘nin Afrika Birliği ‘nde izolasyonun kırılmasında büyük bir rol oynadı ¹¹³Arap Baharı sonrasında meydana gelen istikrarsızlığın neden olduğu dış politikadaki zorlukları aşmak sanıldığı kadar kolay değildir. Meydana gelen problemler uzun süreli olmasa da kısa vadeli olmayan politikalar izlenmeye başlandı. Uzun vadede planlanan politikanın pozitif sonuçları Türkiye ‘nin yeni rejimler ile münasebetinde görülebilmektedir. Filistin gibi bölgesel gelişmelerden de bu olumlu sonuçları görmek mümkündür. Tunus gibi ülkelerde devrim öncesinin de üzerine çıkması Türkiye açısından olumlu sonuçlar olarak dikkati çekmektedir ¹¹⁴.Mısır, Tunus ve Libya ‘da değişimin olumlu sonuçları sonucunda Türkiye ‘nin bu ülkeler ile ilişkilerin ilerleme gösterdiği görülmektedir.

Dönemin dışişleri bakanı, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde gerçekleşen dönüşümünün, soğuk savaşın sona ermesi esnasında Doğu Avrupa ‘da gerçekleşen dönüşümüne benzer bir özellik gösterdiğini belirtti. Ayrıca bu sürecin sorunsuz atlatılması için bölge ülkelerinin ve diğer aktörlerin desteğinin kaçınılmaz olduğunu belirtti ¹¹⁵. Tunus, Libya ve Mısır gibi ülkelere ekonomik ihtiyaçlar, maddi destek ve Türkiye ‘nin imkânları ölçüsünde eğitim hizmetleri düşük faizli krediler, tecrübe paylaşımı sağlayarak elindeki imkânları paylaşmaya çalıştı. Tunus, Libya ve Mısır gibi ülkeler ile çok kısa zamanda iktisadi ve politik yakınlaşmanın meydana geldiğini, yapılan yardımların devlet liderlerinin övgüsünü kazanmasına neden oldu. Bunun sonucunda da pozitif yönde bir ekonomik geri dönüş meydana geldiğini söylemek mümkün olabilir.

Türkiye, siyasi ve ekonomik ilişkilerini geliştirmek için 2012 yılında Mısır ile ‘Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi ‘ toplantısı yaptı. Yine aynı amaçla Tunus ile karşılıklı üst düzey ziyaretlerinde bulundu. Mısır ‘ın adına Türkiye, Mısır devletine düşük faizli kredi imkânı sağlayarak ülkeyi ekonomik açıdan destekledi. Yine Mısır ‘da anayasal süreçler hususunda meydana gelen ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözümü için fikir beyan etti.

113 ANDALUSPRESS (2014), « خارجية زيارة أول في الجزائر ر يزور السيد سي » <http://www.andaluspress.com>, 12. 10. 2015

114 müsiad ‘ ‘batı-sonrası dünyaya doğrutürk dış politikası ‘ ‘syf:44

115Türkiye ‘nin Afrika açılımının nedenleriyle ilgili argümanların ayrıntılı bir incelemesi için bkz. Eyice Tepeciklioğlu, Elem. (2012). “Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye-Afrika İlişkileri.” Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi. 1(2): 59-94.

Tunus ‘ta başlayıp Mısır, Libya ve daha sonra Suriye ‘ye kadar ilerleyen ‘Arap Uyanışı ‘ sırasında, Ortadoğu ve Afrika ‘nın kuzey bölgesini kaplayan dengesizlikler meydana geldi. Ayrıca Türk dış politikasının komşu ülkelerle yoğunlaşan münasebetler, sosyo-ekonomik bütünleşmenin temelinde gerileme meydana geldi. Orta vadede bölgesel istikrarın sağlanmasıyla Türkiye ‘nin güçlü bölgesel ağırlığı daha net ve somut biçimde hissedilmeye başlayacaktır¹¹⁶

2005 yılının Afrika yılı olarak belirlenmesinin de Afrika ile dış ilişkilerin geliştirilmesi stratejisine ciddi anlamda katkı sağladığı söylenebilir. 2005 yılının “Afrika Yılı” olarak ilan edilmesinin ardından Türkiye ‘nin Afrika ile olan ilişkileri büyük hız kazanmıştı. Bu yıldan sonra iki ülke arasındaki ticaret hacmi ile Türkiye ve Afrika ‘nın karşılıklı yatırıma yönelik çalışmaları da ivme kazandı. Türk Hava Yolları (THY), Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) gibi yapılar vasıtasıyla ilerletilen aktivitelerin sayısı ve etkinlik düzeyi gün geçtikçe arttı. Türkiye Afrika politikasında bu ülkeyle olan ilişkilerine devam ederken Türkiye ‘nin geçmişte gerçekleşen ihmallerin tekrar gerçekleşmemesine özen göstermesi önemli bir gelişmedir. Pek çok faktörün sonucu olduğu Türkiye ‘nin Afrika ‘ya olan ilgisi ve bu ülkeyle olan ilişkilerini geliştirmek istemesinin pek çok nedeni vardır. Bu nedenlerden bazıları Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliği adaylığı, , dış politikada etkin rol alma isteği, bu ülkeyle olan ilişkilerini artırma isteği ve büyük güçlerin kıtaya olan ilgisinin artmasıdır. Afrika ülkelerine karşı izlenecek dış politikada tutarlı ve sistematik olunması, gerek ikili gerekse çok taraflı ilişkilerin geleceği açısından oldukça büyük önem arz etmektedir.¹¹⁷

3.2 Afrika ‘ya Yönelik Türk Dış Politikası İle İlgili Değerlendirme

Türkiye ‘nin Afrika Kıtası ‘yla artan ilişkileri, dış politikasında çok boyutluluğu sağlayarak Türkiye ‘nin hareket alanını genişletecektir¹¹⁸. Mücavir devletlerden başlayarak dominant aktörler ile enternasyonal düzgüler etrafında etkin bağlantı ilkesine dayanan Türkiye’nin dış politika çizgisi daha sistematik bir hal aldı, sağlam bir temele oturtuldu ve sosyoekonomik yansımalarla detaylı bir dış politika halini aldı. Türkiye bu yeni dış politika ile bilhassa Soğuk savaş yıllarında canlanan yalıtımcı temayüllerin resmîyette de kabul edilmediğini, yakın ve bölgesel mücavirlerle ortak çıkarlar doğrultusunda siyasi, ticari ve insani ilgileşim çerçevesinde Türkiye ‘nin güçlü bir iradeye sahip olduğunu da ifade etmektedir.

116 müsiad ‘ ‘batı-sonrası dünyaya doğrutürk dış politikası ‘ ‘ syf:13 müsiad:müstakil sanayici ve iş adamları derneği

117 Dikerdem, Mahmut. (1977). Üçüncü Dünya ‘dan (Bir Büyükelçinin Anıları), İstanbul: Cem Yayınevi; Dikerdem, Mahmut. (1977). Ortadoğu ‘da Devrim Yılları (Bir Büyükelçinin Anıları), İstanbul: İstanbul Matbaası.

118 Oba, “Çok Boyutlu Türk Dış Politikası ve Afrika”, s. 29.

Adalet ve Kalkınma partisi 2002 yılında büyük bir parlamento çoğunluğu ile iktidara geldiğinde, muhalefet partileri tarafından Türkiye ‘nin enerjisini düşük öncelikli alanlarda harcamakla eleştirebileceği için ilk yıllarda Afrika ‘ya yönelik uzun vadeli dış politika izlemek güçtü¹¹⁹. Öte yandan AK parti iktidarı sorun teşkil eden ciddi dış politika problemleriyle yüzleşmek zorunda kaldı. Acil müdahale gerektiren bu sorunlardan bazıları; Kıbrıs sorunu, Irak savaşı ve Türkiye AB ilişkileridir. Bu sorunlarla karşı karşıya kalan Türkiye, ‘Afrika açılımı ‘nı 2005 yılını Afrika yılı olarak duyurmasıyla yürürlüğe koyabildi. Bütün bunlara rağmen Afrika Türkiye için yeni dış politika ifadesinin kısa vadede sonuç getirdiği bir alandır. Ayrıca sonuçlarına bakıldığında Türkiye ‘nin Afrika politikasının başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Afrika ‘ya açılım politikası ile bölge devletleriyle ilişkiler hemen hemen bütün alanlarda gelişti. Bu gelişme sonucunda 2013 yılından beri “Afrika ‘ya Açılım Politikası” yerine “Afrika Ortaklık Politikası” kullanılmaya başlandı. Enternasyonal alanda siyaset ve ticaretteki faaliyetimizin komşu ülkelerin ötesine taşınmasına yönelik gayretlerimizde Afrika ülkesi çok özel bir yere sahiptir. Bazı çevrelerinin ön yargılı yaklaşımlarına ve “eksen kayması” gibi eleştirilerine rağmen bu politika yardımıyla müteakbil ekonomik bağımlılığın arttırılması yoluyla bölgesel istikrar, güvenlik ve refahın artmasına yönelik önemli çalışmalar yapıldı. Türkiye ‘nin Afrika politikası, Ankara ‘nın enternasyonal faaliyetlerin alanını büyüten, enternasyonal alanda kendini gösteren ve saygınlık anlamında da önemli katkıları olan bir politikadır. 2003 yılında Somali ‘de gerçekleşen saldırıda şehit düşen polisimiz hariç tutulursa ve yine 2003 yılında başka bir hücum alanında vurularak öldürülen Türk Hava Yolları çalışanı da dışarıda tutulursa, Afrika, AKP döneminde yeni dış politika söylemlerinin en başarılı olduğu alan olarak isimlendirmek doğru olabilecektir.

2003 yılında sınır mücavirleriyle istikrarlı ve uzun vadeli bir bütünleşme gayretleri içerisinde olan bunu da “Irak ‘a Komşu Ülkeler” gibi konferanslarla ispatlayan, birçok devletle “Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği” düzenlemeleri, vizeleri feshetmeye yönelik çalışmalar, serbest ticaret anlaşmaları gibi stratejik amaçlar doğrultusunda hareket eden ve önceki yıllarda değer verilmeyen bölgelere kadar uzanan dış politika dinamizmi ile Türkiye ‘nin küresel görüntüsünde kısa zamanda önemli bir artışın gözlenmesine neden oldu.

Türkiye Afrika ‘da sömürgeci olmayan bir geçmişe sahiptir. Ayrıca kazan-kazan politikası ile hareket eden Türkiye, Afrika kıtasıyla olan ilişkilerini bu politika doğrultusunda yürütmekte-

119Afrika ‘ya Sömürgeci Bir Mantıkla Bakmıyoruz”, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, <http://>

dir. Öte yandan Türk yetkililerin de her seferinde lanse ettiği gibi Türkiye ile Afrika ilişkileri karşılıklı işbirliği prensibine dayanmaktadır. Tüm bunlar Türkiye ‘nin Afrika kıtasının sahip olduğu yer altı zenginliklerinin peşinde olmadığını ve tek taraflı çıkar gözetmediğini de kanıtlar niteliktedir. Türkiye geçmişinde de olduğu gibi Afrika ile ilişkilerinde eşitlik ilkesine göre hareket ettiğini uyguladığı politika ile her seferinde vurgulamaktadır. Geçmişte sadece kendi çıkarını düşünen devletlerin Afrika ‘ya büyük zararlar verdiğini bilen Türkiye , hiçbir zaman sadece kendi çıkarı peşinden koşmadı. Addis Ababa ‘da düzenlenen Afrika Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları 8. Zirvesi ‘nin açılışında dönemin cumhurbaşkanı “Afrika ortak geleceğimizin merkezindedir, Afrika ‘nın başarısı insanlığın başarısı olacaktır”¹²⁰ 2015 yılında Cıbuti ziyaretinde “Biz sizin doğal kaynaklarınız için gelmiyoruz. Sizinle kardeş olduğumuz için buradayız”¹²¹ söylemlerinde bulundu . 2015 yılı Türk dış politikasını tüm detaylarıyla açıklayan bir Dışişleri Bakanlığı dokümanında, Afrika ‘nın dış politikanın önemli aktivite bölgelerinden birini meydana getirdiğini ve bilhassa Sahra-altı Afrika ile ilişkilerde gelinen durumun bir muvaffakiyet öyküsü olduğu iddia edilmektedir. Hakikaten de daha hareketli bir dış politikayı takip ederek kendi mıntıkasındaki ilerlemeleri yönlendirebilen ve bölge politikasını tayin etme ve etkileme kabiliyetine sahip bölgesel veya küresel etkinliğini elinde bulundurmak isteyen Türkiye tek taraflı bir dış politikayı takip etmeyi terk etmelidir. Bu Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmek Türkiye için vazgeçilmez özelliكتedir. Afrika kıtasının 21. yüzyılda gelişen yeni bir aktör olarak önemini artırması ve küresel olarak daha etkin bir rol oynaması beklenmektedir. ”¹²²

Afrika ‘ya yönelik Türk dış politikasının bugün eriştiği nokta gerçekten bir başarı öyküsüdür¹²³. Afrika ‘nın 2050 yılından itibaren yirmi birinci yüzyılın ışıldayan yıldızı haline gelmesi sömürgeci güçleri de harekete geçirdi. Afrika ‘nın bugünün Çin ‘i haline gelmesi beklentileri, sömürgeci ülkeler arasındaki rekabeti arttırdı ve bu ülkelerin Afrika ‘ya yönelik stratejilerini derinleştirmelerine neden oldu.

Afrika ülkeleri ile gerçekleştirilen üst düzey ziyaretler cumhurbaşkanı dışişleri bakanları gibi üst düzey yöneticilerin ve birçok siyasetçinin Afrika ‘ya dair olumlu konuşmaları, medyanın Afrika hakkında olumlu yaklaşımı Afrika ‘nın imajında ciddi anlamda değişmelere neden oldu. Yalnızca açlık, fakirlik, kölelik ve iç savaş ile özdeşleşen Afrika artık Türkiye ‘ye

120Aktaran, Afacan, İsa. (2012). “Türk Dış Politikası ‘nda Afrika Açılımı. ” Ortadoğu Analiz. 4(46): s. 17.

121 Sabah. (2007). “Erdoğan Afrika ‘da konuştu. ” 29 Ocak.

122 Çavuşoğlu, Mevlüt. (t. y.) “2015 Yılına Girerken Dış Politikamız. ” Dışişleri Bakanlığı. s. 106, [Erişim Tarihi 19 Mart 2015]

123 Türk dış politikasının Afrika ‘ya yönelik ayrıntılı tahlili için bakınız: Ali Engin Oba “Tarihsel Gelişim ışığında Türk Dış Politikası ve Afrika, Afrika ‘nın Türk Diplomasisinin Etkinlik Alanı Haline Gelmesi”, Kasım 2014 ‘de Cıbuti ‘de Türk Tarih Kurumu tarafından düzenlenen Türkiye-Afrika konulu toplantıda sunulan bildiri

önemli fırsatlar sunabilecek bir bölge olarak görülmeye başlandı. Afrika ‘ya bakış açısı Türk basınında da değişme gösterdi. Ayrıca birçok Türk akademisyenin de Afrika ‘ya dair çalışmaları oldu. Türkiye uluslararası alanlarda etkinliğini arttırmak için Türk dış politikasında ciddi değişimler yaparak daha dinamik, daha yapıcı ve çok boyutlu bir dış politika izlemeye başladı. Bu yüzden Afrika, Türkiye için artık daha önemli ve ihmal edilemeyen bölgeler arasında yer aldı.

Bu yılda Dışişleri Bakanlığı tarihinde ilk kez kurulan Afrika Genel Müdürlüğü, Afrika ve sorunlarını ciddi bir şekilde değerlendirmeye başlamıştır.

- 2003 ‘te ‘Afrika ile Ekonomik Ve Ticari İlişkimizi Güçlendirme Stratejisi ‘uygulamaya konulması,
- Türkiye ‘nin 2005 yılını ‘Afrika Yılı ‘ olarak açıklaması,
- 2002 yılından itibaren AfB Zirvelerine konuk ülke sıfatıyla giren Türkiye, 2005 yılında AfB nezdinde gözlemci ülke statüsü kazanması,
- 2008 yılında ve “ortak bir gelecek için dayanışma ve işbirliği” temel konusu ile İstanbul ‘da gerçekleştirilen "Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi"ne ilişkin alınan karar ile beraber Türkiye ‘nin, Afrika Kıtası ‘nın "stratejik ortakları" grubuna katılması ve Zirve sonunda onaylanan ‘İstanbul Deklarasyonu ve Ortaklık için İşbirliği Çerçeve Belgesi
- Türkiye ‘nin Afrika Kalkınma Bankası üye olması,

Türkiye ile Afrika ilişkilerinin temelini oluşturmakta ve iki ülke arasındaki ilişkilerin daha rasyonel ve daha programlı olarak sürdürülebilmesine yardımcı olmaktadır. Türkiye, Afrika ile alakalı yükselen güçler, Çin, Güney Afrika, Brezilya, Hindistan, Güney Kore ülkeleri ile anılmaktadır. Afrika ‘nın ekonomisini tamamlayıcı nitelikler taşıyan Türkiye ‘nin endüstri ve dış ticaret altyapısı sağlam temellere dayanmaktadır. Türk KOBİ ‘si bakımından Afrika, hedef pazarlardan biridir. Ayrıca Türkiye, farklı piyasalarda rekabet gücünü geliştirerek bölgedeki yatırımlarını arttırması yönünde çalışmalar yaptı. Afrika ile ekonomik ve ticari ilişkilerimizin geliştirilmesi noktasında tarihsel ve kültürel bağlarımızın önemini de göz ardı etmek mümkün değildir¹²⁴. Türkiye ‘nin deneyimli olduğu alan-

124 Zuhail MANSFIELD “Türkiye İle Afrika Arasındaki Ekonomik İlişkiler” – Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)- Türk- Mısır İş Konseyi Başkanı Türk- Afrika İş Konseyleri Koordinatör Başkan Yardımcısı syf. 5-6,

larda Afrika ülkelerine teknik yardım desteği sağlaması söz konusu ticari ilişkilerin geliştirilmesi noktasında önem arz eden konuların başında gelmektedir¹²⁵.

3.3 Türkiye -Afrika Ekonomik Ve Siyasi İlişkileri Eksenine Bakış

Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki siyasi ilişkiler son yıllarda en üst düzeyde gerçekleşen ziyaretler ve zirvelerle büyük bir hız kazandı. Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında stratejik ortaklık vizyonu temel alınarak son yıllarda yeni açılan temsilcilikler ve karşılıklı ziyaretler ile siyasi ve diplomatik ilişkiler daha da arttı ve kültür ve eğitim alanındaki ortak girişimler, sağlık alanındaki işbirliği projeleri, ticari yatırımlar ve kalkınma yardımlarıyla karşılıklı yarar esasında ilişkiler güçlendi.

Türkiye ‘de son zamanlarda artan sivil toplum kuruluşlarının var oluşu, Türkiye ‘nin Afrika açılımının sağlıklı ve güvenilir temellere dayandığının göstergesidir. Afrika bakımından değerlendirdiğimizde Afrika ‘nın kazançlı çıkacağı ve Türkiye ‘nin de “kazan-kazan” stratejisi ile kazançlı çıkacağının önemli bir göstergesi niteliğindedir.

Yüzyıllar boyunca insanlık tarihinde vazgeçilmez bir kaynak üssü olan Afrika kıtası insanoğlunun var olduğu yerdir. Dolayısıyla, bizler, Afrika ‘da doğup büyüyen insanların refahı için verilen gayretleri uluslararası milletlerin üstlenmesi gereken önemli bir görev olarak değerlendirmekteyiz. Türkiye bu konuda elinden gelen gayreti gösterecektir. Yetişmiş insan gücü eksikliği, Altyapı, üstyapı, güçsüzlük ve fakirlik Afrika ‘nın her tarafında münteşirken Afrika ülkeleri devamlı olarak bölgesel çatışmalar ve siyasi istikrarsızlıklar ile savaşmak zorunda kalmışlardır. Son yıllarda görece daha kararlı ve istikrarlı bir kıta kendini göstermeye başlamış ve çok düşük seviyelerde seyir gösteren talep miktarı ve uzun zamandır ertelenmekte olan ekonomik faaliyetler yükselişe geçmiştir. Gelecek yakın senelerde bu tür faaliyetlerin daha da artmasını umut etmekteyiz. Afrika ülkelerinin dünyanın her yerinde ekonomik ve ticari ilişkiler geliştirmelerine yardımcı olma konusunda ve bu ülkelerin içinde bulundukları yoksulluk kısır döngüsünü kırmaları için Türkiye ‘nin sahip olduğu “serbest ticaret yoluyla adil ticaret” vizyonu ile Türkiye en uygun ülkedir. Ekonomik, ticari ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesi noktasında Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki coğrafi yakınlığın yanında Türkiye ‘nin, bazı Afrika ülkeleri ile sahip olduğu tarihsel bağlar da önem arz etmektedir.

125 Şahin Erduran yeni yüzyıl üniversitesi-uluslar arası ilişkiler TürkiyeAfrika ekonomik ilişkileri

Afrika kıtasında yer alan bölgesel örgütler son dönemde kıtanın; savaşlar, krizler, hastalıklar kıtası şeklindeki önceki olumsuz imajının silinmesinde önemli adımlar atmakta ve bu yönde kayda değer gelişmeler ve başarılar sağlamaktadırlar. Söz konusu kuruluşların sayısı, Afrika kıtasında da gün geçtikçe artmakta; Afrika ‘nın kalkınmasında ve küresel bütünleşmesinde önemli roller üstlenmektedir. Çok boyutlu ve çok kutuplu olarak realize olan dünya sistemi içerisinde kıtanın ve kıtadaki bölgesel kuruluşların ağırlığı sürekli artmaktadır.

Son dönemde Afrika kıtası ile ilişkilerinde büyük bir atılım gerçekleştiren Türkiye, ekonomik ve siyasi işbirliği konularında reform paketlerini uygulamaya koyarken, sahip olduğu tecrübeyi, kıtadaki ülkelere aktarma konusunda önemli faaliyetler göstermektedir.

Türkiye ‘nin ve Afrika ‘nın önde gelen kuruluşları arasında işbirliği alanlarının belirlenmesine yönelik Türkiye-Afrika Sivil Toplum Kuruluşları Forumu oluşturuldu. TASAM Afrika Enstitüsü, STK Forumu ‘nu yapmak amacı ile sivil toplum alanında gereksinim duyulan bir projede yer almıştır. Türk Afrika Sivil Toplum Kuruluşları Forumu, TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırmalar merkezi) tarafından, 14–15 Ağustos 2008 tarihleri arasında İstanbul, Cevahir Kongre Merkezinde gerçekleştirildi. Forumu, 44 Afrika ülkesinden toplam 100 Sivil Toplum Kuruluşu, uluslar arası kuruluşlardan çok sayıda gözlemci ve Afrika ‘nın önde gelen basın kuruluşlarının temsilcileri katıldı. Türkiye-Afrika Sivil Toplum Kuruluşları Forumu ‘ ‘Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi ‘ ‘öncesi gerçekleştirildi. Afrika Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi Addis Ababa ‘da 2008 yılının ocak ayı sonunda düzenlendi bu zirvede "Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi"ne ilişkin bir karar alındı. Alınan bu kararlar ile beraber Türkiye, Afrika Kıtası ‘nın "stratejik ortakları" grubuna katıldı. "Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi" kapsamında TOBB, T. C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı ‘nın yardımı ile “Türkiye- Afrika İşadamları Zirvesi” ile iş dünyasını bir araya getirdi.

Afrika birliğiyle beraber 11 ülke temsilcisi ve 49 Afrika ülkesinin de yer aldığı Türkiye Afrika işbirliği zirvesinde, “Türkiye-Afrika İşbirliği İstanbul Deklarasyonu: “Türkiye-Afrika Ortaklığı için İşbirliği Çerçevesi” ile Ortak Bir Gelecek İçin İşbirliği ve Dayanışma” adlı belgeler kabul edildi. Bu başlıklarla Türkiye-Afrika ilişkileri geleceğe yönelik sağlam adımlar atılması sağlandı. Son dönemde güney Afrika ülkelerinde altı yeni ticaret müşavirliğimiz resmîyet kazandı, 2000 yılından beri Fahri Konsolosluklarımızın sayısı iki katına çıktı, birçok Afrika ülkeleriyle karşılıklı uçak seferleri yapılmaya başlandı. Türkiye, Afrika ülkeleriyle olan siyasi ve stratejik münasebetlerini geliştirme hususunda daha girişimci bir politika uygulamaya başladı. Afrika kıtasıyla olan ilişkilerini uluslararası bir boyuta taşımış olan Türkiye,

milletlerarası kuruluşlar içerisinde Afrika ülkelerine olan desteğini sürdürmektedir. Afrika ülkelerinin de Türkiye ‘nin bu iyi niyetli samimi tutumunu memnuniyetle karşıladığı görülmektedir. 6 yıl aradan sonra Kasım 2014 tarihinde Gine ‘nin Malabo kentinde ‘ ‘ II. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi ‘ ‘ gerçekleşti. 30 Afrika ülkesinin liderleri ile dönemin cumhurbaşkanının bir araya geldiği zirvede, yeni ortaklık alanları hususunda görüşmeler yapıldı. Zirvede yapılan görüşmeler neticesinde yayınlanan bildiri ile 2015–2019 dönemlerine ait Ortak Uygulama Planı onaylandı. Plan doğrultusunda 2019 ‘da İstanbul’da yapılması planlanan üçüncü Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesine kadar alt yapıdan enerjiye, eğitimden sağlığa kadar birçok farklı alanda işbirliğine dayalı birçok projeye imza atılacak. Türkiye Ebola ile mücadele için Afrika ülkelerine 5 milyon dolarlık yardım yaptı.

Yine iki ülke arasında oldukça olumlu ve yapıcı bir ortam içinde gerçekleşen Türkiye-Afrika Sivil Toplum Kuruluşları Forumu, 14-16 Ağustos 2008 tarihlerinde İstanbul ‘da oldu. TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi) tarafından düzenlenen toplantıda daha çok “iş birliği ile kalkınma” başlığı üzerinde duruldu. Toplantıya Türkiye ‘den seksen beş sivil toplum kuruluşu, Afrika ülkelerinden doksan sivil toplum kuruluşu (STK), Afrika Birliği, uzman kişiler ile medya katıldı. Bu bağlamda , Afrika ‘nın uluslararası konumu, ekonomi ve kalkınma, ticaret, insan hakları eğitim ve sağlık, demokrasi ve yönetim, turizm, enerji ve çevre, gençlik ve aile ile Afrika ‘da barış ve istikrarın sağlanması konular ele alındı ve bu doğrultuda Afrika ülkelerinden katılan doksan sivil toplum kuruluşu ile Türkiye ‘den katılan seksen beş sivil toplum kuruluşu arasında hayata geçirilebilecek iş birliği alanları üzerinde görüşmeler yapıldı. Türk ve Afrikalı STK ‘lar, Afrika ‘nın kalkınmasına ve gelişmesine yönelik beraber çalışma kararı alındı. Bu kararın, Türkiye - Afrika İş Birliği Zirvesi ‘nde kamu otoritelerinin desteğinin de son derece önemli olduğu vurgulandı. Ayrıca Afrikalı sivil toplum kuruluşların bilgi ve tecrübelerini Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kalkınma ve İş Birliği Platformu USTKİP çatısı altında birleştirerek iletişim ve iş birliği olanaklarını güçlendirmek için Türk STK ve Afrika STK Forumu dâhilinde bir Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kalkınma ve İş Birliği Platformu (USTKİP) kurulması kararı alındı. Platformun Türkçe ve Afrika Birliği resmi dillerinde www.ustkip.org adresinin kurulması konusunda da ortak karara varıldı.

Türk ve Afrikalı STK ‘lar arasındaki iş birliğinin sağlanması suretiyle ortak bir eylem planı çerçevesinde , “insani ve kalkınma yardımları”, “yoksullukla mücadele”, “altyapı”, “eğitim”, “kültür ve gençlik”, “kadın ve aile etkinlikleri”, “sağlık”, “su ve gıda güvenliği”, “çevre”, “bilim ve teknoloji”, “insan hakları” ve “iyi yönetim”, “barış ve güvenlik konularını” içeren “çalışma Grupları”nın oluşturulması kararı alındı ve bu kararla, Türk ve Afrikalı STK ‘ların

etkin bir iş birliğini gerçekleştirmeleri öngörüldü. Yukarıda bahsedilen “çalışma grupları” vasıtasıyla Afrika ‘da barış ve istikrarın oturmasına yardımcı olacaktır.

Ayrıca, Türk STK ‘larının Afrika ‘ya ilgileri, Türkiye ‘nin Afrika ülkeleri ile olan her alandaki ilişkilerine olumlu etkide de bulunacaktır¹²⁶

2. Türkiye - Afrika STK ve Düşünce Forumu; Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi(TASAM) 2016 yılında, SİVİL GLOBAL 2016 adı ile konusunun Afrika ‘da insani kalkınma, su güvenliği, enerji ve gıda olduğu zirve, pozitif çıkarımlar ile sonuçlandı. Türkiye - Afrika STK ve Düşünce Forumu ‘da ülkemizle beraber çok sayıda Afrika ülkesinden sivil ve sivil toplum kuruluşları, biçimsel, özel sektörden birçok temsilci, iş dünyasından birçok temsilci ve enternasyonal yapıdan temsilcilerle beraber uluslararası basın olmak üzere birçok katılımcı yer aldı. Türkiye ‘nin Afrika ülkeleri ile devam eden yakınlık ve ortaklık ilgisi, üst seviyede stratejik ortaklık haline geldi. Bu gibi kuvvetli bir ortaklık bağlamında 2. Türkiye - Afrika STK ve Düşünce Forumu kapsamında, Su ve Enerjide Güvenlik Çatışmaları; Riskler, Fırsatlar ve Uluslararası İşbirliği, Küresel Tehditler ve Afrika ‘da Su, Gıda ve Enerji Güvenliği, İnsani Kalkınma ve Türkiye Vizyonu: Herkes İçin Sağlık, İnsani Kalkınmanın Ekonomi Politikası, Türkiye ‘nin Su Güvenliği Vizyonu ve Kurumsal Modeller, Gıda, Enerji ve Su: Tamamlayıcı Güvenlik Politikaları, Enerji Politikalarını yönlendirmede Suyun Rolü ve Afrika Su Politikası, Enerji Güvenliği ve Türkiye Vizyonu, Eğitim, Sağlık Politikaları ve Diğer Sosyal Politikalar: İnsani Kalkınma, Gıda Güvenliği ve Türkiye Vizyonu adlı başlıklarıyla seanslar düzenlendi.

Forum ‘da öne çıkan başlıklar aşağıdaki gibidir:

1. Türkiye-Afrika ilişkilerinin gelişmesinin ve kıtanın bilhassa beşeri kaynakların daha iyi anlaşılmasına yönelik çalışmaların artmasının, uluslararası etkinliklerin öneminin altı çizildi.
2. Sivil toplum ve düşünce temelli kuruluşların insani kalkınma çalışmalarının daha verimli ve daha sistematik hâle getirilmesi için yeni yöntemler geliştirilmesinin önemi vurgulanmakla beraber dışa yönelik politikaların başarıyla uygulanmasında araştırma faaliyetlerinin büyük bir katkısı olduğunun farkında olan devlet; strateji belirleme hususunda düşünce kuruluşlarından, STK ‘lardan artan oranda faydalanmasının da önemi vurgulandı.

126 http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/927/turkiye__Afrika_stk_forumu_istanbul_deklarasyonu

3. Afrika hammaddesi ve enerji kaynaklarının bizzat Afrika halkları tarafından işletilmesinin altı çizildi ve dış pazarlara ihracı konusundaki farkındalık dile getirildi¹²⁷.
4. Global enerji meseleleri ve Afrika ‘nın enerji güvenliğinin artırılması hususunda Afrika Birliği, , Afrika Altyapı Geliştirme Programı (PIDA), Türkiye - Afrika İlişkileri, Afrika Enerji Vizyonu ve G20 “Herkes İçin Enerji” amaçları gibi başlıklarla Afrika Birliği ‘nin stratejik siyaset planı ve Kıta ‘nın sosyo-iktisadi dönüşüm hususunda 2063 Gündemi ‘ne vurgu yapıldı.
5. Kıtanın enerji sorunlarına çözüm arayışında iyi niyet, temelli ve önemli bir katkı olarak değerlendirildi. İnsanların ve toplumların yakınlaşmasında ticari faaliyetlerin ehemmiyeti büyüktür. Bu sebeple siyasi ilişkilerin kuvvetlendirilmesi, toplumsal ve ticari ilişkiler güçlendirilmesi, geliştirilmesi vurgusu yapıldı.
6. 2015 Dünya Ekonomik Forumu verilerine dayanılarak Afrika ‘nın elektrik imkânlarından hâlen mahrum edilmesinin kabul edilemez olduğu vurgulandı.
7. Afrika Birliği Komisyonu ve Afrika Kalkınma Bankası AfDB, Yeni Ortaklık Sekreteryası olan NEPAD ortak girişimi olarak, Afrika Altyapı Geliştirme Programı (PIDA) ‘nen geleceğe yönelik planlarından bahsedildi.
8. Çevresel çapta gelişme ve Kıta çapında gelişme doğrultusunda stratejilerin ve politikaların; enerji, erişim, bilgi ve iletişim teknolojileri ile ortak kullanılan su kaynaklarına ait altyapı uygulamalarının daha da ilerletilmesi amaçlarına vurgu yapıldı.. Nijerya-Cezayir Petrol Boru Hattı bahsi geçen diğer projeler arasındadır.
9. 2008 yılında İstanbul ‘da gerçekleşen Türkiye - Afrika Ortaklık Zirvesi, 1998 yılında gerçekleşen Afrika Açılımı Eylem Planı ve 2014 yılında 2. Türkiye - Afrika İşbirliği Zirvesi ‘nde bahsedildi ve bu çerçevede sürdürülebilir enerji üretim ve tüketimiyle alakalı altyapı sorunlarının iyileştirilmesinin, yerel bütünleşme ve bölgesel ortaklık ağlarının genişletilmesine yönelik uygulamaların da altı çizildi.
10. Çevre koşullarının son derece elverişli olduğu ülkelerde kentleşmeyle bütünleşmiş olması gerektiği, daha sağlıklı ve huzurlu bir yaşam için ormanlık arazilerde doğrudan toplum faydasını hedefleyen uygulamaların hayata geçirilmesi gerektiği önemle vurgulandı.
11. Gıda talebinin ancak etkin tarımsal yöntemlerin geliştirilmesiyle karşılanabileceğinin altı çizildi.

¹²⁷http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/ASF2_Deklarasyon_TR.pdf 175e3118-5684-45b5-aa08-866db61dd50e.pdf

12. Kıta ‘nın çiftçilik, tarım, biyo-enerji ve gıda meseleleriyle bizzat meşgul olan Gine devletinin strateji ve projelerine dikkat çekilerek bu gibi girişimlerde enternasyonal ortaklıklarına duyulan gereksinim dile getirildi.
13. Amacı , kıta genelinde kıtlık ve yoksulluğa son vermek, gıda ihtiyacını ve gıda güvenliği sağlamak, sürdürülebilir tarımı teşvik etmek, su kaynaklarına ulaşabilmek ve suyun sağlıklı yollarla tedarik edilmesine yönelik çalışmalar geliştirmek ve ulaşılabilir, tehlikesiz, sürdürülebilir, bölgeye karşı hassas enerji temin etmek olan 2030 Gündemi ‘nin henüz bilinmediğinden hareketle 2030 Gündemi ‘nin belli başlı fonksiyonlarından biri gözlem ve tespit olan STK ‘larca halka, bilhassa kadın ve çocuklara, bu konuyla ilgili bilinçlenmeleri hususunda alınacak tedbirlere vurgu yapıldı.

Türkiye ‘nin Afrika Birliği Örgütü ile münasebetleri 1963 ve 2002 yılları arasında ilerleme göstermese de Afrika ‘ya Açılım Politika ile iki ülke arasındaki ilişkiler hız kazandı. Bununla birlikte Türkiye, 2002 yılından itibaren Afrika Birliği Örgütü ‘nün zirvelerine misafir ülke konumunda katıldı. 2005 yılında Afrika Birliği Örgütü nezdinde gözlemci ülke statüsünü elde etti. Türkiye Cumhuriyeti gibi bazı ülkeler de Addis Abeba ‘da bulunan elçilerini Afrika ‘nın en büyük bütünleşme hareketi olan bu kuruluşa akredite ederek karşılıklı münasebetleri yürütmektedirler¹²⁸

AfB 1963 yılında kurulan Güney Afrika Cumhuriyeti ve Namibya ülkeleri hariç Afrika ülkelerinin tümünün örgüte üye olduğu uluslar arası yerel bir örgüttür. Afrika Birliği Örgütü 1963 yılında Habeşistan İmparatoru Haile Sclasiye ‘nin gayretleri ile Adis Ababa konferansı sonunda bağımsız 30 Afrika ülkesi tarafından imzalandı ve kabul edildi. Afrika kıtasında bulunan bütün özgür ve egemen devletlerin örgüte üye olma hakları vardır. Afrika ‘da bulunan mahallî dillerin yanı sıra İngilizce ve Fransızca da örgütün resmî dili olarak kabul edildi.

- Afrika ‘da siyasi, iktisadi ve toplumsal bütünleşmenin sağlanması,
- Ekonomik ve sosyal büyümenin hızlandırılması,
- Dirlik ve birliğin korunması,
- Eşitçilik ilkesi ile hareket edilerek iyi yönetim ilkelerinin benimsenmesi
- Afrika halkı ile dayanışma ve birliğin sağlanması
- Ülkelerin iş birliğini geliştirilmesi
- Ülkelerin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve egemenliklerini savunması,

128http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2417/ucuncu_uluslararası_guc_Afrika_birligi

- Sömürgeciliğin her türlüünün ortadan kaldırılması,
- Irkçılığa ve kıyıma karşı mücadele edilmesi,
- Ülkelerin refah seviyelerinin arttırması
- Birleşmiş Milletler kuruluş yasasına uygun olarak enternasyonal ortaklığın geliştirilmesi, Afrika Birliği Örgütü ‘nün amaçları arasındadır.

Türkiye ‘nin Örgütle İlişkilerine baktığımızda, AfB Komisyonu Başkanı Konare ‘nin daveti üzerine dönemin başbakanı 29-30 Ocak 2007 tarihlerinde düzenlenen Afrika Birliği Örgütü Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi ‘ne katıldı. Bu Türkiye ‘den Afrika Birliği Örgütü ‘ne yapılan ilk üst düzey ziyaretidir. Ayrıca Afrika Birliği Örgütü Komisyonu Başkanı Prof. Alpha Oumar Konare ‘nin 2005 yılında Türkiye ‘yi ziyaret etti. Bu ziyaret, Afrika Birliği Örgütü ‘nden Türkiye ‘ye yapılan üst düzeyde ilk ziyaret olarak kayıtlara geçti.

AfB 2008 yılında Türkiye ‘yi Afrika ‘nın stratejik ortağı olarak kabul ederek Türkiye ile olan ilişkilerini geliştirme iradesi sergiledi ve ilişkiler ivme kazandı. Bu çerçevede, 2009-2010 dönemi BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği yapan Türkiye, uluslararası platformlarda her vesileyle Afrika ‘nın sesi olarak hareket etti..

Müteakiben Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi 18-21 Ağustos 2008 tarihlerinde İstanbul ‘da gerçekleştirildi. Söz konusu zirvede, “Türkiye-Afrika İşbirliği İstanbul Deklarasyonu: Ortak Bir Gelecek için İşbirliği ve Dayanışma” ve “Türkiye-Afrika Ortaklığı için İşbirliği Çerçevesi” başlıklı belgeler kabul edildi.. Bu çerçevede, hükümetler arası işbirliği; ticaret ve yatırım; tarım, tarımsal ürünlerin ticareti, kırsal kalkınma, su kaynaklarının yönetimi, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler; sağlık; barış ve güvenlik; altyapı, enerji, ulaşım ve telekomünikasyon; kültür, turizm ve eğitim; medya, enformasyon ve iletişim teknolojisi ile çevre öncelikli işbirliği alanları olarak belirlendi. Zirve ile eşzamanlı olarak düzenlenen “Türkiye-Afrika İş Forumu”, ülkemizin ekonomik imkânlarının Afrikalı bürokratlara ve işadamlarına tanıtılmasını sağlandı.

II. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi ‘nin hazırlıkları çerçevesinde, Ankara ‘da ve Addis Ababa ‘da dört kez Kıdemli Memurlar Toplantısı yapıldı. II. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi, “sürdürülebilir bir kalkınmanın ve bütünleşmenin güçlendirilmesi için yeni bir ortaklık modeli” teması altında 19-21 Kasım 2014 tarihlerinde Malabo ‘da düzenlendi. Zirve ‘de bir bildiri

ve 2015-2019 dönemine ilişkin Ortak Uygulama Planı kabul edildi. Bu belgeler, aynı zamanda, gelecek Zirve ‘nin 2019 yılında Türkiye ‘de toplanmasını karara bağlamaktadır¹²⁹

Zirve sonrasında Ankara ‘da 19 Mart 2015 tarihinde gerçekleştirilen Kıdemli Memurlar Toplantısında 2015-2019 Uygulama Planı gözden geçirilerek, önümüzdeki yıllarda hayata geçirilecek projeleri haiz bir tutanak (matrix) kabul edildi¹³⁰

Tarih boyunca Afrika ‘yla olan yakın ilişkilerimizi, günümüz dünyasının ihtiyaçlarına cevap verebilecek, karşılıklı kazanımlara dayalı, dostane ilişkiler çerçevesinde güçlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye, bu doğrultuda Afrika Birliği başta olmak üzere, diğer bölgesel kuruluşların kıtadaki çatışmaların önlenmesi ve çözüme kavuşturulması hususlarındaki rollerinin bilincinde olduğunu, Afrika Birliği bünyesinde Barış ve Güvenlik Konseyi ile Afrika Hazır Gücü ‘nün kurulmasını memnuniyetle karşıladığını, Türkiye- Afrika İşbirliği Zirvesi ‘nde kabul edilen İstanbul Deklarasyonu ‘nda da açıkça vurgulamıştır. Bu çerçevede, Afrika ‘da ortaya çıkan gelişmeleri yakından takip etme, elde ettiğimiz bilgileri analiz etme, müşterek bir gelecek için tutarlı ve uygulanabilir vizyon geliştirme, meydana gelebilecek aksaklıkları en kolay şekilde ortadan kaldırma ve karşılıklı menfaatleri temin edecek fırsatları en iyi şekilde değerlendirmek için IV. Uluslararası Türk - Afrika Kongresi projesini çok boyutlu, istikrarlı, bir işbirliği platformunun tesisine katkı amacıyla gerçekleştirdi.

Türk sosyal yaşamındaki kurumsal, akademik, sportif, medyatik ve insani kuruluşlar da mevcuttur. Bu kuruluşlar kurumsal ve akademik olarak; Ankara Üniversitesi Afrika Araştırma ve Uygulamaları Merkezi (AÇAUM)¹³¹, Gazi Üniversitesi Afrika ve Ortadoğu çalışmaları yüksek lisans programı¹³², Kadir Has Üniversitesi Ortadoğu ve Afrika Araştırma-Uygulama Merkezi¹³³, Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM)¹³⁴, Türk-Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM)¹³⁵, Orta Doğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi (USAK-ODAM)¹³⁶, Türk Stratejik

129 Zirveyle ilgili ayrıntılı bilgiler <http://Afrika.mfa.gov.tr> adresinde mevcuttur.

130 www.mfa.gov.tr 1 Dış Politika 1 Uluslararası Kuruluşlar ve İlişkilerimiz

131 Ayrıntılı bilgi için www.acaum.org adresi ziyaret edilebilir

132 Ayrıntılı bilgi için <http://www.sbe.gazi.edu.tr/index.php?SolMenuId=9&lang=tr> adresi ziyaret edilebilir.

133 Ayrıntılı bilgi için <http://odam.khas.edu.tr/merkezin-misyonu.html> sayfası ziyaret edilebilir.

134 Ayrıntılı bilgi için <http://sam.gov.tr/tr/sayfası> ziyaret edilebilir.

135 Ayrıntılı bilgi için <http://www.tasam.org/> sayfası ziyaret edilebilir.

Araştırmalar Merkezi (TÜRKSAM)¹³⁷, Stratejik Araştırmalar ve Analiz Merkezi (CESRAM-SARAM)¹¹, Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği (ORDAF)¹³⁸ sıralanabilirken, kültürel nitelikteki kuruluşlar olarak; Afrikalılar Dayanışma ve Kültür Derneği (Dağtaş, 2010: 64–65), Afrotürk Vakfı¹³⁹, African Innovation and Development (AID)¹⁴⁰ sıralanabilir. On sekiz STA¹⁴¹ ortağımızla ticaretimiz 2015 yılı ilk yarısı itibarıyla ihracatımızın %15 ‘ini, ithalatımızın ise %7 ‘sini teşkil etmektedir¹⁴². STA ‘lar, kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamakla beraber ayrıca ölçek ekonomisine yol açmaktadır. Böylelikle maliyetlerin de düşmesine sebep olmaktadır. Öte yandan STA ‘lar, ülkenin enternasyonal çekişme gücünün de artması üzerine önemli ölçüde olumlu etkiler oluşturmaktadır. Ticaret akışını kolaylaştıran bu anlaşma, ülkelerin imalat, ihracat-ithalat ve refah seviyesine de olumlu katkılar sağlamaktadır.

STA ‘lar;

- ❖ Batı Avrupa piyasalarına olan tabiiyeti en aza indirmek ve çevre ve komşu ülkeler ile ticareti arttırmak ve hedef pazarlara da giriş fırsatını sağlamak,
- ❖ İhracatçılarımızın başta çevre ve komşu ülkeler olmak üzere, hedef pazarlara giriş imkânlarının artırılmasını; Batı Avrupa pazarlarına olan bağımlılığının azaltılmasını;
- ❖ Endüstri işiyle uğraşanlara ucuz girdi elde etmek,
- ❖ Özellikle AB ülkelerinin girişimcileri olmak üzere, üçüncü ülke pazarlarında ihracatçılarımızın muhalifleriyle aynı şartları paylaşmak ve üretilen malların çeşitlendirilmesini ürünlerin miktar olarak da arttırılmasını sağlamak,
- ❖ Verilen haklar sayesinde STA ülkelerinin ara mal ve nihai mal ihtiyaçlarını ülkemizden karşılamalarının temin edilmesini sağlamak,
- ❖ Enternasyonal çekişme gücünün artması ve rekabetin var olduğu piyasayı canlı tutmak,

136Ayrıntılı bilgi için <http://www.usak.org.tr/tr/arastirma-merkezleri/ortadogu-ve-Afrika> sayfası ziyaret edilebilir.

137Ayrıntılı bilgi için <http://www.turksam.org/> sayfası ziyaret edilebilir.

138Ayrıntılı bilgi için <http://www.ordaf.org/> sayfası ziyaret edilebilir.

139Ayrıntılı bilgi için <http://www.afroturk.com/icerik/3587/17/biz-kimiz> sayfası ziyaret edilebilir.

140Ayrıntılı bilgi için <http://www.africaninnovation.org/> sayfası ziyaret edilebilir.

141 <http://www.ekonomi.gov.tr/>

142 <http://www.ekonomi.gov.tr/>

- ❖ İç pazarlarda resesyonun olması halinde bunun ekonomiye etkisini en aza indirgeyip ekonominin daha az zarar görmesini sağlamak,
- ❖ Mal ve hizmet ticaretinin pazara giriş imkânlarının kolaylaştırılmasını sağlamak,
- ❖ Doğrudan yabancı sermayeli yatırımların artmasına olanak tanımak STA ‘ların öncelikli görevlerindendir.

TAMAMLANAN	FAS(2006) , TUNUS(2005) , MISIR(2007), GANA (PARAF), MORİTYUS(2013)
MÜZAKERELERİ DEVAM EDEN	KAMERUN, ŞEYSEYLER, LİBYA, DEM. KONGO
MÜZAKERE İÇİN GİRİŞİMDE BULUNAN	CEYAYİR, GÜNEY AFRİKA, A. K. P.

Tablo8:Türkiye ile Afrika arasında yapılan müzakereler

Türkiye için Afrika sadece ihracat için canlı bir pazar olmamakla beraber aynı zamanda Türk endüstrisi için ucuz hammadde sağlayan ülke konumundadır. Türkiye ‘nin dış ticaret ve sanayi altyapısı Afrika ekonomilerini tamamlayıcı özellikler taşımaktadır. Bu çerçevede, Afrika özellikle de küçük ve orta büyüklükteki girişimler ve Türkiye ‘deki firmalar için hedef pazar pozisyonundadır. Yüzyıllardır Afrika ülkeleri ile siyasi ilişkilerimiz dostluğa dayanmaktadır. Günümüzde ise nitelikli işgücü, uluslararası pazarlardaki deneyimi ve gelişmiş sanayisi sayesinde Türkiye, Afrika ülkeleri ile sahip olduğu mevcut ticaret ve yatırım ilişkilerini üst seviyeye taşımak için tüm gayretini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, “Afrika ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri Güçlendirme Stratejisi” Müsteşarlığımızca 2003 yılında uygulamaya konulmuştur.¹⁴³

¹⁴³Attila G. KIZILARSLAN Afrika Ülkeleri ve Bölgesel Kuruluşlar Dairesi Başkanı Dış Ticaret Genel Müdürlüğü ‘ ‘Türkiye Afrika ilişkileri ‘ ‘

Afrika ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri Güçlendirme Stratejisi ‘nin önemli sonuçları:

Kuzey Afrika ülkelerinde karşılaştıkları sermayenin serbest dolaşımı, pazara ulaşım ve mal, hizmet ile ilgili sorunları çözebilecek için Tunus, Mısır ve Fas ile Türkiye arasında ve Afrika ‘da imzalanan ilk anlaşmalar olarak da bilinen Serbest Ticaret Anlaşmaları(STA) ‘ ‘imzalandı. Ayrıca Tunus, Mısır, Güney Afrika ülkeleri, Cezayir, Fas, Sudan, Etiyopya ile Türkiye arasında ‘ ‘ Karşılıklı Yatırımların Geliştirilmesi ve Korunması Anlaşmaları ‘ ‘ imzalandı. Ayrıca Türkiye ile Tunus, Etiyopya, Mısır, Cezayir, Güney Afrika ülkeleri, Sudan Fas arasında ‘ ‘Çifte Vergilendirmeden Kaçınma Anlaşmaları ‘ ‘ ikili anlaşmalar olarak imzalandı. Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri kolaylaştırmak ve geliştirmek için dokuz ülke(güney Afrika Kenya, malavi Tanzanya, , Moritanya, fildişi sahilleri, ekvator ginesi Madagaskar ve burkine faso) ile Ticaret ve Ekonomik işbirliği Anlaşmaları imzalandı.

Türkiye ‘nin Afrika ülkesindeki temsilcilik sayısı son 12 yılda 12 ‘den 39 ‘a yükselirken kıtadaki iniş noktası sayısı da 4 ‘ten 42 ‘ye yükselmiştir. Bu gibi olumlu gelişmeler doğal olarak ülkemiz ile Afrika arasındaki ticaret hacmini de olumlu oranda artmasını sağlamıştır. 2009 yılından bu yana Afrika ülkeleriyle karşılıklı olarak açılan Büyükelçiliklerin ve Ticaret Müşavirliklerinin yanı sıra Türk Hava Yolları ‘nın Afrika seferlerindeki artış, Afrika Kalkınma Bankası ‘na üyeliğimiz ve TİKA ‘nın yeni temsilcilikleri vasıtasıyla Afrika kıtasında faaliyet alanını genişletmesi gibi etkenlerden dolayı var olan potansiyel göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu miktarın daha da artması gerektiği muhakkaktır. ¹⁴⁴

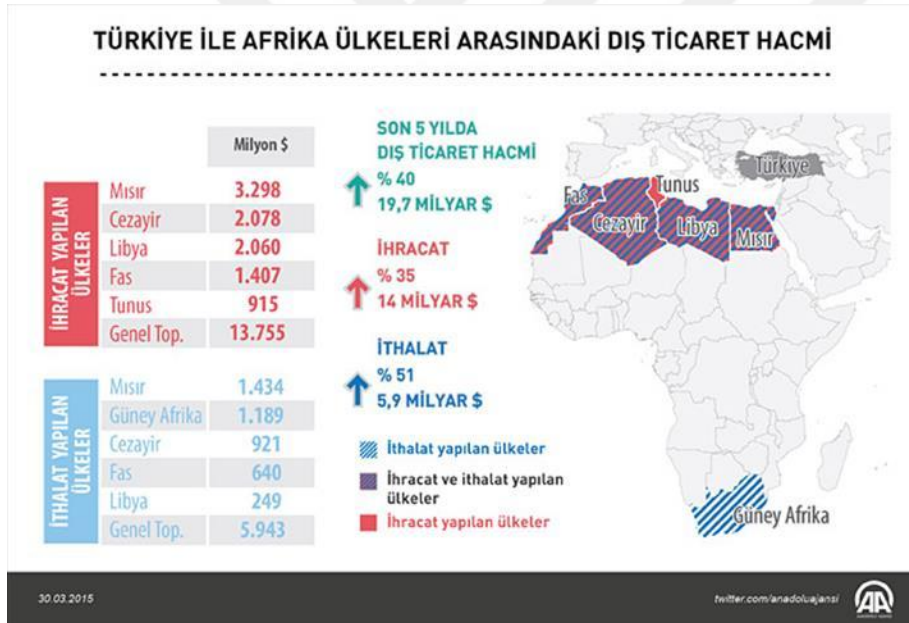
Türkiye ve Afrika ‘nın ticaret hacmi gün geçtikçe yükseliyor. Özellikle Türkiye ve Sahra altı Afrika ülkelerinin ticaret hacmi son on beş yılda on iki kat kadar arttı. Türkiye’nin Afrika ülkesi ile toplam ticareti 2002 yılında 3 milyar dolarken bugün yıllık ticaret hacmi 25 milyar dolara kadar yükseldi.

2000 ‘de Büyük Sahra Çölü’nün Güneyi’ndeki Ülkelerle (SAGA) ticaret hacmi 742 milyon dolar iken 2014 ‘te bu rakam 8, 4 milyar dolara ulaştı. Yakın ilişki içerisinde bulunduğu ve az gelişmiş ülkelere 2013 ‘te 3 milyar doların üzerinde kalkınma yardımı yapan Türkiye bu yardımların yaklaşık dörtte birini yani 783 milyon dolarını Afrika ülkelerine ayırdı. Ayrıca 2016 Somali Yüksek Düzeyli İşbirliği Forumu ‘nun İstanbul ‘da yapılan 6. Toplantısında Türkiye

144 Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)- Türk- Mısır İş Konseyi Başkanı Türk- Afrika İş Konseyleri Koordinatör Başkan Yardımcısı syf. 5-6,

‘den Somali ‘ye her ay 2 milyon dolar değerinde yardım yapılması kararı alındı. Türkiye ‘nin Afrika kıtasındaki doğrudan yatırımları 2015 yılında yaklaşık 6 milyar dolara ulaştı.

Türkiye‘nin Afrika ile yapılan işbirliği anlaşmaları kapsamında yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması (YTKT) , çifte vergilendirmenin önlenmesi (ÇVÖ) ile ticari ve ekonomik işbirliği anlaşmaları (TEİA) gibi girişimler bulunmaktadır. 38 Afrika ülkesi ile TEİA imzalanırken, Afrika ülkesi‘ nin 17 ‘si ile YTKT , 4 ‘ü ile de ÇVÖ anlaşması ve son olarak da Afrika ülkesi‘ nin 4 ‘ü ile serbest ticaret anlaşması imzalanmıştır. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) bünyesinde SAGA’nın 17 ülkesiyle İş Konseyi kurulurken SAGA’nın 12 ülkesi ile de İş Konseyi kurulmasına karar verildi.2015 yılında Türkiye Afrika ‘da yaklaşık 54 milyar dolarlık proje üstlenmiştir.2015 yılında Türkiye ‘nin Afrika ‘da yaklaşık 6 milyar dolarlık doğrudan yatırımları bulunmaktadır.Yine bu yılda yurtdışı Müteahhitlik hizmetleri sektöründe de büyük bir artış oldu. Bugüne kadar kümülâtif olarak Afrika ‘da üstlenilen 1. 076 projenin toplam değeri de 54 milyar dolara ulaştı¹⁴⁵

Türkiye ile Afrika arasındaki ticaret hacmi 2014 yılında, 2013 yılına göre yaklaşık 70 milyar dolara kadar yükselerek 23, 4 milyar dolar oldu. Bahsi geçen miktarın 9, 6 milyar dolarını ithalatımız oluştururken bu tutarın 13, 7 milyar dolarlık bölümünü ise ihracatımız oluşturmaktadır. Böylelikle 2013 yılında Türkiye lehine olarak gerçekleşen 4, 9 milyar dolarlık ticaret dengesi, 4, 1 milyar dolara kadar geriledi.

¹⁴⁵<http://aa.com.tr/tr/ekonomi/Afrika-ile-ticaret-hacmi-5-yilda-yuzde-40-artti/62416>

2013 yılının verileri temel alındığında, iyimser bir perspektifle 2014 yılında istikrarlı bir durum söz konusu olmaktadır. Türkiye ‘nin Afrika ülkesi ile ticaretinde Kuzey Afrika 15 milyar dolarlık bir paya sahipken, Sahra altı Afrika ‘nın bu ticaretteki payı 8, 4 milyar dolar oldu. Bir önceki yıllara kıyaslandığında, Türkiye ‘nin Sahra altı Afrika ile ticaretinde bu ülkede yaklaşık 800 milyon dolarlık bir artış gözlemlenirken, Kuzey Afrika ile ticarete 700 milyon dolarlık bir azalma gerçekleşmiştir ama daha realist açıdan bakıldığında 2012 – 2014 dönemlerinde Türkiye ‘nin Afrika ülkeleri ile ticaretinin sadece 400 milyon dolar artış yaşanmışken önceki dönemlerde 2015 yılı sonu için hedef gösterilen 50 milyar dolarlık ticaret hacminin, gerçekleri yansıtmayan bir hedef olduğu görülmektedir. Her ne kadar zikredilen hedef, 2018 yılına ertelense de, bu hedefin kısa zamanda gerçekleşmesi imkânsız olmamakla beraber, bu kalan kısa zaman zarfında ticaret hacminin iki katına yükselmesi pek kolay olmayacaktır. 2014 ‘te Afrika ülkeleriyle yapılan İthalat 9. 6 milyar dolara yükselirken, kıtaya 13. 7 milyar dolarlık da ihracat yapıldı.

Türkiye ‘nin Afrika ülkelerinden ithal ettiği ürünlerin başında ham hayvan postu ve derisi, balık, tohum, odun kömürü, plastikten yapılmış eşyalar, meyve (ananas kakao, avokado, Hindistan cevizi), manganez, bakır gibi ürünler gelirken Türkiye ‘nin Afrika ülkelerine ihraç ettiği malların başında ise demir ve çelikten yapılmış inşaat malzemeleri, sağlığa uygun eşya, eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar, işlenmiş gıda maddeleri (büyük bir kısmı makarna), ilaç, elektrikli su ısıtıcıları ve dokuma halılar gelmektedir. 2014 ‘ta Türkiye ‘nin Nijerya ve Cezayir ile yapmış olduğu ticaretteki artışlar bu yılda dikkat çeken bir gelişme olarak görüldü. Ülkemizin Nijerya ile yapmış olduğu ticaret 900 milyon dolar artış gösterdi, Cezayir ile ticareti de 440 milyon dolara kadar yükseldi. Buna karşın, Mısır ve Tunus ile ticaretinde kayda değer bir değişim görülmezken Libya ile ticaretinde 1, 3 milyar dolarlık bir gerileme saplandı. Güney Afrika Cumhuriyeti ile de ticaretimiz 360 milyon dolar azaldı. Türkiye ‘nin Afrika ‘daki başlıca ticaret ortakları değişmezken, siyasi ilişkilerimizin sancılı bir süreçten geçtiği Mısır, 4, 8 milyar dolar ile ilk sırada yer alırken Söz konusu Mısır ‘ı sırasıyla Cezayir (4, 7 milyar dolar), Nijerya (2, 5 milyar dolar), Libya (2, 3 milyar dolar), Fas (2 milyar dolar), Güney Afrika Cumhuriyeti (1, 7 milyar dolar) ve Tunus (1, 1 milyar dolar) takip etti. Diğer taraftan, amaçlarla aynı doğrultuda olan Afrika kıtasındaki ticaret ortaklarımızın arttırılması büyük önem arz etmektedir. Önemli birer potansiyele sahip olan Etiyopya, Gana, Kenya, Fil-

dişı Kıyısı, Sudan ve Tanzanya gibi ülkelerle yapmış olduğumuz ticarete, ileriye dönük ümit vaat eden bir gelişme kaydedilmedi¹⁴⁶

Ülke grupları	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Toplam	207,234	242,177	251,661	236,545	240,841	185,544	140,928	201,963	170,062	139,576
Kuzey Afrika	3,006	3,435	3,508	3,308	3,342	3,098	2,237	3,535	2,285	1,676
Diğer Afrika	2,092	2,502	2,522	2,613	3,424	1,725	1,700	2,060	2,821	2,223
Avrupa birliği(AB 28)	78,681	88,783	92,457	87,657	91,439	72,391	56,616	74,513	68,472	59,447
İslam işbirliği teşkilatı	22,406	29,107	32,074	31,690	31,417	22,200	13,357	22,051	17,354	13,689

Tablo10:ülke gruplarına göre yıllık ithalat ¹⁴⁷değer: bin ABD dolar

146Ufuk TEPEBAŞ ‘ ‘Türkiye Afrika Ticaret Hacmi ‘ ‘

147 <http://www.tuik.gov.tr/>

Tablo11:Ülke gruplarına göre yıllık ihracat										
Ülke grupları	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Toplam	143 838 871	157 610 158	151 802 637	152 461 737	134 906 869	113 883 219	102 142 613	132 027 196	107 271 750	85 534 676
Kuzey Afrika	8 527 126	9 757 935	10 041 750	9 443 604	6 700 805	7 025 168	7 415 776	5 850 262	4 029 683	3 096 665
Diğer Afrika	3 921 798	3 996 463	4 103 794	3 913 246	3 633 016	2 257 898	2 738 866	3 212 341	1 946 661	1 469 127
Avrupa birli- ği(AB 28)	63 998 494	68 514 370	63 039 810	59 398 377	62 589 257	52 934 452	47 228 119	63 719 097	60 754 022	48 148 628
İslam işbirliği teşkilatı	42 737 552	48 625 211	49 370 615	55 218 487	37 325 434	32 469 556	28 626 586	32 596 965	20 310 574	15 007 499

Yukarıdaki tablolarda ülke gruplarına göre yıllık ithalat rakamlarına bakıldığında, Türkiye ‘nin ticareti 2006 yılında yıllık ithalat İslam işbirliği teşkilatı ‘nda 13 bin dolar iken bu rakam 2015 ‘te 22 bin dolara yükselmiştir. Bu yükseliş yıllık ithalatta fazla bir artışın olmadığını gösterir. Öte yandan 2008 yılında yaşanan mortgage krizinden sonra 2009 yılında yıllık ithalat İslam işbirliği teşkilatı ‘nda 13 bin dolara gerilemiştir. Krizin etkisini kolaylıkla fark ettiğimiz bu rakamlardan sonra 2014 sonrası ithalatın azalması da göze çarpmaktadır. Bunun sebebi ise politik uyuşmazlıkların meydana getirdiği çalkantılar olarak değerlendirmek mümkündür. Ülkelerin ticaretini olumsuz etkileyen unsurlardan biri de hiç şüphesiz yaşanan iç karışıklık-lardır. İslam işbirliği teşkilatı ‘na üye ülkelerin ihracatları, 2010 yılında dünya çapında iktisadi faaliyetlerde meydana gelen iyileşme ile birlikte petrol talebinde meydana gelen artış, üye ülkelerin ihracatlarında da yükselişe neden olmuştur. Yaşam standartları bakımından İslam işbirliği teşkilatı ‘na üye ülkeler arasındaki mevcut dengesizlikle birlikte bu olumlu yükseliş trendi, İslam işbirliği teşkilatı ‘na üye ülkelerin dünya ekonomileriyle daha çok bütünleştiğini söylemek mümkündür.

Tabloya bakıldığında 2006 yılında diğer Afrika ülkelerinde yıllık ithalat rakamları ile 2015 yılındaki yıllık ithalat rakamları birbirine çok yakın olarak gerçekleşmiştir. Dünya ekonomik krizin yaşandığı 2008 yılında kuzey Afrika ile yıllık ithalat rakamlarımız 3 bin dolar iken bu rakam bir sonraki yılda 2 bin dolara gerilemiştir. Sonraki 6 yılda ise yıllık ithalat rakamları az da olsa bir artış göstermiştir. 2006 yılında toplam yıllık ithalat 139 bin dolar iken bu rakam 2015 yılında 207 bin dolara yükselmiştir. Yukarıdaki ülkeler arasında toplam yıllık ithalat miktarının 78 bin dolarlık bir pay alarak ilk sıraya yerleşen Avrupa birliğini ikinci büyük paya sahip İslam birliği ülkeleri takip etmektedir

Türkiye ‘nin Avrupa birliğine olan dışsatımında devamlı olmasa da bir yükseliş içinde olması Türkiye ‘nin başarılı olduğu anlamına gelmemektedir. Rakamlar incelendiğinde dışalım menfaatine göre bir dağılım söz konusudur. Bu rakamların bu şekilde gelişmesinin asıl nedeni Türkiye ‘nin endüstri mallarında AB pazarına gümrük olmadan tek yönlü olarak giriş payını elde etmesidir. Avrupa birliği de bu paya 1996 senesinde sahip oldu.

Dış ticaret rakamları incelendiğinde Türkiye ‘nin dışalım ve dışsatımında gümrük birliğinin de etkisi olduğu aşîkârdır. GB ‘nin Türkiye’nin toplam ticaret hacmini arttırmıştır. Avrupa Birliği Türkiye ‘nin dış ticaretinde çok özel bir yere sahip olmuştur. Türkiye ile AB ‘nin dış ticaret rakamlarına bakıldığında ithalat dünya ekonomik krizinden azalmıştır. 2008 yılında 74, 5 bin dolar olan ithalat rakamları 2009 yılında 56, 6 bin dolarlık bir azalışla karşılaşmıştır. İhracat rakamlarına baktığımız ise 2008 yılında 63, 7 milyon dolar iken bu rakam 2009 yılında 47, 2 ‘ye kadar düşmüştür..

3. 4 Türkiye ‘nin Afrika Ülkeleri İle İkili İlişkileri

Afrika ülkeleri ile derin ve köklü tarihi paylaşan Türkiye, Afrika ile ilişkilerinde yeni döneme girdi. Afrika kıtasının kuzeyi ve güneyinde bulunan ülkelerle ilişkilerine hız kazandırmak isteyen Türkiye bunun için önemli adımlar atmaktadır. Bugün Afrika ‘da 39 büyükelçilik açmış olan Türkiye 40 ‘ıncı büyükelçiliğini de ekvator Ginesi ‘nde açacaktır. Afrika ‘nın ise Türkiye ‘de 30 ‘a yakın büyükelçiliği faaliyettedir. Yakın zamana baktığımızda iki ülkenin büyükelçilik sayılarının artması iki ülke arasında ikili ilişkilerin olumlu bir süreçte olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ortaklık fırsatları günümüzde de hızla artmaktadır. İkili düzeyde yapılan resmi ziyaretler devam etmektedir. Türkiye ‘nin Afrika İşbirliği Politikasında ciddi ilerlemeler gösterdiğini Türkiye, gerçekleştirdiği ziyaretlerle ispatlamaktadır. 2015 yı-

linda dönemin cumhurbaşkanının Cibuti, Somali ve Etiyopya 'ya yaptığı ziyaretler Afrika Boynuzu ülkelerinde büyük bir etki yarattı. Senegal Gambiya, Gana, Kenya ve Kamerun gibi ülkelere birden fazla Karma Ekonomik Komisyon (KEK) toplantısı yapıldı. Son yıllara baktığımızda Afrika 'nen , ülkemize Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakan düzeyinde birden fazla ziyaret gerçekleştirmesi, 2015 yılında Çanakkale Kara Savaşları 'nın 100. Yıldönümü Anma Törenleri 'ne Afrika 'dan da katılımcıların olması(yapılan törende Güney Sudan, Nijer, Mali, Cibuti, Çad, Somali ve Senegal olmak üzere Sahra altı Afrika ülkelerinden 7 Cumhurbaşkanı, Sudan ve Gambiya 'dan 2 Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Gine, Mozambik, Gabon, GAC, Gana, Moritanya 'dan 6 Bakan 'la beraber toplamda 15 üst düzey yönetici katıldı) Afrika 'nın Türkiye 'ye yönelik resmi ziyaretlerinde ciddi artışlar yaşandığını göstermektedir.

NİJERYA

2010 yılında Nijerya ile ikili ilişkilerde üst seviyeye gelen Türkiye bu ülkeye resmi ziyaretlerde bulundu. Dönemin cumhurbaşkanı ile başlayan bu resmi ziyaretler dönemin devlet bakanı ve başbakan yardımcısı ile devam etti. Bu ziyaretlere karşılık 2011 yılında da Nijerya devlet başkanı ve heyeti Türkiye 'yi ziyaret etti. 2014 yılında Türkiye ile Nijerya ticaret rakamlarına bakıldığında Türkiye Sahraaltı Afrika ülkeleri arasında en fazla Nijerya ile en yüksek ticaret hacmine ulaşıldı. Bu da Nijerya ile ekonomik ve ticari ilişkilerin arttığını göstermektedir. İhracat rakamlarına bakıldığında 440 milyon doları bulmuştur. İthalat rakamlarına bakıldığında bu rakam 134, 5 milyon dolara kadar çıkmıştır. Bu rakamların büyük bir kısmını LNG ithalatından elde edilen miktar oluşturmaktadır. BOTAŞ 'ın yapmış olduğu ithalat rakamları da bu ticaret rakamlarına eklendiğinde ikili ticaret hacmi 2, 5 milyon dolara kadar artış göstermektedir.

MORİTANYA

Türkiye ile Moritanya arasında ikili ilişkilerde üst seviye münasebetlerinde artış gözlemlendi bu artışın yaşanmasına neden olan gelişme ise Afrika açılım politikasıdır. Bu iki ülkenin ikili ilişkilerinde TİKA başta olmak üzere, insani yardımlar eğitim programları ve diğer kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin teknik ve kalkınma yardımları stratejik bir yere sahiptir. 2008 'de Türkiye ile Moritanya arasındaki ticaret rakamı 20 milyon dolar olarak gerçekleşirken bugün ise iki ülke arasındaki ticaret hacmi 100 milyon doları buldu.

Öte yandan 2010 yılında bu ülkenin cumhurbaşkanı olarak bilinen Abdal Aziz Türkiye 'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret karşılıklı açılan büyükelçiliklerle neticelendi.. 2012 'de Türkiye-

Moritanya iş konseyi oluşturuldu. Ayrıca Türkiye ile Moritanya arasında 2013 yılından beri siyasi danışmalar yapılıyor.

TANZANYA

1979 yılında açılan Darüsselam büyükelçiliği maddi nedenlerden dolayı 1984 senesinde faaliyetlerine son vermişti. 2009 yılında Darüsselam büyükelçiliği tekrar faaliyete geçerek çalışmalarına devam etti.

Türkiye ‘nin Tanzanya ile ithalat kalemlerini başta tütün olmak üzere, tatlı su ve deniz ürünleri, deri, yağlı tohumlar ve pamuk ipliği oluşturuyor. Tanzanya ‘ya ihracatını ise makine ve teçhizat, inşaat malzemeleri ve ulaşım araçları oluşturmaktadır. 2014 ‘te Türkiye ‘nin Tanzanya ile ticaret hacmi 186 milyon dolar olarak gerçekleşti.

KAMERUN

Türkiye ‘nin Kamerun ile olan münasebeti 2013 yılında yeni bir boyut kazanmıştır. Bu dönemde Kamerun Cumhurbaşkanı Paul Biya ‘nın Türkiye ‘yi ziyaret etmiştir. Ziyaret sonrası Kamerun medyası Türkiye ‘yi “stratejik ortak” ülkesi olarak kabul etti. Böylelikle Kamerunluların Türkiye ‘ye lehine ilgileri arttı. Her hafta THY seferleri ile gerçekleştirilen bavul ticareti hariç tutulduğunda bile Türkiye Kamerun ticaretinde Kamerun ülkesine yapılan ihracatı 110 milyon doları bulurken 40 milyon doları ise Kamerun ‘dan ithalatı oluşturuyor. 2014-2015 öğrenim senesinde 34 yüksek öğrenim bursu Kamerun öğrencilerine verildi bunun 15 ‘i lisans öğrencileri, 9 ‘u yüksek lisans öğrencileri, 10 ‘unu ise doktora öğrencileri oluşturmaktadır.

MALİ

Afrika ülkelerinden mali ile ikili ilişkiler 1998 yılında başladı. 2010 yılında Bamako büyükelçiliği etkin duruma gelmiştir. Mali Cumhurbaşkanı ‘nın siyasi danışmanı büyükelçi Birahim Soumare 6 Mayıs 2014 ‘te Ankara büyükelçisi olarak atandı

SUDAN

İstanbul ‘da başkonsoloslugu bulunan sudan ‘ın Ankara ‘da da büyükelçilikleri bulunmaktadır. Türkiye ile sudan arasındaki ikili ilişkilerde önem arz eden gelişmelerin başında Türk yatırımları geliyor. Ülkede faaliyete geçen müteahhitlik ve müşavirlik projeleri de ikili ilişkileri olumlu yönde etkilerden bunu Türk firmalar tarafından üstlenilen yatırımlar takip etmek-

tedir. Türk firmaların gerçekleştirdiği yatırımlar 300 milyona ulaşırken diğer alanlarda gerçekleştirilen Türk müteşebbislerin doğrudan yatırımları ise 300 milyona ulaşmış durumdadır. 2014 yılında bu iki ülkenin ithalat ve ihracat rakamları toplamı 320 milyon dolar olarak kayda geçti. tika koordinasyonunda 150 yatak kapasiteli günümüz şartlara uygun bir eğitim hastanesi Darfur-Nyala 'da kuruldu. Ayrıca yaklaşık 140 milyon dolarlık maddi yardımlar gerçekleştirildi. Sudan 'da polis teşkilatına Emniyet Genel Müdürlüğünce eğitim verildi.

SENEGAL

Senegal Dakar 'daki büyükelçiliğe mukabele olarak 2006 yılında Türkiye 'de büyükelçilik açtı. 2014 'te Senegal ile Türkiye ticaretinde ithalat 4, 3 dolar iken bu ülkeyle ticaretinde ihracat rakamları ise 154 milyon doları buldu.

GİNE

Afrika 'ya açılım politikası çerçevesinde Konakri büyükelçiliği 8 Mart 2013 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. Gine 'nin Ankara büyükelçiliği de 10 Nisan 2013 tarihinde faaliyete geçti

2012 yılında Gine ile yaklaşık 60 milyon dolar ticaret hacmimizin 54 milyon dolarını bu ülkeye yapılan ihracat oluştururken bu rakamın 5 milyon dolarlık kısmını da ülkeden gerçekleştirilen ithalat oluşturuyor.

SOMALİ

Türkiye ile ilişkilerinde Osmanlı dönemine kadar uzanan bir geçmişe sahip olan Somali 1979 yılında faaliyete geçen fakat iç savaş nedeniyle 1991 yılında kapatmak zorunda kalan Mogadişu büyükelçiliğini 2011 yılında tekrar faaliyete açıldı.

2014 'te Türkiye 'nin Somali ile ticaretinde 57. 8 milyon dolarlık bir ihracat rakamları göze çarpıyor bu iki ülkenin ticaret hacmi rakamı ise 59, 3 milyon dolardır.

Türkiye Barışı ve Devleti İnşa Grupları 'nın (PSG) güvenlikle ilgili ikinci grubuna ABD ile birlikte eş başkanlık yapıyor.

Dört senedir ülkemizin resmi kalkınma muavenetlerinden faydalanan ilk üç ülke içinde Somali de bulunmaktadır. 49 iş makinesi ve 400 çöp konteyneri Somali 'ye yardım faaliyetleri sırasında gönderildi.

Somali 'de balıkçılık meslek lisesi, sağlık meslek lisesi ve sağlık meslek yüksekokulu kuruldu. Türkiye 'de eğitim gören yaklaşık 3 bin Somalili öğrenci vardır.

TİKA Başkanlığı başta olmak üzere, Türk Diyanet Vakfı 'nın yetkilileri ve Diyanet İşleri Başkanlığı, Türk Kızılay'ı Somali ülkesinde vazifelerini yerine getirmektedir. Ayrıca Sağlık Bakanlığı da burada görev yapmaktadır. Yaklaşık doksan kadar doktor ile üç yüze yakın sağlık çalışanı Somali 'de vazifelerini yapmaktadır. Türk sivil toplum kuruluşlarının kurduğu ve bizzat bu kuruluş tarafından işleri yürütülen 2 hastaneyle beraber 4 sahra hastanesi ve Türk-Somali Eğitim ve Araştırma Hastanesi de bu ülkede faaliyete geçti.

ORTA AFRİKA

Siyaset nedeniyle devamlı aksayan Orta Afrika Cumhuriyeti ile Türkiye ilişkileri bir türlü gelişme gösteremedi. İlk kez darbe yapmadan yönetimin başına geçen devlete Türkiye tarafından destek geldi. Zor şartlarda yaşayan Müslümanlara yardımlarını esirgemeyen Türkiye insani yardımlarla da orta Afrika ülkesine destek oldu.

ETİYOPYA

1896 senesinde İmparator II. Menelik ile Sultan II. Abdülhamit dönemlerinde Türkiye ile Etiyopya ikili ilişkiler görüldü. 1933 senesinde faaliyete geçen büyükelçiliği 1984 'te kapatıldı 2006 'da da tekrar faaliyete açıldı.

2003 yılında Etiyopya 'da yatırım yapan Türk firması sayısı sadece 1, istihdam edilen kişi sayısı 5 iken, 2014 yılı sonu itibariyle Etiyopya 'da faaliyette olan 140 'a yakın Türk firması yaklaşık 30 bin yerel personel istihdam ediyor. Bu firmaların yatırımlarının toplam tutarı 2. 4 milyar dolar civarındadır. Türk firmaları Etiyopya 'daki en büyük özel sektör işvereni durumundadır.

Son dönemlerde ticaret hacminde yaşanan hızlı büyüme, Türkiye ile Etiyopya ikili ilişkilerin giderek geliştiğinin bir kanıtıdır. 2000 yılında karşılıklı ticaret hacmi yaklaşık 27 milyon dolar

olarak gerçekleşirken 2005 yılında 140 milyon dolara kadar yükselmiştir. 2013 yılında ise ticaret hacminde 422 milyon dolarlık bir artış görüldü.

Türkiye ‘de eğitim alabilmeleri için 2014–2015 döneminde 80 ‘e yakın Etiyopyalı öğrenciye burs imkânı sağladı.

MOZAMBİK

Türkiye Mozambik ‘i bağımsızlığını kazandığı tarihten sonra ilk tanıyan ülkelerden birisi oldu. Afrika ‘ya açılım politikası çerçevesinde, Maputo büyükelçiliğı 15 Mart 2011 tarihinde faaliyete geçti. Mozambik ‘in Türkiye ‘de büyükelçiliğı yok. Ankara ‘da fahri konsoloslugu bulunuyor.

Türkiye-Mozambik İş Konseyi 2015 yılında Türkiye ile Mozambik arasında ikili iş ilişkilerinin artırılmasına yöneliktir.

Mozambik ‘te yerleşik yaklaşık 300 Türk vatandaşı yaşıyor. Bunların çoğı yaklaşık 50 milyon doları bulan ve bin kişiye istihdam sağlayan 36 Türk firmasının çalışanları. Büyük miktarlarda olmamakla birlikte TİKA tarafından Mozambik ‘e yönelik teknik yardımlar yapılıyor. Öte yandan zaman zaman Türk Kızılay’ı tarafından da Mozambik ‘e yönelik insani yardımlar gerçekleştiriliyor.

NİJER

Nijer ile 1966 yılında diplomatik ilişki kuruldu. Uzun süre sınırlı seviyede kalan siyasi ve ekonomik ilişkiler Afrika ‘ya açılım politikası çerçevesinde hız kazandı ve Niamey büyükelçiliğı 3 Ocak 2012 ‘de faaliyetine başladı.

Yaklaşık tamamı Türkiye ‘nin ihracatından oluşan nijer ile ticaret hacmi son yıllarda yaklaşık 50 milyon dolar olarak gerçekleşti.

2014 yılında resmi olarak faaliyete geçen TİKA Niamey Program Koordinasyon Ofisi Nijer ‘de birçok projeyi (okul, teknik lise, derslik, fistül tedavi merkezi, cerrahi klinik, ambulans, yetimhane, dostluk parkı, okullara çeşme-tuvalet, su kuyuları, kadının iş hayatına kazandırılması, modern tarım) hibe yoluyla hayata geçiriyor.

ÇAD

Türkiye ile Çad arasındaki siyasi ilişkiler 16. yüzyıla dayanıyor. Bu dönemde Osmanlı ve Kanem-Bornu Sultanlığı arasındaki ticari ve askeri ilişkiler kurulmuştu. Öte yandan, 1911-1913 yıllarında yaklaşık 100 Osmanlı askeri, başkent Encemine ‘nin kuzeyine kadar gelerek, sömürgeci güçlere karşı mücadele etti. Bu askerlerden bir kısmı Çad ‘ın doğusundaki Abeşe kentinde kaldı. Bugün Türk Bahçesi (Ceniyna Türk) olarak anılan bölgede Türk kökenli Türkay ve Remzi aileleri yaşamaktadırlar.

Modern Çad ‘la siyasi ilişkiler 1969 yılında başladı. 1 Mart 2013 tarihinde Encemine büyükelçiliği faaliyete geçti. Çad ‘ın Ankara büyükelçiliği ise 10 Aralık 2014 tarihinde faaliyet göstermeye başladı.

İkili ticaret hacmi 2013 ‘te 24 milyon dolar olarak gerçekleşti. Sonraki yıl ise bu rakam artış göstererek 36 milyon dolar oldu. Bunun 19. 2 milyon dolarını ihracat oluştururken 16. 8 milyon doları ise ithalatı oluşturmaktadır. Türkiye tarafından her sene çadlı öğrencilere burs verilmektedir.

CİBUTİ

2012 yılında Cibuti ‘nin Ankara büyükelçiliği açıldı. 2013 yılında ise ülkemizin Cibuti büyükelçiliği açıldı.

Cibuti üzerinden Doğu Afrika pazarına 400 milyonluk yatırım projeleri niyetiyle Türk işadamları bu ülkede ‘ ‘ Özel Türk Ekonomik Bölgesi ‘ ‘ inşa edilmesine yönelik adımlar atıldı. yine aynı amaçla ‘ ‘Mutabakat Zaptı ‘ ‘ 2014 yılında imzalandı.

Türkiye ile Cibuti arasındaki ticaret hacminde 2014 yılında ihracat 60 milyon dolar olarak gerçekleşirken 61 bin dolar da ithalat yapıldı.

2014–2015 öğretim yılında Türkiye36 Cibuti’li öğrenciye burs imkânı verdi.

KENYA

1963 yılında özgürlüğüne kavuşan Kenya ile Türkiye arasındaki ikili ilişkiler halen devam etmektedir. Bağımsızlık yılından 5 yıl sonra Türkiye Nairobi büyükelçiliği açmıştır. 2012 yılında ise Kenya ‘nın Ankara ‘da büyükelçiliği faaliyete geçirildi.

Kenya ‘da kaliteli tekstil ve yapı malzemesi ürünleriyle bilinen Türkiye’nin Kenya ile ticaret hacmi 2014 yılında 122. 5 milyon dolar olarak gerçekleşti.

Gıda ve sağlık yardımları gibi birçok yardım Kenya ‘ya ulaşırken TİKA aracılığı ile de birçok muhtelif alanlarda projeler yürütülmektedir. 2014 yılından beri üç yüz elliden fazla öğrenci Türkiye ‘de eğitim görmektedir.

FİLDİŞİ SAHİLLERİ

1964 senesinde iki ülkenin diplomatik ilişkileri başlamıştır. 2013 yılında Ankara ‘da büyükelçiliği bulunan Fildişi Sahilinde, Türkiye 2009 yılında Abidjan büyükelçiliğini kurdu..

İle ticaret hacmi son yıllarda dikkate değer artış gösterdi. 2012 yılında Fildişi Sahili ile 97. 7 milyon dolar olan ticaret hacmi 2013 yılında 217. 5 milyon olarak gerçekleşti. Bunu takip eden yılda ise ticaret hacmi 272. 5 milyon dolar oldu. 2015 yılında ise ticaret hacmi yaklaşık 400 milyon dolar olarak gerçekleşti. Ticaret dengesine bakıldığında rakamların Türkiye lehine olduğu görülmektedir. Bu da az satışı karşılık çok alış demektir. .

DEMOKRATİK KONGO

İstanbul ve İzmir ‘de fahri konsoloslugu KDC ‘nin 2011 ‘de de büyükelçiliği faaliyete geçti. Türkiye ‘nin büyükelçiliği de 1974 ‘ten beri bulunmaktadır.

2003 yılında ikili ticaret hacmi 1 milyon dolar olarak gerçekleşirken 2012 yılında bu rakam 65 milyon dolara kadar artış göstermiştir. 2013 yılında KDC ile ticaret hacmi 102 milyon dolar oldu. 2014 ‘te bu rakam 210 milyon dolara kadar artış gösterdi.

KONGO

2013 ‘te Türkiye ‘ye büyükelçilik açan Kongo ‘ya karşılık Türkiye de 2014 yılında büyükelçiliğini Kongo ‘da açtı. Yüksek bir ekonomik kapasiteye sahip olan Kongo ‘nun Türkiye ile ithalatı yakın zamanda 100 milyon dolar seviyesine kadar yükseldi.

GABON

1960 yılında başlayan Gabon Türkiye diplomatik ilişkiler 2008 yılından sonra hız kazanmıştır. Afrika ‘ya açılım politikası sonucunda 2012 yılında Türkiye Gabon ‘da büyükelçilik açtı.

2008 yılında ihracat rakamları 13 milyon doları gösterirken bu rakam 2012 yılında 52. 5 milyon dolara kadar yükselmiştir. 2013 yılında ise ihracat rakamları 93 milyon seviyelerine ulaştı.

MALAVİ

Zambiya ‘daki Lusaka büyükelçiliği Malavi ile ilişkileri yürütüyor. 2015 yılında Türkiye’nin Malavi ile ticaretine bakıldığında ithalatı 29. 2 milyon dolar olarak kaydedilirken ülkeye olan ihracatı ise 2. 8, olarak gerçekleşti. 2005 yılından beri projelere destek amaçlı maddi yardımlar yapan Türkiye, Malavi ‘ye gıda ve tıbbi malzeme yardımlarını da yapmıştır. Ayrıca Sağlık ekipleri de Malavi ‘de eğitimler gerçekleştirildi.

GİNE BİSSAU

Türkiye ‘nin aynı şekilde Gine-Bissau ‘nun da Ankara ve İstanbul ‘da Fahri Konsoloslugu bulunmaktadır. Siyasi ilişkiler bakımından Türkiye ve Gine Bissau ‘nun ilişkileri bu zamana kadar sadece uluslararası talep yardımlarından ibaret oldu. 2015 yılında Türkiye ‘nin ihracatı bir önceki yıla göre azalma kaydedildi. Bir önceki yılda 6. 2 milyon dolar olarak gerçekleşen ihracat rakamları 2015 yılında azalarak 5, 4 milyon dolar oldu. İthalat rakamları ise 2015 yılında artış göstererek 1. 5 milyon dolar olarak gerçekleşti. Ebola ‘yla mücadele çerçevesinde tıbbi malzeme yardımları bu ülkeye ulaşırken TİKA aracılığıyla da Kentleşme, İnşaat ve Bayındırlık Bakanlığı ‘nın ofis malzemeleri de karşılandı. 2015-2016 öğretim yılında ise toplam 7 Gine-Bissaulu öğrenciye burs tahsis edildi. Bissau ülkesi Ankara ‘nın kardeş şehri seçildi. Zeytinburnu ‘nda da kardeş kent unvanını aldı..

LİBERYA

Bu ülke ile ikili ilişkilerini Gana ‘da bulunan büyükelçiliği vasıtasıyla yürüten Türkiye ‘nin Liberya ile ihracatı 2015 yılında 65 milyon doları bulurken bu ülkeden ithalatı ise 1. 8 milyon dolara ulaştı.

Afrika ‘nın bazı ülkelerinde olduğu gibi Liberya ‘ya da eğitim desteğini esirgemeyen Türkiye Liberyalı öğrencilere burs imkânı sağlamaktadır. Liberya ‘da gerçekleştirilen projelere de destek veren Türkiye eğitim, ulaştırma, sağlık ve kent hizmetleri gibi alanlarda aktif projelere destek vermektedir. Aynı zamanda İstanbul Büyükşehir Belediyesi de otobüsleri bu ülkeye karşılıksız bağışlarken Sağlık bakanlığı ise ambulans, tıbbi malzemeleri de hibe olarak verdi. Görüldüğü gibi TİKA ‘nın bu ülkede faaliyetleri oldukça fazladır. Liberya ülkesinde BM Ba-

rışı Koruma Misyonunda vazifelerinin başında olan polisler bulunmaktadır. İzmir ve İstanbul ‘da Fahri Konsoloslukları mevcut olan Benin’nin 2013 yılında da Ankara büyükelçiliği faaliyete geçti. Türkiye ile Benin arasındaki ticaret hacmi 2015 yılında 91. 8 milyon dolara ulaştı. Bunun 88. 9 milyon dolarlık kısmını ihracat oluştururken 2. 9 milyon dolarlık kısmını ise ithalat oluşturmaktadır. İhracat kalemlerini un, makarna, demir-çelik, yakıt ve yağlar oluştururken ithalat kalemlerini ise yağlı tohum küspesi ve pamuk oluşturmaktadır. TİKA ‘nın desteği ile bugün Türkiye Benin ‘e birçok alanda projeler uyguluyor. Toplumsal kalkınmaya yardımcı olacak bu projeler için yardımlar yapıyor.

Ülkeler	2001 önce-si	2006	2008	2010	2011	haziran2012
Morocco	+	+	+	+	+	+
Algeria	+	+	+	+	+	+
Tunisia	+	+	+	+	+	+
Egypt	+	+	+	+	+	+
Libya	+	+	+	+	+	+
South Africa	+	+	+	+	+	+
Sudan	+	+	+	+	+	+
Nigeria	+	+	+	+	+	+
Senegal		+	+	+	+	+
Ethiopia		+	+	+	+	+
Somalia			+	+	+	+
Gambia				+	+	+
Mauritania				+	+	+
Uganda					+	+
Dem. Rep. of Congo					+	+
Angola						+

Tablo9: Türkiye ‘de Afrika ülkelerinin büyükelçilikleri¹⁴⁸

148Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı

Bahsedilmesi gereken önemli bir husus da Uganda ve Kenya ‘nın hızla büyüyen ekonomisidir. Türkiye için bu iki ülkenin kültürel, tarihi ve siyasi önem taşıdığını söylemek mümkündür. Uganda Ve Kenya ülkelerinin sahip olduğu ekonomi sayesinde bu iki ülkeyi Afrika ‘da ciddi ve stratejik iki ülke konumuna taşımaktadır. Uganda ‘yı daha stratejik konuma getiren hiç şüphesiz petrol ve doğal gaz rezervlerinin buluşudur. Petrol ve doğal gaz rezervleri ülke ekonomisinin omurgasını oluşturmaktadır. Öyle ki bu ülkeye ait kesinlik kazanmış doğal gaz rezervi 500 milyar metreküp olarak kaydedildi.

IMF kayıtlarına bakıldığında; Angola, güney sudan ve Nijerya ‘dan sonra petrol rezervine sahip dördüncü ülke olarak Uganda yer almaktadır. Yaklaşık 6–6, 5 milyar varillik petrol rezervine sahip olduğu söylenilmektedir. Uganda’nın sahip olduğu madenler kobalt ve bakır gibi madenlerdir ayrıca Uganda çay kahve ve ananas üretim miktarında da hatırı sayılır bir rakama ulaştı.

2013 yılı verileri temel alındığında 2014 yılında Türkiye ‘nin Mozambik ile ticareti 111 milyon dolara ulaştı bu yaklaşık %10 ‘luk bir artış demektir. Öte yandan bazı küresel güçler de yatırımlarını artırma yolunda politikalar geliştirmektedir. Batılı ülkeler ülke içinde aykırılık görüşlere rağmen Uganda ‘dan caymamışlardır. Bütün bunların Uganda ‘nın gelecek yıllarda daha fazla ekonomik büyüme göstereceği anlamına gelmektedir.

Kenya bugün 4, 5 milyon nüfusa sahiptir ve bünyesinde yaşadığı terör yolsuzluk gibi olumsuz gelişmelere rağmen Kenya ekonomisi hızla büyüyen ülkeler grubunda yer almaktadır. Kenya için turizm gelirler ekonomik büyümeyi ciddi derece de etkilerken Çay, kahve, kokonut gibi tarımsal ürünler de bu ülkede mevcuttur. Kenya ‘nın Turkana bölgesinde kanıtlanmış 1, 7 milyar varillik bir rezerv bulunmaktadır ve bununla ilgili Çin firmaları faaliyete geçmiş bu firmaların sondaj çalışmaları ise durmadan devam etmektedir. Bütün bunlar Kenya ‘nın önümüzdeki dönemlerde petrole bağlı bir büyüme gerçekleşeceği anlamına gelmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye kendi içinde önemli bir ekonomik kriz veya siyasi değişiklik yaşamadığı müddetçe Türkiye-Afrika ilişkilerinin gelecek yıllarda aynı tempoyla sürdürülmesi beklenilmektedir. Özellikle Türkiye-Afrika ilişkilerin geleceğe yönelik kalıcı adımlar atıldığını da vurgulamak gerekir çünkü ciddi derecede sivil toplum katılımları söz konusudur. Türkiye Afrika ile kültürel tarihi ve dini ilişkileri olan bir ülkedir fakat bu ilişkiler zamanla zayıflayıp, Türkiye Afrika yı unutacak duruma geldi. 90 yıl sonra Türkiye, Afrika açılımı ile kıtaya bağlarını tekrardan kuvvetlendirecek bir başarı sarf etti. 1998 yılında onaylanan Afrika ‘ya Açılım Planı ile Türkiye ‘nin kültürel, tarihi, ekonomik, siyasi ve kültürel politikalarıyla Afrika ‘da varlığını uzun süre hissettirecek önemli adımlar attığını söylemek mümkündür. Bu ise Türkiye ile Afrika arasındaki ilişkilerin gelecek açısından umut vaat ettiğini anlamına gelir.

Türkiye, AB huzurunda gözlemci ülke statüsü aldı. Bu ise Türkiye ‘nin Afrika’yı yakından takip etmesi, Afrika’daki gelişmelerden haberdar olması ve teşkilatın çalışmalarını takip etmesi demektir. Türkiye bu gibi avantajlardan istifade etmesi gerekir. Türkiye ‘deki mevcut olan sivil toplum ile Afrika kıtasında mevcut olan sivil toplum arasındaki uluslararası ilişkilerin daha da kuvvetlendirilmesi için çalışmalar başlatılmalıdır. Yine Türkiye ‘de bulunan sivil toplum ile Afrika’daki sivil toplum arasındaki ilişkileri artırmak adına Türkiye ‘nin Nijerya ve etrafında çok fazla buluna, her yıl geniş kapsamlı içtimalar organize eden Sûfi dergâhlarına ülkemizden de katılımların olması Afrika ile Türkiye ‘de bulunan toplumlar arasındaki ilişkileri kuvvetlendirecektir ve bu Türkiye ‘nin bölgedeki itibarını olumlu yönde etkileyerek bölgedeki müessiriyetini arttıracaktır.

Türkiye çapında çeşitli üniversitelerde Afrika kıtasına yönelik araştırma-geliştirme çalışmaları yürütmek üzere birimler oluşturulmasına rağmen özellikle akademik nitelikli çalışmaların dolayısıyla gerek jeo-politik ve jeostratejik gerek felsefi düşünce temelli çalışmaların henüz yeterli düzeyde olmadığı önemle tespit edilmiştir.

Türkiye ‘nin Afrika ‘ya yönelik açılımı artık belli bir ivme kazanmış durumdadır. Son 15 yıllık periyodun siyasi, ticari, kültürel ve insani alanlardaki verileri önceki dönemlerle karşılaştırıldığında bu kolayca görülebilir. Elçilik sayısı, THY sefer sayısı, gelen-giden yolcu sayısı, burslu öğrenci sayısı, karşılıklı ticaret hacmi, Afrika ‘ya sağlanan kalkınma ve insani yardımlar dikkat çekici boyutlara ulaştılar. Türkiye ‘yi temsil eden ticari markalar Afrika pazarlarında daha geniş yer buluyor artık. Hem İstanbul hem de Anadolu şehirlerinde daha fazla

Afrikalıyla karşılaşıyoruz. Gelineen noktada Türkiye Afrika 'ya; Afrika da Türkiye 'ye daha yakınlaştı diyebiliriz.

Türkiye 'den ithal edilen malların Kenya ve Uganda gibi pazarlarda satışa sunulması rekabet açısından olumlu gelişmeler yarattığı için bu ülkeler açısından avantaj anlamına gelmektedir. Bu gibi gelişmeler bu ülkelerde mal alternatifini arttıracakları için yüksek kaliteli yâda yüksek fiyatlı Avrupa ürünleri ile düşük kaliteli Çin ürünleri arasında gidip gelen Afrikalı tüketiciler için daha uygun alışverişe olanak tanımaktadır.

Dünya siyasetinde Afrika 'nın gelecek yıllarda da artan önemini koruması büyük olasıdır. Bilhassa Çin 'in Afrika 'da farklı bir politika uygulaması akabinde bu kıtada kalıcı ve sağlam altyapı hizmetleri kurması yine kıtada yaptığı faaliyetlerinin kısa bir zaman içerisinde gözle görünür hal alması batının yaptıklarını arka plana atmış ve kıtanın batıdan ziyade Çin 'e daha sıcak bakması sonucunu doğurmuştur. Çin Afrika 'da uyguladığı politika ile kıtada rekabet ortamı yaratmıştır. Adaletsiz gelir dağılımının olduğu Afrika ülkelerinde bu rekabet ortamının varlığı Afrika halkları için hayati önem taşımaktadır. Rekabetin beraberinde getireceği olumlu gelişmeler Afrika 'nın sosyal yapısında, refahında ve imajında etkisinin artması düşünülmektedir. Bu açıdan değerlendirdiğimizde Türkiye tarafından yeni bir politika üretimine katkıda bulunmak ve kıtaya yönelik yaklaşımlardaki değişimi yakından izlemesi için önemli adımlar atılmak gerekir çünkü kıtanın artan öneminin farkına varan Fransa, İngiltere, ABD ve İtalya gibi çevreler kıtanın kalkınmasına yönelik politikaların neler olabileceği ve bunun için atılması gereken adımlar gibi konular bu çevrelerce ciddi bir tartışma konusu olacağı kuvvetle muhtemeldir.

Avrupa ülkeleri Afrika 'da etkin rol oynamak için yeni stratejiler belirleyeceklerdir. Afrika 'da rekabetin artacağı durumlarda Türkiye de harekete geçmeli ve Kıta çapındaki rekabete göğüs germelidir. Ülkemiz Afrika 'ya yönelik stratejisini tekrardan gözden geçirmeli ve bugüne kadar başarı ile gerçekleştirdiği politikasının etkinliğinin devam etmesi için daha fazla çaba sarf etmelidir. Bu yüzden Afrika 'da bir Türk kopuntunun meydana getirilmesi için ulusal bir politika oluşturması gerekmektedir. Bugün Çinliler, Hintliler, eski sömürgeci güçler, İngiltere, Fransa, Portekiz, Belçika yanında Afrika 'da diasporalarını oluşturma yoluna girmişlerdir. Çeşitli projelerde çalışmak üzere Afrika 'ya gelen Çinliler Kıta 'ya yerleşmektedirler. Hintliler de Kıta 'daki mevcudiyetlerini arttırmaya çalışmaktadırlar. Lübnanlıların da Kıta 'nın çeşitli ülkelerindeki faaliyetlerini dikkate alınırsa, ülkemizin de bu sıraya girmesi gerekir.

1960 'lı yıllarda Avrupa 'ya gönderdiğimiz işçilerin tecrübeleri de göz önüne alınarak, başta Afrika 'da, Türk yatırımlarının çok olduğu ülkeler seçilerek, bu ülkelere çalışmak amacıyla gönderilecek vatandaşlarımızın buralarda kalmaları, evli olanlar aileleriyle bu ülkelere göç etmeleri suretiyle Afrika Kıtası 'nda Türk topluluklarının oluşmasını sağlamak çok yararlı olacaktır. Böylelikle, Türk nüfusunun eksik olduğu ve Türk dış politikasının stratejik etkinlik alanlarından birisini teşkil eden Afrika ile ilişkilerimiz daha sağlam bir temele dayandırılarak rekabete daha dayanıklı bir hale getirilecektir.

Türkiye Küresel güç dengesinde varlığını gösterebilmek için Afrika 'daki yatırımlarına ve kıtadaki ilişkilerine daha ılımlı ve yapıcı yaklaşmalıdır. Sömürü ülkelerinin Afrika insanını cehalete hapsedmeleri Türkiye 'yi harekete geçirmeli ve Türkiye, Afrika halkını bu cehaletten kurtararak bu bireylerin gelişimine katkı sağlamalı ve daha aydın bireyler haline getirmeyi hedeflemelidir. Öte yandan Afrika halkının geçmişte yaşadığı acıları unutturmaya yönelik çabalar sarf ederek Türkiye, bölgedeki etkin gücünü ileriye dönük oluşturmalıdır.

Ekonomik ilişkiler açısından da baktığımızda Türkiye dış politikasında Osmanlı 'nın terekesi konumunda olan bir ülke olarak Afrika 'da etkin bir dış politika izleyerek bölgede sözü geçen bir ülke konumuna gelmelidir. Bunu yaparken de dış politika 'daki kazan-kazan etkenini Afrika insanına sezdirmelidir. Türkiye, kazan-kazan kuralı çerçevesinde Afrika ile münasebetlerini geliştirme konusunda insan hakları, Afrika insanının eğitimi gibi Afrika halkının birçok konuda ilerlemesine yardımcı olacak projeler geliştirmeli ve Afrika 'dan yararlanmaktan ziyade sömürgeci güçten uzak olmalıdır. Ayrıca Türkiye kendisini bölgedeki insanın güvenini kazanmayı amaç edinmiş bir ülke konumuna getirmelidir. Osmanlı mirası olan Türkiye 'nin, Osmanlı 'nın Afrika 'ya ne kadar değer verdiğini ve orada varlığını sürdürürken hiçbir zaman sömürü amaçlı hareket etmediklerinin bilincinde olarak politikalar geliştirmesi Türkiye'yi uzun vadede etkin bir güç haline getirecektir. Batı 'nın sömürü zihniyetinden uzak olan Türkiye Afrika kıtasında itimat edilebilecek nadir ülkelerden biri olmaktadır.

Türkiye ne tradisyonel güçler kadar güçlü ne de yeni güçlerin ekonomik gücüyle yarısacak seviyededir Türkiye 'nin konumu bu iki farklı gücün arasında bir yerde yer almaktadır. Fakat Türkiye 'nin kıtaya adil yaklaşımı, kültürel değerler ve karşılıklılık ilkesiyle hareket etmesi ülkemizi farklı bir kategoriye taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye gerek tradisyonel gerekse yeni güçlerin faaliyetlerini takip etmesi ve gereklilik halinde bu güçlerle beraber hareket etmesi ülkemizin kıtadaki etkisini uzun vadede arttırabilir.

Afrika halkını etkileyecek projeler geliştirilmeli ve bu projeler kıta genelinde yaygınlaştırılmalıdır. Alçak gönüllü Türkiye yâda erdemli Türkiye gibi kavramlar uygun projelerle kıta geneline benimsetilmelidir.

Merkeziyetçi bir ilişkiden uzak duran, Afrika ‘nın iç meselelerine saygı duyan, gerçek bir ortaklık hedefleyen bir Türkiye zihniyeti var olduğunda Türkiye ‘nin kıtadaki görünürlüğü’nün artması ve etkisinin uzun süre devam etmesi kuvvetle muhtemeldir. Türkiye ‘nin Afrika ‘nın barış girişimine verdiği desteği arttırarak Afrika ile barış ortamı sağlayabilir bununla birlikte karşılıklı ilişkilerde samimiyet ve iki taraflı ortaklıklar ile Afrika Türkiye ‘nin teknoloji bilgisinden faydalanabilir karşılığında da Afrika Türkiye ‘ye doğal kaynaklar sağlayabilir. İlişkiye yalnızca ham madde pazarı olarak değil, karşılıklı fayda elde etmeye dayalı sürekli etkileşim süreci gözüyle bakılmalıdır¹⁴⁹ bunlar yapıldığı takdirde Türkiye geleceğe odaklı olarak Afrika kıtasındaki artan etkisine hız kazandırabilir.

Türkiye ‘nin Afrika ‘ya yönelik politikaları ile Afrika ‘nın beklentileri arasında denge- nin sağlanması da Türkiye açısından önem arz etmelidir. Afrikalıların Türkiye ‘den umut ettikleri arasında Türkiye ‘nin sahip olduğu teknolojiyi paylaşması, kendilerine rehberlik etmesi ve sürdürülebilir bir kalkınmayı hayata geçirecek bir deneyiminin olması yer almaktadır. Türkiye ‘de teknolojinin varlığı Afrika’da ise insan gücü ve kaynakların varlığı bu iki ülke arasındaki ilişkilerin muadelet ilkesine dayanmasına ve bu ilişkide karşılıklı güven ve saygı anlayışının doğmasına neden olmaktadır bu da Afrikalıları memnun etmekte Türkiye ‘ye bakış açılarını iyileştirmektedir. İki ülkenin birbirlerini tanımaya yönelik olarak Afrika ve Türkiye ‘deki şehirlerarasında kardeş şehir uygulaması¹⁵⁰ dikkate alınması gereken önemli bir proje olabilir.

Çoğu ülke Afrika ‘da açtıkları elçiliklerini kapatırken ülkemiz birçok Afrika ülkelerinde her yıl daha fazla elçili kaçmaktadır bu da Türkiye lehine gerçekleşen gelişmelerden biridir. Afrika kıtası maliki olduğu çok zengin yeraltı kaynaklarına sahiptir. Afrika ‘nın gereksinim duyduğu şey ekonomik yardımlar değil bu kıta ‘nın sahip olduğu zengin yeraltı kaynaklarının ve dünyaya yetecek kadar mevcut olan verimli tarım arazilerinin etkin bir biçimde idare

149Kaynak:Chrysantus AYANGAFAC ‘ ‘Afrika Barış ve Güvenlik Gündemini Açmak: Türk Afrika İlişkilerini Bekleyen Fırsatlar? ‘ ‘Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü (ISS), Kıdemli Araştırmacı(Çeviren: Ayşe Merve KAMACI

150Kieran E. Uchegara, “Continuity and Change in Turkish Foreign Policy toward Africa”, Gazi Akademik Bakış, Cilt: 2, Sayı: 3, Kış 2008, s. 62.

edilip yönetilmesidir. Türkiye bu konuda Afrikalıların yararına olacak desteği sağlaması Türkiye açısından da faydalı olacaktır. Öte yandan Türkiye üniversitelerinde öğrenim gören Afrikalı öğrencilerin Türkiye'ye bakış açılarını daha da iyileştirmek için uygun görülen bölümlerin ders programlarına 'Türkiye-Afrika İlişkileri' adında ders konulması Türkiye açısından olumlu gelişmelerden biri olacaktır.

Türkiye'nin Fakir Afrika görüntüsünü ortadan kaldırmak Afrikalıların kendilerine güvenmelerini sağlayacaktır. Bunu yapabilmesi için de Afrika-fakirlik-yoksulluk gibi nosyonları bir arada kullanmaktan kaçınılmalıdır. Bu kavramların yerine daha çok Afrika-kalkınma-gelişme-refah gibi nosyonları kullanmak için gayret sarf etmelidir. Öte yandan Türkiye Afrika'nın ekonomisini ve kültürünü daha geniş coğrafyalara yayılmasını sağlamak için çaba göstermelidir ayrıca eğitimde yapılan iyileşmelerde, ülkelerdeki din dil, kültür ve mezheplere dikkat ederek hareket etmesi ve Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle işbirliği ve tescin içinde olması tarihi bir değer taşımaktadır. Türkiye, Afrika'ya yönelik politikalarında bu gibi hassasiyetleri de göz önünde bulundurarak hareket ederse daha sağlıklı ve istikrarlı sonuçlar elde edecektir.

I. Zirve'de kabul edilen 'İstanbul Deklarasyonu' ve 'İşbirliği Çerçeve Belgesi' ile 2010'da kabul edilen Uygulama Planı 2010-2014'de belirlenen esaslar gözden geçirilmeli, alınacak tedbirlerle Afrika Birliği'nde oluşan I. Zirve'den bu yana 'yeterli gelişme sağlanamadı' algısının giderilmesine öncelik verilmelidir¹⁵¹ Afrika'da gerçekleştirecek olan plan, proje ve programlarda Türkiye'nin Afrika halkını da düşünerek hareket etmesi ülkemiz lehine gelişecek gelişmelerdir. Öte yandan Afrika da menfaatleri olan diğer güçlerle aleni bir şekilde rekabete girildiği algısını yaratmaktan uzak durmalıdır. Ayrıca geleceğin inşası için beraber hareket edilmesi, kalkınma, insani yardım, ortaklık gibi konular üzerinde yoğunlaşmalı ve Afrika'da samimi bir imaj yaratmalıdır.

Türkiye'nin Afrika ile gerçekleştirdiği ziyaretler ve ilişkiler medyada pek yer almamaktadır. Afrika'ya yönelik politikalarda gerçekleştirilen gelişmeler medyaya duyurulmalı ve kamuoyuna anlatılarak bu gelişmeler gündemde tutulmalıdır. Burada Afrika Basın Ajansı (APA) Genel Müdürü Sidy Gaye'nin açıklamalarının önemli olduğu düşünülmektedir: "Günümüz dünyasında anlamlı ve uzun süreli bir iş ortaklığı için iki tarafın da çeşitli basın ve

151 Mehmet Özkan, "Turkey Discovers Africa: Implications and Prospects", SETA Policy Brief, No: 22, September 2008, s. 7

iletişim kuruluşlarının her türlü stratejinin başında, esnasında ve sonunda bulunmaları gerekmektedir”¹⁵²

Afrika-Türkiye İşbirliği Zirvesi ‘ne katılan Afrikalı liderlerin dönemin Cumhurbaşkanı ‘Pek çok ülke Ebola bahanesiyle Afrika ‘daki programlarını iptal etti. Siz ise Ebola riskine rağmen Afrika ‘ya geldiniz ve bu zirveyi düzenlediniz. Size ve Türkiye ‘ye teşekkür ediyoruz” ‘demesi, Türkiye ‘nin çabalarının takdir edildiğini gösteriyor¹⁵³. Türkiye Afrika İşbirliği Zirvesi ile gerçekleşen bu önemli iştirak aslında Türkiye ‘nin ileriye dönük amaçlarında ne kadar çok yönlü bir politika uyguladığının da kanıtıdır. Türkiye ‘nin Afrika ‘nın sorunlarına çözüm üretmek için bir Afrikalı gözüyle olayları değerlendirmesi ve bunu kendine vizyon edinmesi hakikaten Türkiye ‘nin ne kadar çaba sarf ettiğinin de önemli bir tezahürüdür. Ayrıca Türkiye Afrika ‘nın problemlerine çözüm üretirken bölgesel kuruluşlar da dikkate alınmalıdır. Bölgede varlığını sürdüren kuruluşların öneminin bilincinde olunmalı ve bu kuruluşlarla ilişkileri geliştirmek adına diplomatik kararlar alınmalıdır. Bu bağlamda Afrika ‘da karşılaşılabilecek sorunların aşılmasında Afrika Birliği ‘nin ve bölgesel kuruluşların politikalarının çok iyi takip edilmesi önem kazanmaktadır¹⁵⁴

Türkiye Afrika ile ilişkilerini şekillendirirken Ayangafac ‘ın tavsiye ettiği esasları da dikkate alması gerekir: Merkeziyetçi değil, gerçek bir ortaklık kurmak hedeflenmeli, ilişkiye karşılıklı fayda elde etmeye dayalı sürekli etkileşim süreci gözüyle bakılmalı, Afrika devletlerinin içişlerine saygı duyulmalıdır¹⁵⁵

Kıta ‘nın enerji sorunlarının çözümünde iyi niyetin çok önemli bir katkı sağlayacağını iki taraf için de iyi niyetli yaklaşım yapıcı olarak ilişkilerli geliştirir. Ayrıca tecimsel faaliyetlerin de kişi ve toplumların kaynaşmasında önemli rol oynadığından iki ülke arasındaki ticari-toplumsal ilişkiler güçlendirilmeli, geliştirilmelidir. Türkiye Afrika ülkesinde ve ekonomik tabiiyeti artıracak ve siyasi istikrarsızlığı daha da arttıracak politikalara destek vermek yerine

152 Ufuk Tepebaş, der. , Türkiye-Afrika İlişkilerinin Gelişiminde Sivil Toplum ve Düşünce Kuruluşlarının Rolü, (İstanbul: Tasam Yayınları, 2010), s. 153

153 http://www.sabah.com.tr/yazarlar/ibrahim_kalin/2014/11/23/turkiyeAfrika-iliskilerinde-yeni-donem

154Soner KARAGÜL ve İbrahim ARSLAN ‘ ‘Türkiye ‘nin Afrika Açılım Politikası:Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği ‘ ‘

155 Chrysantus Ayangafac, “Afrika Barış ve Güvenlik Gündemini Açmak: Türk Afrika İlişkilerini Bekleyen Fırsatlar?” içinde Fatma Günce Kanlı, der. , Türkiye-Afrika Birliği, (İstanbul: Tasam Yayınları, 2008), s. 98.

ekonomiyi canlandıracak ekonomik kalkınmayı hızlandıracak politikalara ve siyasi bağımsızlık amacı ile geliştirilen politikalara destek vermeli. Unutulmaması gereken en önemli husus Afrika ‘nın sömürü ve acıma gibi olumsuz şeylere ihtiyaç duymamasıdır. Afrika ‘nın bugün ihtiyacı olan şey; daha fazla sömürü yahut acıma değil yeni fırsatlar ve adalettir¹⁵⁶.

Bir Afrika atasözü der ki ‘ ‘Sular yükseldikçe balıklar karıncaları yer, sular çekildikçe de karıncalar balıkları yer.

KAYNAKÇALAR

İnternet Kaynakları

1 http://www.sabah.Com.tr/yazarlar/ibrahim__kalin/2014/11/23/turkiyeAfrika-iliskilerinde-yeni-donem

1 <http://www.tuik.gov.tr/>

1 <http://aa.com.tr/tr/ekonomi/Afrika-ile-ticaret-hacmi-5-yilda-yuzde-40-artti/62416>

1 http://www.sabah.com.tr/yazarlar/ibrahim__kalin/2014/11/23/turkiyeAfrika-iliskilerinde-yeni-donem

1 <http://www.ekonomi.gov.tr/>

1 <http://www.ekonomi.gov.tr/>

1 www.mfa.gov.tr ı Dış Politika ı Uluslararası Kuruluşlar ve İlişkilerimiz

1 Zirveyle ilgili ayrıntılı bilgiler <http://Afrika.mfa.gov.tr> adresinde mevcuttur.

1 http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2417/ucuncu_uluslararasi_guc_Afrika_birligi

1 http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/ASF2_Deklarasyon_TR_pdf_175e3118-5684-45b5-aa08-866db61dd50e.pdf

1 http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/927/turkiye__Afrika_stk_forumu_istanbul_deklarasyonu

1 www.MFA.gov.tr

1 www.ekonomi.gov.tr (24, 04, 2016)

1 <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-Afrika-iliskileri.tr.mfa>) Türkiye cum. dışişleri bakanlığı

1 www.turkstat.gov.tr (01/04/2016)

¹ <http://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-Afrika-ile-ili%C5%9Fkilerini-g%C3%BC%C3%A7lendiriyor/a-19299560>

1 www.usgam.com

1 http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/383/osmanli_-_Afrika_iliskileri

1 <http://kaftanliufukali.com/2012/07/Afrikann-somurgelestirilmesi-ve.html>

1 <http://www.enfal.de/sosyalbilimler/s/070.htm>.

1 “Sudan Hakkında Çeşitli Bilgiler” http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Secimler/2/Dosyalar/201049_13Sudan%20Hakkında%20Genel%20Bilgiler%202.pdf, Erisim Tarihi: 20. 7. 2016. s. 2-3.

156 http://www.sabah.Com.tr/yazarlar/ibrahim__kalin/2014/11/23/turkiyeAfrika-iliskilerinde-yeni-donem

1 : <http://www.altinicizdiklerim.com/resimler/AzgelismisUlkeMilliyetciligi.pdf>

1Aktaran, Afacan, İsa. (2012). “Türk Dış Politikası ‘nda Afrika Açılımı.” Ortadoğu Analiz. 4(46): s. 17.

1Ayrıntılı bilgi için www.acaum.org adresi ziyaret edilebilir

1Ayrıntılı bilgi için <http://www.sbe.gazi.edu.tr/index.php?SolMenuId=9&lang=tr> adresi ziyaret edilebilir.

1Ayrıntılı bilgi için <http://odam.khas.edu.tr/merkezin-misyonu.html> sayfası ziyaret edilebilir.

1Ayrıntılı bilgi için <http://sam.gov.tr/tr/> sayfası ziyaret edilebilir.

1Ayrıntılı bilgi için <http://www.tasam.org/> sayfası ziyaret edilebilir.

1Ayrıntılı bilgi için [http://www.usak.org.tr/tr/arastirma-merkezleri/ortadogu-ve-Afrika sayfası](http://www.usak.org.tr/tr/arastirma-merkezleri/ortadogu-ve-Afrika-sayfası) ziyaret edilebilir.

1Ayrıntılı bilgi için <http://www.turksam.org/> sayfası ziyaret edilebilir.

1Ayrıntılı bilgi için <http://www.ordaf.org/> sayfası ziyaret edilebilir.

1Ayrıntılı bilgi için <http://www.afroturk.com/icerik/3587/17/biz-kimiz> sayfası ziyaret edilebilir.

1Ayrıntılı bilgi için <http://www.africaninnovation.org/> sayfası ziyaret edilebilir.

1Afrika ‘ya Sömürgeci Bir Mantıkla Bakmıyoruz”, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, <http://>

1 “Afrika Stratejisi – Genelge 2010/7”, T. C. Resmi Gazete, 27533, 26 Mart 2010, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100326-16.htm>

1Ali Engin Oba, “Türk Diplomasisi ve Afrika”, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/67/turk_diplomasisi_ve_Afrika

http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1359/turk_diplomasisi_ve_Afrika

1Ali Engin Oba, “Türk Diplomasisi ve Afrika”,

1 Adalet ve Kalkınma Partisi ‘nin parti tüzüğünde partinin ismi “AK Parti” olarak kısaltılmıştır. Bu sebeple bu çalışmada da AKP yerine AK Parti kısaltması tercih edilmiştir. Bakınız:

<http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu>

1 “Avrupa ‘dan Rusya ‘ya Nijerya Misillemesi”, [http://www.haber7.com/haber/20080918/Avrupadan-](http://www.haber7.com/haber/20080918/Avrupadan-Rusyaya-Nijerya-misillemesi.php)

[Rusyaya-Nijerya-misillemesi.php](http://www.haber7.com/haber/20080918/Avrupadan-Rusyaya-Nijerya-misillemesi.php), Erisim Tarihi: 9. 9. 2016.

1 Adalet ve Kalkınma Partisi ‘nin parti tüzüğünde partinin ismi “AK Parti” olarak kısaltılmıştır. Bu sebeple bu çalışmada da AKP yerine AK Parti kısaltması tercih edilmiştir. Bakınız:

<http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu>

1Afrika ile ilgili bir değerlendirme için bakınız: Marin Meredith, The State of Africa, London, 2006; Paul Nugent, Africa since Independence, London, 2004

1 “Afrika ‘ya Sömürgeci Bir Mantıkla Bakmıyoruz”, AK Parti Resmi İnternet Sayfası
1 “Afrika Ülkeleri ile İlişkiler”, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-Afrika-iliskileri.tr.mfa>

1 “Afrika Stratejisi” konulu genelge 2010/7, 26 Mart 2010 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanmıştır.
(Son Erişim Tarihi 16 Temmuz 2014).

1 ANDALUSPRESS (2014), « خارجية زياره أول في الجزائر ر ي زور ال س ي سي » <http://www.andaluspress>.

1 Nebel, A; Landau-Tasseran, E; Filon, D; Oppenheim, A; Faerman, M (2010-04-01). "Genetic Evidence for the Expansion of Arabian Tribes into the Southern Levant and North Africa". American Journal of Human Genetics (Pubmedcentral. nih. gov) 70 (6): 1594–6. DOI:10.1086/340669. PMC =pmcentrez 379148. PMID 11992266

1https://www.academia.edu/8845455/Do%C4%9Fu_Afrika_Prehistoryas%C4%B1na_Genel_Bir_Bak%C4%B1%C5%9F

1 Mehmet Seyfettin Erol ve Ahmed Said Altın, “Türk Dış Politikasında Afrika: Osmanlı Mirası Üzerine Ortak Gelecek-Etkinlik Arayışları”, s. 2, <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=840&cid=381>.

1 Mehmet Özkan, “Türkiye ‘nin Afrika ‘da Artan Rolü: Pratik Çabalar ve Söylem Arayışları”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 4, Sayı: 46, Ekim 2012, s. 1, http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20121111_mehmetozkan.pdf.

1 Kavas, “Afrika ‘yı ABD ve Avrupa Kaybediyor, Çin Kazanıyor”, <http://www.gundemanaliz...>

1 Hüseyin Kaya, “Afrika: Dünya Ekonomisinin Gariban Çocugu”, Gündem Analiz, Sayı 23, s. 32-33 erişim:7temmuz 2016

1"BBC: 1984 famine in Ethiopia". BBC News. 2000-04-06. Erişim tarihi: 2010-01-01

¹ Afrotürkler, <http://www.afroturc.org/afroturk-mu-dediniz>.

1 Numan Hazar, “TürkiyeAfrika ‘da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme Onbeş Yıl Sonra”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 4, Sayı: 46, Ekim 2012, s. 30. http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20121029_numanhazar.pdf.

1Türkiye-Afrika İlişkileri, “ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-Afrika-iliskileri.tr.mfa>” (Erişim Tarihi:01. 04. 2015),

1 FARHAOUİ, Fouad (2013) “Terrorism, Petrol And International Competition: Turkey in Somalia”, <http://www.turkishweekly.net>. 12. 10. 2015.

1 Nazlı Cansaran ‘ ‘Türkiye Ve Sahra-Altı Afrika Ülkeleri Arasındaki Ekonomik İşbirliği İmkânlarının Değerlendirilmesi ‘ ‘Yüksek Lisans Tezi s. 93 erişim tarihi:03, 10. 2016
1Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı

Kitap Ve Dergiler

1 Aydal, Petrolsüz Dünya, s. 38, 42-44.

1 Alpar, “Türkiye ‘nin Afrika Ülkeleri le İlişkilerini Gelistirmesinde Gambiya Modeli”, s. 49-50.

1 Aybar, “Türkiye-Afrika Ekonomik ilişkileri”, s. 37.

¹ Numan Hazar, “TürkiyeAfrika... , a. g. e , s. 383-384. 12. 10. 2015

1 Glick, Thomas F. Islamic And Christian Spain in the Early Middle Ages. (2005) Brill Academic Publishers page37

1 "Africa: Environmental Atlas, 06/17/08. " African Studies Center, University of Pennsylvania.

1 Ali Engin Oba, “Türk Diplomasisi ve Afrika”

1 Ahmet KAVAS ‘ ‘ Tarihi Süreçte Sahraaltı Afrika: Osmanlı-Afrika İlişkileri ve Sömürgecilik ‘ ‘

1 McNeill, Dünya Tarihi, s. 395.

1 Baskın Oran ‘ ‘ Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli ‘ ‘syf:11

1 Baskın Oran ‘ ‘ Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli ‘ ‘syf:11

1 MCNEILL, William, Dünya Tarihi, Çev: Alâeddin Şenel, İmge Kitabevi, Ankara, 2008. s. 727

1 Robert G. Patman, The Soviet Union in the Horn of Africa 1990, ISBN 0-521-36022-6, pp. 295-296

1 Baskın ORAN, Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği, Kara Afrika Modeli, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1997

1 Steve Olson, Hepimizin Kökeni Afrika, Çev. Filiz Kart, Ankara: Yurt Kitap-Yayın, 2008, s. 384.

1 Olson, Hepimizin Kökeni Afrika, s. 24-25.

1 Bu bölgelere daha sonra Garp Ocakları adı verilmiştir. Bkz: Hamiyet Sezer, “II. Abdülhamit Döneminde Osmanlı ‘da Vilayet Yönetiminde Düzenleme Gayretleri- Trablusgarp Örneği ve Ahmet Rasim Paşa”, 2002, s. 163-165,

¹ Ugur, Osmanlı Afrikası ‘nda Bir Sultanlık: Zengibar, s. 6.

¹ Hazar, Küresellesme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika ilişkileri, s. 7, 12.

¹Parker ve Rathbone, 2007, s. 96

1 Braudel, Uygarlıkların Grameri, s. 145-146.

1 Ferro, M. (2011). Sömürgecilik tarihi (çev. M. Cedden, 2. basım). Ankara: İmge Kitabevi. S. 135-136

1 Karagül ve Arslan , a. g. e. , s. 30.

1Karagül ve Arslan , a. g. e. , s. 27-28.

1 Numan Hazar, “Türkiye...,a. g. e. , s. 386-387

1 Hazar, “Türkiye...,a. g. e. , s. 386-387.

1Ufuk Tepebaş. , Dönüşüm Sürecindeki SahraaltıAfrika Kalkınma, Güvenlik ve Ortaklık, İstanbul:Tasam Yayınları, 2013, . , s. 323

1 İbid. Elem Eyice Tepeciklioğlu, Afrika Kıtasının Dünya. . . , s. 67.

1 Faruk Sönmezoğlu, der. , Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, (İstanbul: DER Yayınları, 2010), s. 118

1 Elem Eyice Tepeciklioğlu, Afrika Kıtasının Dünya. . . , s. 67.

1Tepebaş. , Dönüşüm. . . , a. g. e. , s. 320

1 Hacı Mehmet BOYRAZ: ‘ ‘Türkiye – Güney Afrika İlişkileri ‘ ‘, sayfa:7

1 Mehmet Özkan, Birol Akgün, “Turkey ‘s Opening to Africa”, Journal of Modern African Studies, Cilt: 48, Sayı: 4, 2010, s. 533

1 müsiad ‘ ‘batı-sonrası dünyaya doğru türk dış politikası ‘ ‘syf:44

1 Oba, “Çok Boyutlu Türk Dış Politikası ve Afrika”, s. 29.

1Ufuk TEPEBAŞ ‘ ‘Türkiye Afrika Ticaret Hacmi ‘ ‘

1 Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)- Türk- Mısır İş Konseyi Başkanı Türk- Afrika İş Konseyleri Koordinatör Başkan Yardımcısı syf. 5-6,

1Kieran E. Uchegara, “Continuity and Change in Turkish Foreign Policy toward Africa”, Gazi Akademik Bakış, Cilt: 2, Sayı: 3, Kış 2008, s. 62.

1 Ufuk Tepebaş, der. , Türkiye-Afrika İlişkilerinin Gelişiminde Sivil Toplum ve Düşünce Kuruluşlarının Rolü, (İstanbul: Tasam Yayınları, 2010), s. 153

1 Mehmet Özkan, “Turkey Discovers Africa: Implications and Prospects”, SETA Policy Brief, No: 22, September 2008, s. 7

1 Abdulkadir AKSÖZ ‘ ‘Afrika ‘da siyaset ‘ ‘erişim tarihi 10. 11. 2016

1Afrika ve Türklerin tarihi ve kültürel bağları hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız, Sabri Hizmetli, “Osmanlı Yönetimi Döneminde Tunus ve Cezayir ‘in Eğitim ve Kültür Tarihine

Genel Bir Bakış”, A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 32, 1991; Altan Çetin, “Mali Öze-
linde Türkiye-Afrika İlişkileri”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji
Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 91-104

1 Türk dış politikasının Afrika ‘ya yönelik ayrıntılı tahlili için bakınız: Ali Engin Oba “Tarih-
sel Gelişim ışığında Türk Dış Politikası ve Afrika, Afrika ‘nın Türk Diplomasisinin Etkinlik
Alanı Haline Gelmesi”, Kasım 2014 ‘de Cibuti ‘de Türk Tarih Kurumu tarafından düzenle-
nen Türkiye-Afrika konulu toplantıda sunulan bildiri

1 Edward Lipinski, *Itineraria Phoenicia*, Peters Publishers, 2004, s. 200. ISBN 90-429-
1344-4

1in *Revue de Philologie* 50, 1976:221-238

1 Migration of Early Humans From Africa Aided By Wet Weather, sciencedaily.com

1 The Berbers, by Geo. Babington Michell, p 161, 1903, *Journal of Royal African people
book on ligne*

1 Eyma, A. K. and C. J. Bennett. (2003) *Delts-Man in Yebu: Occasional Volume of the
Egyptologists ‘ Electronic Forum No. 1*, Universal Publishers. p. 210. SBN 1-58112-564-
X.

1 Diamond, Jared. (1999) *"Guns, Germs and Steel: The Fates of Human Societies*. New
York:Norton, pp. 167

1 O ‘Brien, Patrick K. (General Editor). *Oxford Atlas of World History*. New York: Oxford
University Press, 2005. pp. 22–23

1 van Sertima, Ivan. (1995) *Egypt: Child of Africa/S V12 (Ppr)*,

1 Mokhtar, G. (1990) *UNESCO General History of Africa, Vol. II, Abridged Edition: An-
cient Africa*, University of California

1 Names of countries, Decret and Fantar, 1981

1 Hermenn Kinder ve Werner Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, Cilt 1, Ed. Hüseyin Bağcı,
Çev. Leyla

Uslu, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2007, s. 221.

1 "MURÂBITLAR" İslam Ansiklopedisi, cilt: 31, sayfa: 152-155, Yıl: 2006

1 Welcome to Encyclopædia Britannica ‘s Guide to Black History, *Encyclopædia Britannica*

1 Focus on the slave trade, BBC

1 Hasan GÜRKAN ‘ ‘ Modernleşme Sürecinde Afrika ‘nın İki Büyük Krizi: Ruanda Ve Dar-
fur Meseleleri Üzerine Bir İnceleme ‘ ‘ erişim tarihi:27, 09, 2016

1 Transformations in Slavery: A History of Slavery in Africa p 25 by Paul E. Lovejoy

1 Sailing against slavery. By Jo Loosemore BBC

1 "The West African Squadron and slave trade". Pdavis. nl. 10 June 2010 tarihinde kayna-
ğından arşivlendi. Erişim tarihi: 2010-05-18.

1 TANİLLİ, Server, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası İnsanlık Tarihine Giriş XVIII. Yüzyıl*,
Cem Yayınevi, C. IV, İstanbul, 1994.

1 İkinci dünya savaşından sonra kölelik ne Afrika ‘da ne diğer kıtalarda tam olarak ortadan
kalkmıştır. Günümüzde bile kölelik halen devam etmektedir. Hatta toplam köle sayısının 27
milyon olduğu söylenmektedir. “21. yüzyıl köleliği” olarak adlandırılabilir bu durum ile
ayrıntılı bilgi için bkz. *National Geographic*, Eylül 2003, ss. 2-29.

1 Lucien Bély, *History of France*. Editions Jean-paul Gisserot. 2001. page 118. Books.
google.com.

1 Simon, Julian L. (1995) State of Humanity, Blackwell Publishing. p. 175. ISBN 1-55786-585-X

1 Steven Varnis, Reluctant aid or aiding the reluctant?: U. S. food aid policy and the Ethiopian Famine Relief 1990, ISBN 0-88738-348-3, p. 38

1 Mobile Phones and Economic Development in Africa by Jenny Aker, Isaac Mbiti :: SSRN

1 "Atlas - Xpeditions @ nationalgeographic. com". National Geographic Society. 2003. 3 March 2009 tarihinde kaynağından arşivlendi.

1 Hottest temperature record in the world, El Azizia, Libya

1 Sénat de la République Française, Rapport d 'Information No: 104, Présence de la France dans une Afrique convoitée, 2013.

1AA Anadolu ajansı

1. Saydam, Ali (28 Şubat 2010). "İyi niyet yetmeyebiliyor". Akşam. 7 Nisan 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi.

¹ Hatice Ugur, Osmanlı Afrikası 'nda Bir Sultanlık: Zengibar, İstanbul: Küre Yayınları, 2005, s. 5-6.

1Doç. Dr.Ahmet KAVAS ' 'Afrika 'da Sömürgeciliğin XIX. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar Kurulamamasında Osmanlı Devleti 'nin Rolü ' '

1 Mehmet Özkan, "Türkiye 'nin Afrika 'da Artan Rolü: Pratik Çabalar ve Söylem Arayışları", Ortadoğu Analiz, Cilt: 4, Sayı: 46, Ekim 2012, s. 21.

1Baskın Oran, der. , Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Birinci Cilt, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), s. 677.

1 Numan HAZAR: "TürkiyeAfrika 'da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme 15 Yıl Sonra", sayfa: 6

1 Jobeps ' 'işleyiş ve zorluklar bağlamında Türkiye:Afrika stratejik ilişkileri ' '

1 Gökhan Bacık, İsa Afacan, "Turkey Discovers Sub-Saharan Africa: The Critical Role of Agents in the Construction of Turkish Foreign-Policy Discourse", Turkish Studies, Cilt: 14, Sayı: 3, 2013, s. 483-485

1 Mehmet Özkan ' 'Türkiye 'nin Yeni Afrika Politikası Nasıl Olmalı? ' '

1 Numan Hazar, "TürkiyeAfrika 'da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On beş Yıl Sonra", Ortadoğu Analiz, Cilt: 4, Sayı: 46, Ekim 2012, s. 35

1 ŞAHİN ERDURAN ' ' ak parti hükümeti 'nin Afrika temasları ' ' Yeni Yüzyıl Üniversitesi-Uluslararası İlişkiler

1Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, ibid.

1 JOBEPS(journal business economics and political science) Vol:4, No:7, 81-99, April, 2015

1 Dikerdem, Mahmut. (1977). Üçüncü Dünya ‘dan (Bir Büyükelçinin Anıları), İstanbul: Cem Yayınevi; Dikerdem, Mahmut. (1977). Ortadoğu ‘da Devrim Yılları (Bir Büyükelçinin Anıları), İstanbul: İstanbul Matbaası.

1 JOBEPs(journal business economics and political science) Vol:4, No:7, 81-99, April, 2015

1Türkiye ‘nin Afrika açılımının nedenleriyle ilgili argümanların ayrıntılı bir incelemesi için bkz. Eyice Tepeciklioğlu, Elem. (2012). “Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye-Afrika İlişkileri.” Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi. 1(2): 59-94.

1 müsiad ‘batı-sonrası dünyaya doğrutürk dış politikası ‘ syf:13 müsiad:müstakil sanayici ve iş adamları derneği

1 Dikerdem, Mahmut. (1977). Üçüncü Dünya ‘dan (Bir Büyükelçinin Anıları), İstanbul: Cem Yayınevi; Dikerdem, Mahmut. (1977). Ortadoğu ‘da Devrim Yılları (Bir Büyükelçinin Anıları), İstanbul: İstanbul Matbaası.

1 Sabah. (2007). “Erdoğan Afrika ‘da konuştu.” 29 Ocak.

1 Çavuşoğlu, Mevlüt. (t. y.) “2015 Yılına Girerken Dış Politikamız.” Dışişleri Bakanlığı. s. 106, [Erişim Tarihi 19 Mart 2015

1 Zuhul MANSFIELD “Türkiye İle Afrika Arasındaki Ekonomik İlişkiler” – Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)- Türk- Mısır İş Konseyi Başkanı Türk- Afrika İş Konseyleri Koordinatör Başkan Yardımcısı syf. 5-6,

1 Şahin Erduran yeni yüzyıl üniversitesi-uluslar arası ilişkiler TürkiyeAfrika ekonomik ilişkileri

1Attila G. KIZILARSLAN Afrika Ülkeleri ve Bölgesel KuruluşlarDairesi BaşkanıDış Ticaret Genel Müdürlüğü ‘ ‘TürkiyeAfrika ilişkileri ‘ ‘

1Kaynak:Chrysantus AYANGAFAC ‘ ‘Afrika Barış ve Güvenlik Gündemini Açmak: Türk Afrika İlişkilerini Bekleyen Fırsatlar? ‘ ‘Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü (ISS), Kıdemli Araştırmacı(Çeviren:Ayşe Merve KAMACI

1Soner KARAGÜL ve İbrahim ARSLAN ‘ ‘Türkiye ‘nin Afrika Açılım Politikası:Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği ‘ ‘

1 Chrysantus Ayangafac, “Afrika Barış ve Güvenlik Gündemini Açmak: Türk Afrika İlişkilerini Bekleyen Fırsatlar?” içinde Fatma Günce Kanlı, der. , Türkiye-Afrika Birliği, (İstanbul: Tasam Yayınları, 2008), s. 98.